

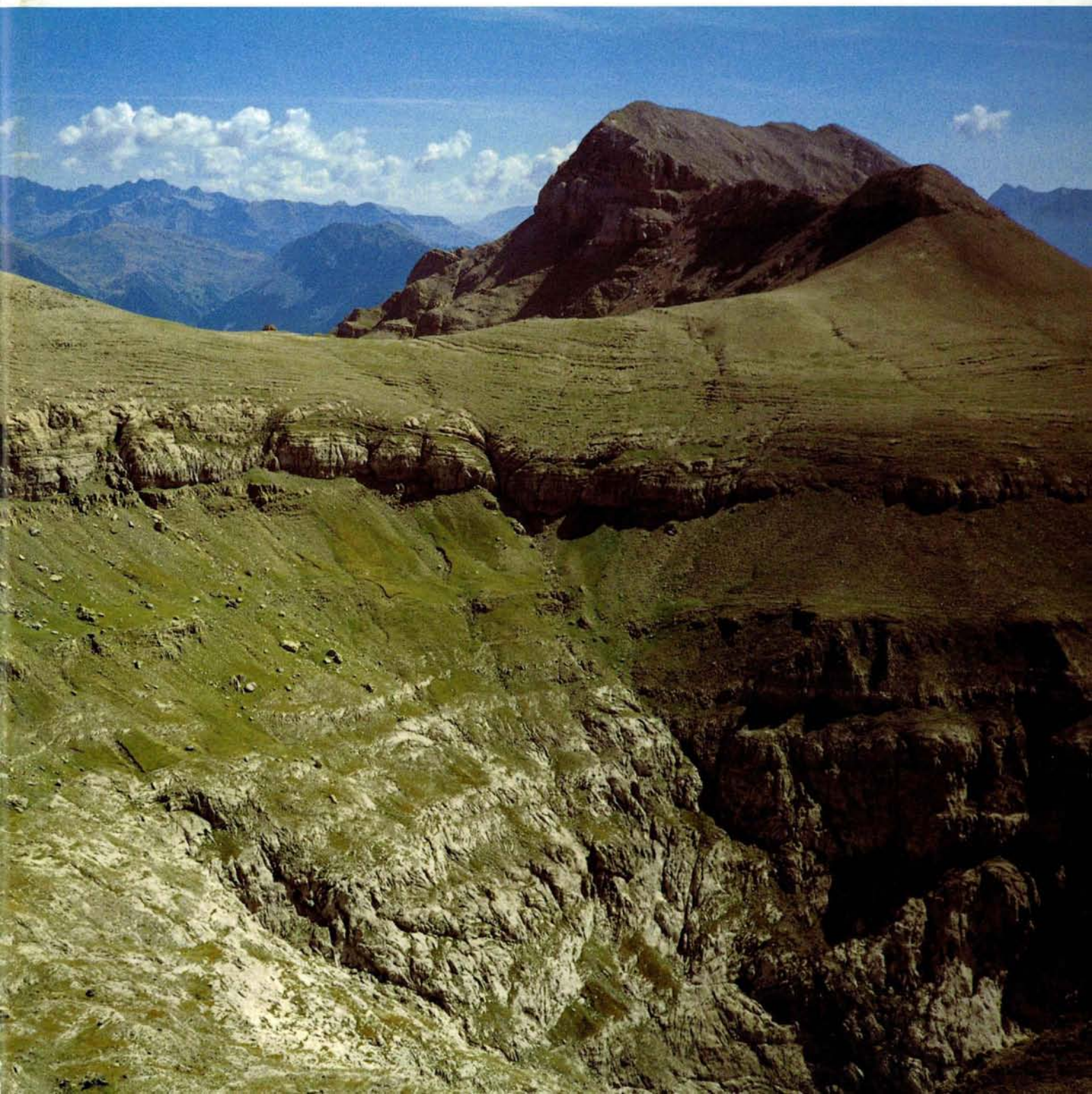
Núm. 853

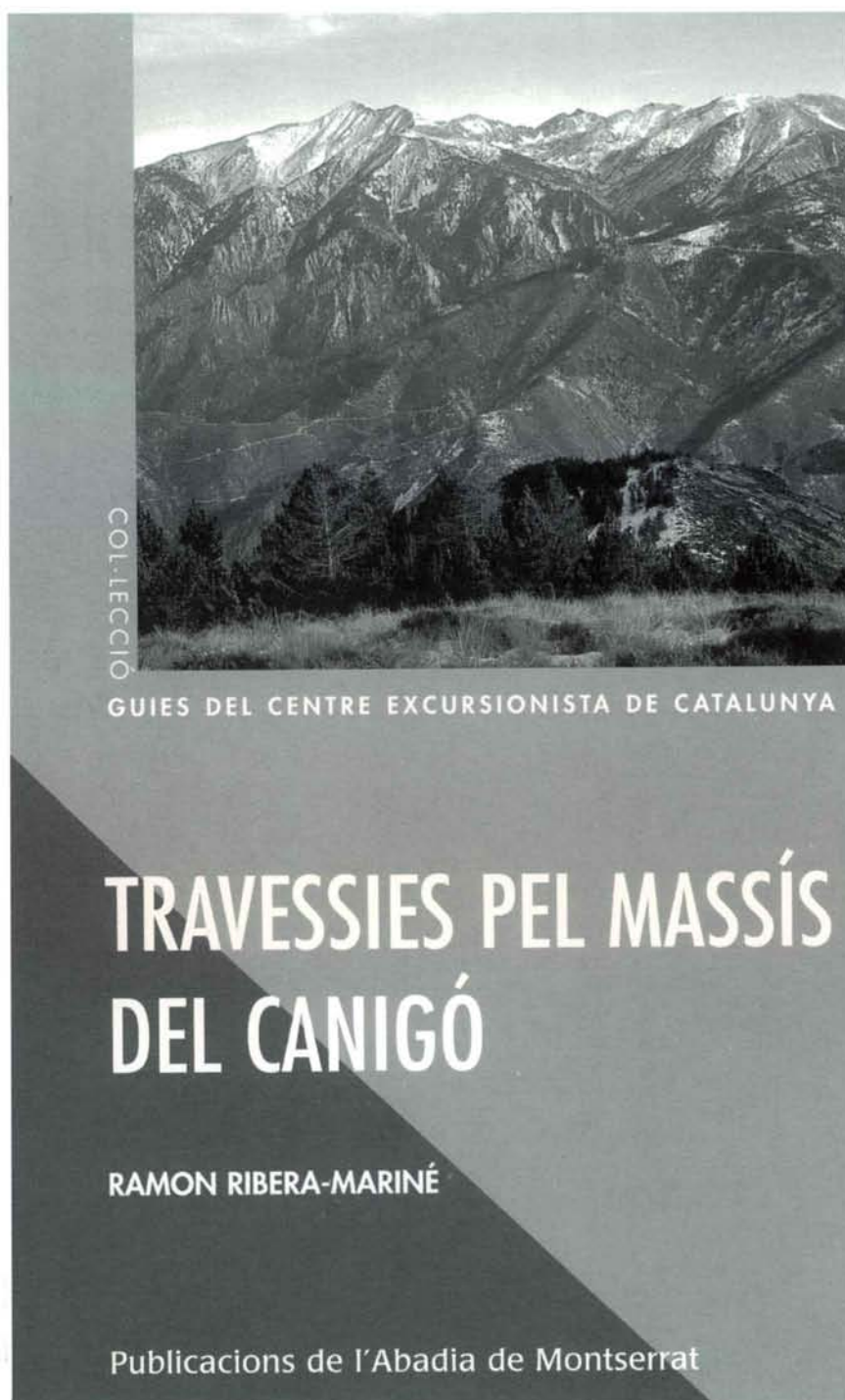
JUNY 2004

4 €

MUNTANYA

Volum 16 de la col·lecció de guies del Centre Excursionista de Catalunya

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
 Ausiàs Marc, 92-98. 08013 Barcelona
 Telèfon 93 245 03 03
 Web: pamsa.com

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

Club Alpí Català

Entitat declarada d'utilitat pública

Any CXXVII, Vol. 107, Núm. 853, Juny 2004

Redacció, administració i publicitat:
Paradís, 10 pral. 08002 Barcelona,
tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08,
adreça electrònica: cec@cec-centre.org,
web: www.cec-centre.org

Director: Josep Nuet i Badia,
adreça electrònica: nuet@arrakis.es
Secretari: Joaquim Bordons
Consell de redacció: Francesc Beato,
Joaquim Bordons, Francesc X. Gregori,
Josep M. Panareda, Miquel Rafa,
Josep M. Sala
Corrector lingüístic:
Eulàlia Nuet i Badia
Cartògraf i dibuixant:
Armand Ballart
Dissenyador i maquetador:
Josep Nuet i Badia
Publicitat: Adolf Garcia, Exclusives
Publicitàries, tel. i fax. 93-237 95 01,
adreça electrònica: adolfgar@jazzfree.com
Fotomecànica: Sorrosal, SA.
Impressió: IMGESA, Alarcón, 138.
08930 Sant Adrià de Besòs

Dipòsit legal: B. 545 - 1958
ISSN: 0212 - 2111

Preu d'aquest exemplar: 4 euros
(IVA inclòs)
Preu de la subscripció anual: 22 euros
(IVA inclòs) (sis exemplars).
A l'estranger: 32 euros
Comanda de números endarrerits a la
redacció de la revista.

La revista MUNTANYA és membre de

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALA

Els articles publicats a MUNTANYA expressen l'opinió dels seus autors. La revista MUNTANYA, editada pel Centre Excursionista de Catalunya es publica sense cap finalitat lucrativa. El copyright dels articles, tant de la part literària com de les il·lustracions, és propietat dels autors respectius. Per tant, és absolutament prohibit la reproducció total o parcial, per qualsevol sistema, dels articles de la revista MUNTANYA sense permís escrit dels propietaris del copyright.

Portada: La part alta del circ de la Sarra, just a la carena de les Parets. A la dreta es distingeix la punta de Revilla i la pala de Montinier.

Foto: Jaume Canet Capeta

Editorial: Parlament de la Diada de Sant Jordi 90

Dues fites sempre abastables:
la muntanya i la llengua,
per Josep Murgades 91

La XXXV Renovació de la Flama
de la Llengua Catalana,
per Francesc Beato i Vicens 95

Els toradja de les Cèlebes:
una ètnia respectuosa amb l'entorn,
per Rafael Battestini 99

El pic de Besiberri, per l'estany de Besiberri,
per Josep de Tera 103

Voltant ets Parets de Pineta (i 2),
per Jaume Canet Capeta i Jordi Matias Riu 107

Botànica a Barcelona, 8: la bellaombra,
per M. dels Àngels Sagrera i Marigó 117

Plantes noves per a la flora de Vilanova del Camí,
per Carolina Riba i Gabarró 119

El ferrocarril de la Vall Fosca i de Boí, 3.
Un rosari de recursos turístics ignorats
o mal entesos a la vall de Boí,
per Carles Udina 122

Vies d'escalada, a cura d'Armand Ballart 129

Notícies, llibres & mapes 131

Normes de publicació de MUNTANYA

Els autors que vulguin publicar els seus treballs a la revista MUNTANYA han de tenir present el següent:

Els articles cal que siguin inèdits i escrits correctament en català, en suport magnètic o en el seu defecte a màquina. Se'n presentarà una còpia en paper a doble espai en fulls de mida DIN A4, deixant uns marges d'un parell de centímetres.

Els articles, d'un màxim de sis fulls, negociables, aniran encapçalats pel títol que l'autor proposa i portaran a continuació el nom dels autors. No portaran notes a peu de pàgina.

Els peus de les il·lustracions i el nom de l'autor

aniran escrits a part, precedits d'un número que es repetirà a la fotografia o dibuix corresponent. Per a facilitar la correcció dels originals, no utilitzeu el subratllat en els textos que vulgueu publicar. Tampoc no utilitzeu codificacions ni lletres diferents en els arxius informàtics.

Els mapes, dibuixos i gràfics haurien de ser dibuixats correctament amb tinta xinesa sobre paper blanc o en format digital (CDR o AI).

Les fotografies, en nombre de sis a dotze per article, en diapositives, còpies de paper color o blanc i negre brillant o format digital (JPG o TIFF amb resolució de 300 ppp i una mida mínima de 150x100 mm), cal que siguin ben exposades i amb bona definició.

Parlament de la Diada de Sant Jordi 2004

Donades les característiques de la intervenció del president del Centre en l'acte de la diada de Sant Jordi al Saló de Cent de l'Ajuntament de la ciutat, i també per no cansar els lectors amb la reproducció d'aquest text a més de l'editorial, com és costum, hem cregut convenient de transcriure'n el contingut aquí.

En primer lloc, haig d'agrair una vegada més a la Ciutat el privilegi de celebrar aquesta festa nostra de Sant Jordi en el marc solemne i entranable del Saló de Cent, encara avui amarat de mig mil·lenni de la història i la vida de la nostra pàtria, Catalunya.

La celebració de Sant Jordi, que els catalans hem sabut convertir en una realitat íntima i molt especial, el Centre la manifesta honorant els seus socis per la seva fidelitat a l'entitat i també escoltant persones sàvies que ens ajuden a reflexionar sobre els temes importants que ens afecten com a persones i com a poble. Avui tindrem l'honor excepcional d'oïr la Sra. Aina Moll.

Seguint la tradició heretada dels anteriors presidents, l'any 1998 vaig tenir el privilegi de fer la meua primera introducció a l'acte de Sant Jordi. Avui m'adreço a vostès en la que serà la meua darrera intervenció en aquest acte concret, atès que el març de l'any que ve fineix el meu període presidencial, i els socis haurem traspassat a una altra persona aquesta responsabilitat, que per a mi ha estat un honor excepcional, i que ben segur que també ho serà per a la persona que em succeeixi.

Fa set anys dèiem, textualment: «El Centre enfonsa les seves arrels històriques en l'afirmació social, cultural i també —per què no dir-ho?— política, de voler ser cata-

lans, de pertànyer a una història i a una cultura concretes, materialitzades en una llengua i una terra que cal conèixer, estimar i fer respectar».

Per tant, quan parlem del Centre Excursionista de Catalunya i de la seva projecció en el món de l'excursionisme i dels esports i activitats de muntanya, i en els àmbits de la cultura i de la història, només ho podem fer, per convenciment i per fidelitat als nostres orígens, des de la més rotunda afirmació de catalanitat i de llibertat.

Per això no ens podem ancorar en actituds passives; la nostra ferma caldrà que es manifesti en els àmbits que ens són propis i amb les eines que tenim a l'abast, utilitzant el nostre prestigi dins la societat civil catalana per a ser referents enmig dels canvis accelerats a què està sotmesa l'evolució de la nostra societat, avui més oberta i més sensible que mai a les alteracions globals d'un món en ràpida transformació.

També dèiem fa set anys: «Estem davant d'unes realitats que ens empenyen a encarar el tercer mil·lenni amb els ulls molt oberts, amb esperit d'obertura, d'acceptació de nous reptes, de modernització, d'intuïció de futur». Doncs bé, ja fa tres anys que som dins del tercer mil·lenni —i també som al tercer segle de presència ininterrompuda del Centre en la societat catalana—, i això ha de voler dir assumir actituds d'autèntica renovació, d'encert en les intuïcions, i de capacitat per a gestionar els canvis necessaris. Vol dir, voldrà dir, retrobar-nos amb l'esperit innovador i valent d'homes que, com l'Agustí Jolis o l'Ernest Mullor, que recentment ens han deixat, van ser capaços d'intuir i adoptar actituds cap-

davanteres en el moment que els va tocar ser-hi. Aquests noms representen tota una generació que ens va deixant i que per moltes raons és insubstituïble, i a la qual devem una gratitud immensa.

Avui, aquestes actituds innovadores han de ser suportades per mitjans amb què no es comptava anys enrere; organització, professionalitat, equip, comunicació són conceptes corrents en el món dels esports més competitiu i massius (i no sempre amb bons resultats), però, en canvi, no ho són tant en l'entorn més clàssic de les activitats menys competitives i molt més culturals, com l'excursionisme i la muntanya.

Des del Centre entenem que ens està arribant el torn d'assumir les nostres responsabilitats institucionals enfront dels reptes dels nous segles, i de potenciar aquest gruix tan important de les aportacions voluntàries de dedicació dels nostres socis —que avaluem en 40.000 hores l'any— amb una base més ampla i nova de suport organitzatiu, entenent que no podem demanar més a l'esforç extraordinari que s'està fent des dels àmbits professionals actuals, i que no podrem agrair mai prou.

Aquestes són les fites que tenim per al futur immediat, des d'una actitud realista i molt conscient, però molt il·lusionada, en aquesta excursió mai no acabada de portar endavant que és el nostre estimat Centre Excursionista de Catalunya.

Com dèiem també fa set anys, «que Sant Jordi ens hi ajudi, que el drac ens esperoni, i que la nostra dama, Catalunya, ens somrigui esperançada».

Moltes gràcies.

Dues fites sempre abastables: la muntanya i la llengua

Josep Murgades

Parlament amb motiu de la XXXV Renovació de la Flama de la Llengua Catalana, a la sala d'actes del monestir de Montserrat, el 22 de febrer de 2004

No és la primera vegada que se'm brinda la possibilitat de fer una xerrada amb motiu de la renovació de la flama de la llengua catalana per part de les entitats muntanyenques del país; és aquest un doble honor, possiblement per causa de la meua condició de filòleg de professió i, alhora, d'excursionista per devoció.

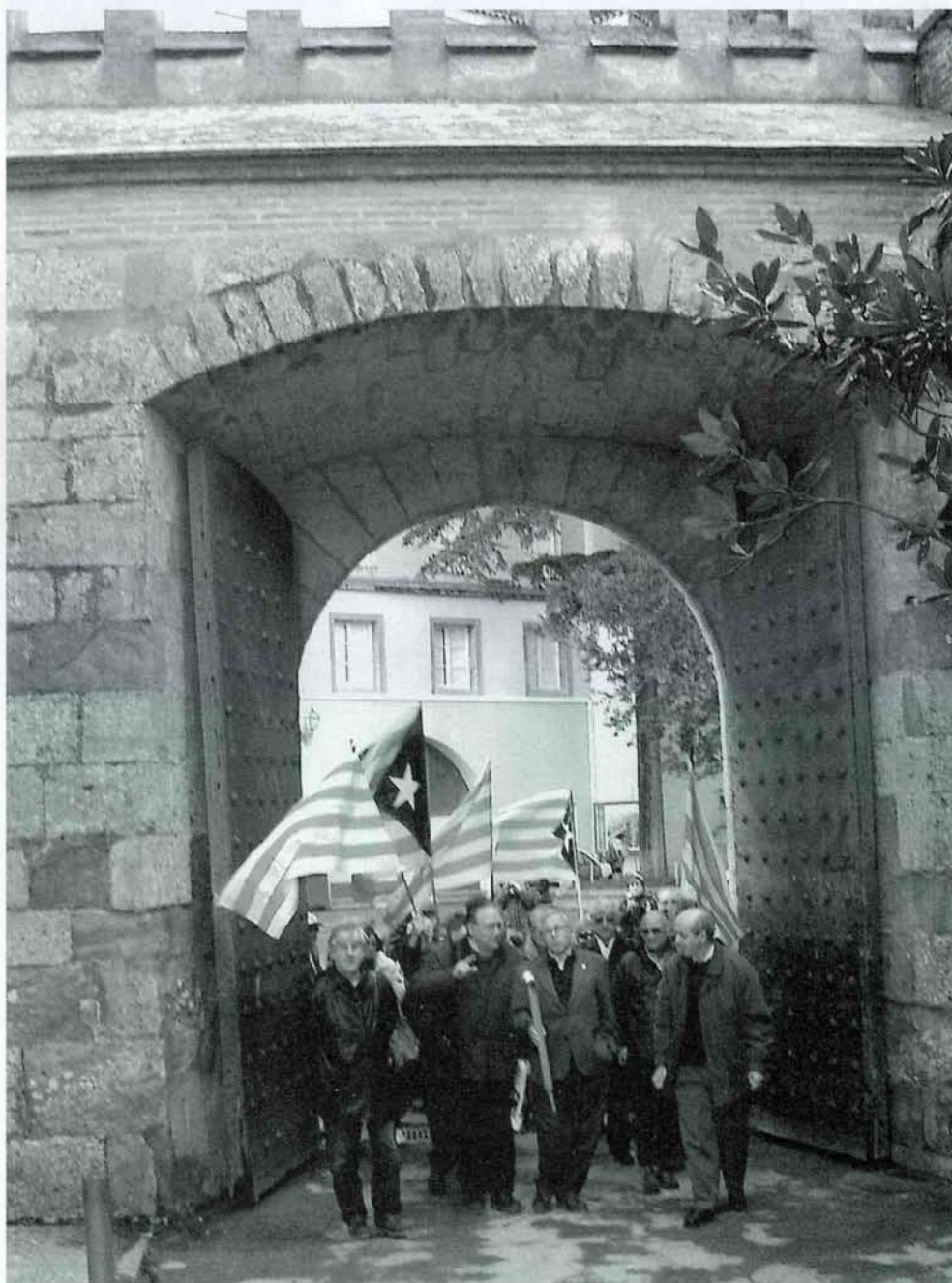
La primera vegada va ser el febrer del 1989; fa, per tant, quinze anys. Recordo que llavors encara es feia a l'atri del monestir, però no servo esment exacte de què hi vaig dir (no ho duia escrit ni tan sols en esbós, a diferència d'ara). En qualsevol cas, no em costa gens suposar que devia aprofitar l'ocasió per a subratllar-hi com, gairebé deu anys després de la restauració de la Generalitat, el redreçament de la llengua catalana no anava per on havia d'anar, és a dir, per on tots els catalans conscients de la seva condició de tals —incloent entre aquests, i d'una manera especial, els integrants de la gran família excursionista— desitjaven i s'havien promès que aniria la llengua tan bon punt s'hagués superat una de les èpoques més atziagues de la història d'aquest país.

Bo és de recordar llavors, en aquest context, i a propòsit de l'acte que avui un cop més ens aplega, que aquesta iniciativa havia sorgit com a conseqüència de la dinàmica generada durant l'anomenat any Fabra: això era el 1968, encara en ple decurs de la dictadura que tan inacabable se'ns feia; el fet d'escau-

re-s'hi el centenari de la naixença del seny ordenador del català modern va ser aprofitat per la resistència cultural catalana a fi d'organitzar tot d'actes reivindicatius a favor de la llengua, posant un èmfasi especial en la necessitat del seu ensenyament a l'escola.

A partir de llavors, per obra de les grans entitats excursionistes de Catalunya, i tenint com a marc Montserrat, la muntanya santa dels catalans, es va començar a celebrar, en un acte a cavall del ritual simbòlic i de l'afirmació política, aquest de procedir anualment a l'anomenada renovació de la flama de la llengua, d'acord amb el qual acte l'escalf i el bellugueig incessant

Entrada de la Flama al recinte del monestir de Montserrat.

Encesa de la llàntia, a l'atri de la basílica.

d'aquella —de la flama— vindrien a simbolitzar la presència i la vitalitat mai no estroncades d'aquesta —de la llengua—: de la llengua que a tots ens uneix i que, més que cap altra realitat, fa sentir-nos als catalans de pertot arreu, de Salses a Guardamar i de Fraga fins a Maó, un sol poble.

No cal dir que una tal celebració, en aquelles glòries èpoques, no tenia res de fàcil. Era, de fet, això: una de tantes activitats resistencialistes contra la dictadura

feixista més veterana i enquistada d'Europa.

Pocs anys després, el febrer de 1975, encara *Franco imperante*, ablatiu absolut, van tenir cura de l'organització de l'acte els meus ben volguts compatricis de la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus; tot i que no vaig poder assistir-hi, tinc molt present a través dels seus reports que, en aquella avinentesa, la muntanya santa lluita tota entacada de verd, i no pas pel d'una vegetació especialment

ufanosa, sinó pel verd dels uniformes de la Guardia Civil —o de la *Verdstapo*, com se'n deia també aleshores.

Una mostra inequívoca, aquesta última, de com és cert, segons ens alligona no fa gaire —el dia de Sant Jordi del 2001— una insigne testa coronada, que «nunca fue el castellano lengua de imposición», i de com deu ser cert també, en virtut d'anàleg raonament, i segons no paren de bramular avui dia «*no-nacionalistas*» d'aquí i d'allà, que la llengua imposada, o tendent a convertir-se en «imposable», és precisament la catalana, ves qui ens ho havia de dir!

Ara som, però, al 2004, i és d'aquest nostre moment que hem de parlar amb relació a la nostra llengua mil·lenària. El simple fet que hàgim de continuar fent-ho en el marc d'aquesta celebració reivindicativa —de la qual acabo de fer-vos avinent un simple apunt històric— és ja àmpliament indicatiu de com la lluita per la llengua continua essent més inabdicable, més urgent que mai. Tot i les diferències entre aquell ahir i el nostre avui.

El 1975, posem per cas, així com en tots els anys precedents i en els immediatament posteriors, hi havia entre els nuclis més compromesos en l'oposició al franquisme com ara una sensació de parusia laica: es pressentia que aquella asfíxia s'acabaria més tard o més d'hora, i hom se'n prometia un canvi i una situació posterior absolutament favorables —rescabaladores amb escreix de l'opressió patida per la llengua i la cultura catalanes durant dècades i dècades, per no dir segles.

Avui, gairebé trenta anys després, prou que ens adonem que la cosa no ha anat ben bé així. Tot allò que indubtablement s'ha guanyat en normalització de la llengua (accés d'aquesta a l'aparell escolar, així com també als grans mitjans de comunicació de massa), s'ha vist alhora greument contrarestat per la pressió exercida per la multiplicació de nous mitjans de comunicació de massa exclusivament en espanyol (les TV privades), per la irrupció de noves tecnologies que, si més no per defecte, exclouen la presència de la llengua catalana i, *last*

Sala d'actes del monestir de Montserrat. A l'inici dels parlaments. D'esquerra a dreta: Jordi Mir, iniciador de les renovacions, Antoni Fontdevila, president de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, Josep Murgades, filòleg, Enric Nosàs, president del Centre Excursionista de Catalunya, Hildebrand M. Miret, monjo de Montserrat, Antoni Glory, del Grup Pirinenc Excursionista Nord-Català i Francesc Beato, vicepresident del Centre Excursionista de Catalunya.

but not least, per l'arribada incessant d'una nova immigració que pot acabar per ser més difícilment integrable encara que la tradicional immigració de procedència espanyola.

La conseqüència llavors és clara: en l'actual règim de democràcia formal cal continuar bregant per la llengua igual com calia fer-ho sota el règim dictatorial.

En el transcurs d'aquest últim, per interminable que fos i per brutal que es mostrés, l'objectiu era tot just, i ja era molt, el de salvar-nos els mots, segons va dir Espriu. La societat en general, i les interaccions de vària mena en el seu si, eren prou més simples i lineals, endogàmiques fins i tot, que no pas avui dia, en plena era informàtica i de globalització generalitzada. També les forces que maldaven llavors per la substitució de la nostra llengua en pro de la seva se servien d'arguments més barroers —i per tant majorment impugnables— i de mitjans més rudimentaris —i, doncs, tant més desmuntables.

Ara, ben altrament, en la mesura que tot ha esdevingut més complex i, alhora també, més insidiosament subtil, és també que el nostre objectiu lingüístic ha de ser més exigent i acordat amb els requeriments del present: salvar la llengua

significa avui convertir-la en instrument vàlid d'integració social, fer que sigui un dels grans principis d'organització identitària de tothom que viu i que treballa dins l'espai històric dels Països Catalans.

Cosa que vol dir no relegar la llengua dins àmbits closos de litúrgies més o menys tribals (com és en certa manera aquest que avui ens aplega, desenganyem-nos), ans ben al contrari: ser capaços d'infondre-li valor com a moneda d'ús corrent i d'intercanvi simbòlic en qualsevol àmbit de la nostra societat.

I aquí llavors és on comencen les preguntes: *¿n'estem gaire a prop o n'estem gaire lluny, d'aquesta meta?* I si hi estem, de lluny o de prop, és per causa de qui i de què?

En aquest sentit, cal no perdre de vista en primer lloc que les forces hostils al ple redreçament de la llengua no paren, enguany com antany (només que ara ho fan en nom de raonaments i de procediments suposadament democràtics), de posar tota mena de traves a l'obtenció i a l'afermament de requisits indispensables per a la funcionalitat i l'estabilitat de qualsevol llengua.

Com ara, posem per cas, el seu ple reconeixement a escala internacional, en —i a través de— els or-

ganismes pertinents. Quin paper se li reserva, segons això, a la llengua catalana dins el si de l'emergent Unió Europea?: un d'inferior al d'una llengua —altrament tan respectable— com el maltès, amb menys de mig milió de parlants i amb una literatura exclusivament folklòrica.

O, en aquest mateix àmbit, què fa l'Estat al qual paguem els nostres impostos per promocionar la llengua i la cultura catalanes enllà de les seves fronteres? Què fa per enfortir —o per diluir— la projecció de l'Institut Ramon Llull?

I, en un àmbit altre, per bé que del tot complementari, el de fronteres endins, què no es fa per evitar —o què es fa per fomentar— el secessionisme lingüístic, és a dir, la fragmentació de la unitat primigènia de l'idioma a còpia de minar-ne el diasistema estàndard i propiciar-ne el cantonalisme més extrem? Què passa amb la TV del País Valencià o amb la imminent de les Illes? Fins a quin punt no són —o seran— aquests ens públics màquines trinxadores de la consciència d'identitat comuna i agents d'alienació lingüística i cultural?

Però si deixàvem ara de banda els poders públics, sempre sotmesos als avatars de la política (últimament

XXXV RENOVACIÓ DE LA FLAMA DE LA LLENGUA CATALANA

PRADA DE CONFLENT-MONTSERRAT • FEBRER, 2004

ORGANITZA:

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

AMB LA COL·LABORACIÓ:

FECC
Federació d'Entitats
Excursionistes de Catalunya
Federació Catalana d'Esportistes i Escaladors

**A dalt,
programa de
mà de la XXXV
Renovació de la
Flama de la
Llengua
Catalana.**

**A baix,
en la cloenda
dels actes els
Castellers del
Riberal,
del poble
rossellonès
de Baó,
aixequen
castells a la
plaça del
monestir.**

bastant moguda, per cert, i no sembla en el sentit més desitjable), i passem ara a qüestionar-nos l'actitud de tots nosaltres, la dels catalans de peu (i, en el cas dels excursionistes, mai millor dit, això), caldrà també que ens demanem què fem i què no fem, cadascú pel seu compte, per aconseguir que el català sigui una llengua útil i necessària.

Quin ús fan, o no fan, avui de l'anomenat bilingüisme passiu, vital per a la supervivència immediata de l'idioma, els catalans? Quants d'entre aquests no es passen de seguida al castellà així que constaten o simplement pressuposen que l'interlocutor no és catalandòfon de mena, no és de la «tribu»? De quina defeció lingüística més innecessària i més letal, suïcida, no és avui dia responsable una part considerable de la població catalana?

No voldria acabar fent prèdiques optimistes ni proclames pessimistes;

no es tracta de jugar a fer gala de tons cofoistes ni a fer venir basarda amb esgarips apocalíptics.

Però sí que aquí i avui, en presència de tot de representants de la gran família excursionista, convé fer una renovada exhortació al resistencialisme lingüístic. No hi ha cap raó —ni ningú no ens hi força avui dia per imposició tirànica, almenys a la Catalunya sota domini espanyol— perquè renunciem al ple ús de la nostra llengua en tota mena de circumstàncies i arreu del seu espai històric. I sí que hi ha raons i avantatges per a ensinistrar-nos en el poliglòtisme fronteres enllà, i per no conformar-nos, en canvi, només, ni aquí ni enlloc, amb una llengua sens dubte admirable, però sols aparentment universal, com ara l'espanyola, atribuït la major part de vegades de països econòmicament subdesenvolupats i políticament trasbalsats.

Històricament els excursionistes hem contribuït d'una manera decisiva a fer possible la recuperació de la memòria històrica d'aquest país. I també hem ajudat —tot sigui dit a la manera de Hobsbawm— a inventar-nos-el, aquest nostre país, amb tot d'especificitats i tal com el voldríem en la seva singularitat, ben destriada de la personalitat dels qui no ens voldrien sinó mer apèndix regional (sempre en disposició munyible, això per descomptat) del seu Imperio.

Tot fent a la nostra manera país, doncs, els excursionistes, d'ençà dels inicis del catalanisme polític i fins als nostres dies, certament ens hi hem cansat, però no ens n'hem pas cansat. Si fa no fa com quan ens proposem de fer tal o tal altra travessa o d'assolir tal o tal altre cim: prou que ens hi cansem, però mai no ens en cansem. I aquí som, encara. Per continuar fent travesses i pujant cims, al mateix temps que, com a esforços integrants de la societat civil, continuem bregant a favor de la dignitat de l'idioma, amb vista a fer-lo cada dia més imprescindible i més integrador.

A tot això és que us exhorto avui i aquí, tot sumant-m'hi. I expressant-vos a tots el meu agraïment per haver-me escoltat un cop més. Moltes gràcies.

La XXXV Renovació de la Flama de la Llengua Catalana

Francesc Beato i Vicens

Crònica detallada de la XXXV Renovació de la Flama de la Llengua Catalana que enguany va organitzar el nostre Centre Excursionista de Catalunya.

Un any més, i ja en van trenta-cinc, l'excursionisme català ha estat fidel a la cita anual: el compromís adquirit l'any 1968, davant la tomba de Pompeu Fabra, de portar la Flama de la Llengua Catalana de Prada de Conflent al monestir de Montserrat.

La Flama de la Llengua Catalana simbolitza el compromís de l'excursionisme en la defensa de la llengua i la cultura catalanes, uns actes que aquest any 2004 han estat organitzats pel Centre Excursionista de Catalunya, amb el desig que les comarques del nord de Catalunya:

el Rosselló, el Vallespir, el Conflent, el Capcir i la Cerdanya, en fossin les protagonistes.

El Centre Excursionista de Catalunya ha estat, des dels seus inicis, fidel en la defensa del país, i quan el 1968, any del centenari del naixement del mestre Fabra, l'excursionisme va voler fer-li un homenatge, que ha esdevingut permanent, la nostra entitat ja hi participà amb entusiasme. Ara, després de trenta-cinc anys, continuem fidels amb els mateixos principis d'aleshores. És per això que aquest any 2004 ens vam fer càrrec de la seva organització.

L'encesa de la Flama a la tomba de Pompeu Fabra a Prada de Conflent

Com cada any, els actes tingueren lloc durant el mes de febrer, i s'iniciaren el diumenge 8, a la vila de Prada de Conflent, on al cementiri, davant la tomba de Pompeu Fabra, amb la presència d'un grup de socis del Centre, d'altres entitats del Principat i de les comarques nord-catalanes, i de membres del consistori de Prada, s'encengué la torxa, que simbolitza la fidelitat del món excursionista a la nostra llen-

Encesa de la Flama davant la tomba de Pompeu Fabra. Cementiri de Prada de Conflent. Diumenge 8 de febrer de 2004.

A dalt, en comitiva, els assistents de l'encesa de la Flama, van anar del cementiri a l'Ajuntament de Prada de Conflent. Foto: Carles Sierra

A baix, pancarta col·locada en el balcó de l'Ajuntament de Prada de Conflent. Foto: Carles Sierra

gua. A partir del cementiri i en comitiva, ens traslladarem fins a l'Ajuntament de la vila, passant abans per l'escola «La Bressola», on vam fer un recorregut per les aules, acompanyats pel director, que ens explicà la important feina que realitzen. Tot seguit ens traslladarem a l'Ajuntament, on vam ser rebuts per membres del consistori, mentre el grup «Crescendo», ens oferí una mostra de música tradicional. A la tarda, a la veïna població de Rià, l'editor Ramon Gual ens parlà de «Pompeu Fabra a Prada», un documentat reportatge dels anys que el Mestre va residir en aquestes comarques. Acabà aquest acte amb l'ac-

tuació del grup de música tradicional «Crescendo». A Prada i Rià tinguérem la col·laboració del Casal Jaume I, de Rià.

Actes a la Catalunya Nord i a l'Alguer

Al llarg de la setmana del 9 al 14 de febrer, en diverses poblacions de les comarques nord-catalanes, diferents entitats organitzaren actes adherits a la Renovació de la Flama de la Llengua Catalana.

El dimarts 10, exhibició de castells i presentació de la temporada dels Castellars del Riberal, a la vila de Baó, organitzat per «Aire Nou de Baó».

El dimecres 11, curs de català i conferència a càrrec del professor Gentil Puig i Moreno, a la Casa de Cultura de Ceret.

El divendres 13, concert de Lluís Llach al Palau de Congressos de Perpinyà, organitzat per la Regidoria de Cultura Catalana de l'Ajuntament de Perpinyà.

El dissabte 14, conferència de l'escriptor Víctor Alexandre, presentant el seu llibre *Senyor President* al Centre Cultural Català - Casal Jaume I de Perpinyà.

També el dissabte 14, a la ciutat de l'Alguer, conferència d'Enric Balaguer sobre la situació de la llengua catalana a Catalunya Nord, als locals de l'Obra Cultura Catalana.

Actes a Barcelona

Una setmana després, el dijous dia 19, a la sala d'actes del Centre Excursionista de Catalunya, el professor Joan Solà va fer la presentació del conferenciant Francesc Xavier Vila Moreno, del Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació de la Universitat de Barcelona, que ens parlà d'«On som? Situació i perspectives per al català».

Actes de la Renovació de la Flama de la Llengua Catalana a Montserrat

El diumenge dia 22, al monestir de Montserrat, es va fer l'acte de Renovació de la Flama de la Llengua Catalana.

Un cremallera especial pujà la Flama de Monistrol al Monestir. Més de tres-cents excursionistes, entre socis del Centre i d'altres entitats, encapçalats pel president, Enric Nosàs, i membres de la Junta Directiva, el president i vicepresident de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, Antoni Fontdevila i Francesc Guillaumon, i presidents i representants d'una dotzena d'entitats, en comitiva van anar fins a la porta del monestir, on foren rebuts per l'abat de Montserrat, el pare Josep M. Soler, i membres de la comunitat benedictina. Entraren a la basílica, i en el presbiteri fou col·locada la torxa.

L'ofrena de la Flama

Abans de l'inici de la missa conventual, el president del Centre oferí la Flama de l'excursionisme català, dient:

Maria, Verge de Montserrat, Senyora dels catalans, que sou a Montserrat, a mig camí entre Déu i nosaltres.

Els excursionistes venim a portar-vos, des del Conflent i el Rosselló, des de tot Catalunya, un any més, com ja en fa trenta-cinc, aquesta flama humil, símbol del més valuós que tenim com a poble: la nostra llengua.

Veieu, Senyora, que és una llum dèbil, un foc petit, una energia senzilla que necessita cura i amor.

És la parla antiga, de sempre, d'un poble actiu, valent i assenyat. Són els mots que han escrit segles d'història, són les paraules del present urgent, i seran el verb per a l'expressió decidida del nostre futur.

Són temps difícils, que demanen serenitat i reflexió, però també resolució i empenta. Per això som a Montserrat, per manifestar davant vostre el nostre nou i vell compromís amb la llengua i amb Catalunya.

Tal com aquesta flama restarà protegida aquí, a la vostra muntanya, ajudeu-nos a servir la llengua que representa arreu del món, ajudeu-nos a fer que el català resti i creixi a tots els Països Catalans.

Us ho demanem de tot cor, Senyora, Mare de Déu de Montserrat.

La renovació de la Flama

Després de la celebració religiosa i del cant del Virolai, sortírem a l'atri de la basílica, on, davant d'un nombrós grup d'excursionistes, fou reencesa la llàntia, amb la presència de l'abat del Monestir de Montserrat, el president i vicepresident del Centre Excursionista de Catalunya, i el de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. Aquí, després d'uns curts parlaments, es llegí l'endresa següent:

El 1968, any del centenari de la naixença de Pompeu Fabra, l'excursionisme català va instaurar la Flama de la Llengua Catalana, conscient de la importància de la llengua en la lluita per la preservació de la

A dalt, a l'entrada del monestir, l'abat de Montserrat, el P. Josep M. Soler, rep la Flama de la Llengua Catalana de mans del president del Centre, Enric Nosàs.
Foto: Jordi Solà

A baix, la Flama passa per l'atri de la basílica de Montserrat, de la mà d'Enric Nosàs, president del Centre, acompanyat pel pare abat Josep M. Soler, Francesc Beato, vicepresident del Centre, i el pare Josep-Enric Parellada.
Foto: Jordi Solà

**L'atri de la
basílica de
Montserrat
s'ompli
d'excursionistes
en el moment
d'encesa de la
llàntia.**

Foto: Jordi Solà

nostra identitat com a nació. Encesa al peu de la tomba del Mestre Fabra, va ser duta a peu i dipositada al santuari de Montserrat perquè hi quedés com a símbol i testimoni perpetu d'una voluntat irrenunciable.

Avui, l'assetjament que els qui fa segles que malden per anorrear-nos continuen exercint sobre la nostra llengua és dur com sempre, i més pervers que mai perquè ara practiquen aquesta repressió en nom d'una democràcia. No cal dir, doncs, que la lluita ha de continuar i que no podem cedir en l'esforç a què ens obliga aquest greuge.

L'excursionisme, d'una manera continuada durant trenta-cinc anys, ha sabut mantenir l'esperit d'aquesta Flama renovant-ne cada any la vigència. I ho continuarem fent, empesos i guiats per la consigna d'actuació que Pompeu Fabra des de Prada, poc abans de morir, ens va deixar com a llegat i per la qual ell es va regir tota la vida: «Cal no abandonar mai ni la tasca ni l'esperança». Per a nosaltres és un compromís inexcusable de complir-la. La fe que ens ha impulsat fins ara ens ha d'ajudar a mantenir-nos-hi fidels per sempre i a fer honor a la llegenda que

des del primer dia vam deixar gravada a la llàntia que guarda aquesta Flama: «L'encengué la fe - La portà l'esforç - La manté la voluntat d'un poble». **HONOR A POMPEU FABRA! - VISCA LA FLAMA DE LA LLENGUA CATALANA!**

Els parlaments

Tot seguit ens traslladarem a la sala d'actes del monestir, per escoltar els parlaments del pare Josep-Enric Parellada, de la comunitat benedictina, que obrí l'acte; Muriel Teixidor, que parlà en nom de les entitats de Catalunya Nord; Jordi Mir, de la Comissió que inicià les renovacions; Antoni Fontdevila, president de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, i Josep Murgades, filòleg reusenc, que en una interessant i sentida intervenció ens parlà de: «Dues fites sempre abastables: la muntanya i la llengua». Tancà l'acte el president del Centre Excursionista de Catalunya, Enric Nosàs.

El comiat

A la sortida, els castellers del Riberal, de la vila rossellonesa de

Baó, ens obsequiaren amb una exhibició castellera, mentre membres del CADE col·locaven pancartes a les parets de roca de l'entorn de la plaça.

Agraïment a les entitats col·laboradores

Les institucions i entitats que col·laboraren a donar relleu a aquesta XXXV Renovació de la Flama de la Llengua Catalana foren: el Monestir de Santa Maria de Montserrat, els ajuntaments de Prada de Conflent, Rià i Perpinyà, la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya i la d'Entitats de Catalunya Nord, el Grup Pirinenc Excursionista Nord-Català, els Casals Jaume I de Rià i de Perpinyà, els Castellers del Riberal, Aire Nou de Baó, la Casa de Cultura de Ceret, l'Escola La Bressola i els Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya.

També volem agrair l'acollida que ens va dispensar la comunitat benedictina del monestir de Montserrat, en especial el pare abat, Josep M. Soler, i els monjos Josep-Enric Parellada i Hildebrand M. Miret.

Els toradja de les Cèlebes: una ètnia respectuosa amb l'entorn

Rafael Battestini

Les Cèlebes, oficialment Sulawesi, formen part de les illes de la Sonda, el més nombrós (13.670 illes) i extens (1.900.000 km²) dels arxipèlags del nostre planeta.

Aquestes illes separen els dos gran oceans, Índic i Pacífic, i actualment integren la República d'Indonèsia, el setè estat més poblat, amb 180 milions d'habitants. La presència humana a les illes de la Sonda s'inicià fa 500.000 anys, amb l'Home de Solo, a Java, que de fet era un homínid, un *Pithecanthropus erectus*.

L'illa principal del grup de les Cèlebes té una forma curiosa, una espècie de «K», que li ha valgut el sobrenom de l'Orquídia de l'Equador.

Està ubicada a l'hemisferi sud, tocant a l'equador, que la creua en el punt més septentrional.

Aquesta ubicació la situa a l'àrea de les pluges tropicals, del bosc equatropical plujós, de la influència del «Niño» i la «Niña», la civilització del bambú i la civilització de l'arròs.

De sempre fou un lloc de pas, i ha rebut influències ètniques, culturals i religioses de tot tipus.

Les Cèlebes estan al límit occidental de les restes de l'antic continent de Gondwana, per aquest motiu tenen unes plantes i animals propis del conjunt australoocèanic, a diferència de la propera Borneo-Kalimantan, amb fauna i flora típicament asiàtiques.

Sulawesi, «illa del ferro», per la seva riquesa en aquest mineral, té animals autòctons exclusius, com un búfal nan, la babirussa o porc-

cérvol, i el cus-cus, espècie de perrós, a més d'unes vuitanta varietats d'ocells.

Les illes de la Sonda foren cobrades per ésser un lloc de conreu i exportació d'espècies.

Foren punt de partida de la Ruta de les Espècies, un complement de la Ruta de la Seda.

Durant un llarg temps, dels segles I al VIII, hi predominà la influència de l'Índia, reflectida en la presència de grans temples hinduistes i budistes, a Prangbanan d'Indonèsia.

L'impuls de l'Islam, al segle VIII, es féu sentir, convertint, per la força de les armes, un 70% els habitants de les Cèlebes, i un 90% de la totalitat d'Indonèsia.

La colonització per part dels europeus, bàsicament portuguesos, a partir de 1511, i, sobretot, holandesos, des de 1666 fins al 1948, aportà el cristianisme i conreus forans, com cacau i cautxú.

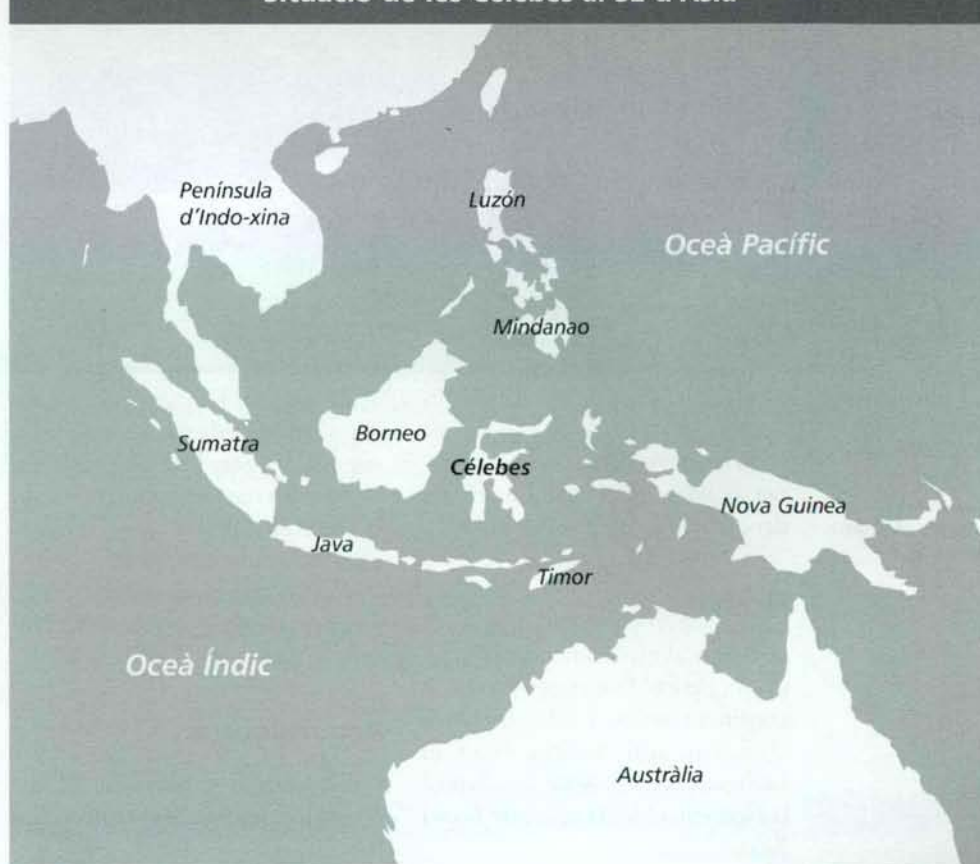
Població

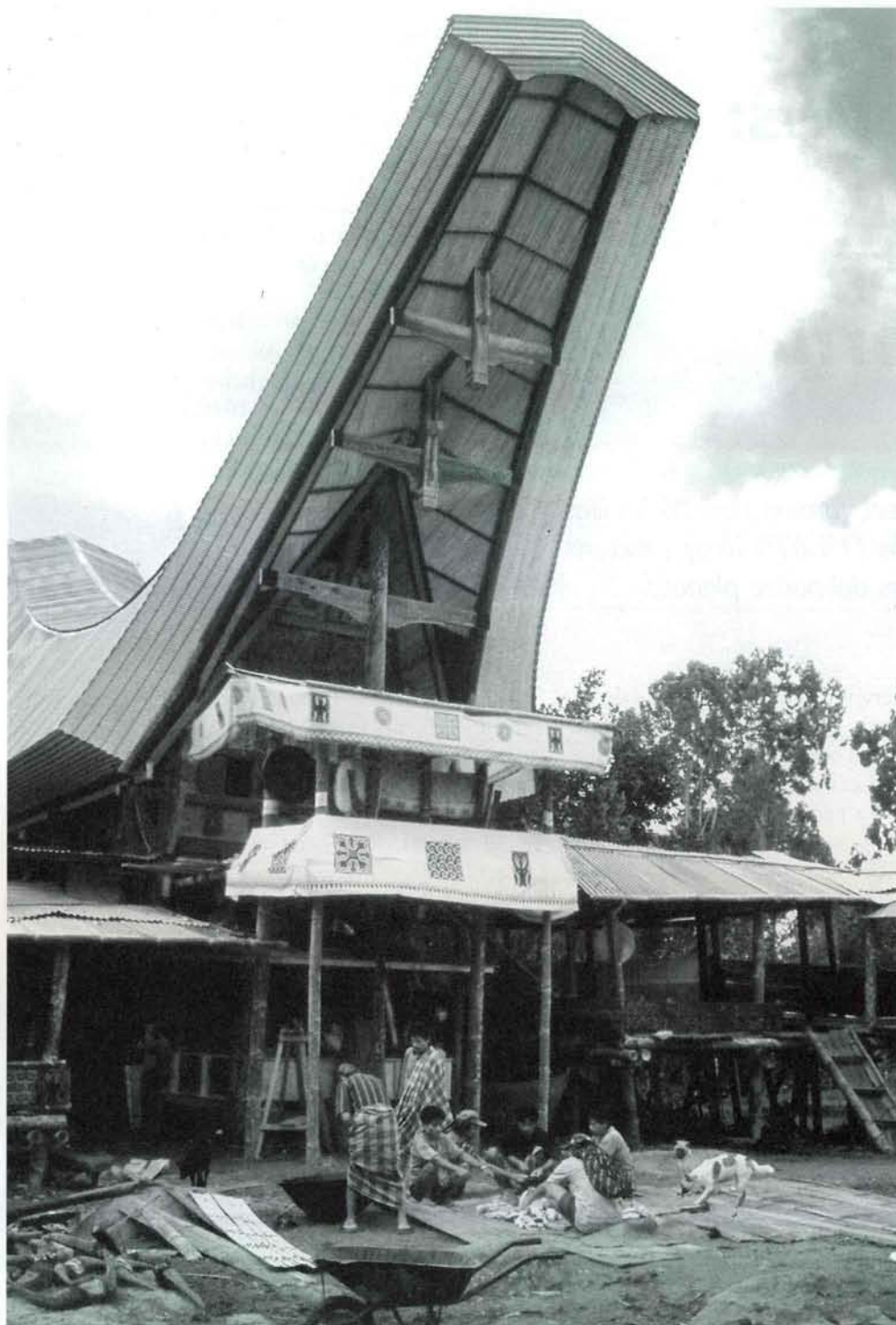
Sulawesi té uns catorze milions d'habitants, la majoria concentrats al sud de l'illa.

Els toradja, mig milió, viuen a les terres altes de l'interior. Són cultivadors d'arròs i ramaders de búfals i també porcs, majoritàriament animistes i parcialment cristianitzats.

Els toradja, de *to*, «gent», i *radja*, «terres altes», són una ètnia austronèsica, amb trets malais i melanèsics, força interessant per un

Situació de les Cèlebes al SE d'Àsia

Un tongkonan, amb el taüt d'un difunt important, durant els rituals del seu funeral.

seguit d'aspectes de la seva civilització.

El seu país, Tana Toradja, té forma de lluna i, per aquest motiu, es denomina *tondok lepongan bulan*.

Origen

Les tradicions ancestrals, *aluk todolo*, parlen d'un origen llunyà, al continent asiàtic i a la vora d'un gran riu, que podria ésser el Brahmaputra, a l'Assam, o, més probablement, el Mèkong, entre Laos i Xina.

Els toradja haurien emigrat, en grans barques, de primer riu avall i seguint per mar fins a les Cèlebes, on haurien recuperat la seva condició de cultivadors d'arròs i criadors de porcs i búfals.

Com a testimoni del seu èxode tenen unes cases que recorden grans canoes de puntes elevades.

Arquitectura

És, sens dubte, una de les característiques més espectaculars dels toradja, amb les seves «cases ca-

noa», edificis allargats, en direcció nord-sud, elevats sobre pilons de fusta, amb una típica teulada, en forma de canoa, coberta amb bambú o palla d'arròs.

Hi ha dos tipus d'edifici, molt similars en forma, però destinats a usos diferents: els *tongkonan* i els *banua*.

Tongkonan: són les cases pairals; tenen una escala, de fusta, generalment fixa, amb una porta àmplia a l'entrada, que mira cap a migjorn, i finestres petites que es tanquen amb uns porticons que es fan córrer longitudinalment.

Un pal adornat amb banyes de búfal precedeix l'entrada.

Al centre hi ha una llar de foc, amb pedres i sorra que l'aïllen de la fusta del terra i de les parets.

La llar presideix una sala gran, per a estar-hi i menjar, flanquejada per dormitoris, ubicats a les «puntes» de l'edifici i situats a un nivell més elevat que la sala d'estar.

La façana està adornada amb motius religiosos força artístics.

Graners tradicionals: amb una escala que es retira, una entrada estreta, encarada a ponent, i unes obertures mínimes per a la ventilació.

Un graner pot ésser tan gran com una casa, encara que no sempre, i no està adornat.

Banua: són les cases normals, que poden variar d'una cabana rústica a un xalet. Els poblats tenen una plaça central, allargada, de llevant a ponent, amb els *tongkonan* a una banda, al sud, i els graners a l'altra, al nord.

Organització

Hi ha alguns rics propietaris i el poble; l'esclavitud hi fou abolida pels holandesos.

Els toradja viuen en grans famílies, generalment matrilineals i centrades en un *tongkonan*, agrupades en poblats que comparteixen, comunitàriament, els terrenys de conreu i de pastura.

Malgrat el caràcter matrilineal de la família, el *datu* o cap del poblal és un home, elegit per consens, per a un mandat vitalici, però que pot ésser destituït, també per consens.

El cap té poder executiu i judicial, encara que quedi sotmès a la su-

pervisió d'un consell d'ancians, que vetlla per fer respectar l'Adat, o sigui, la tradició, similar als nostres usatges.

Les dones són les mestresses de portes endins i s'encarreguen de l'economia familiar i l'educació dels fills, fins a la pubertat, i de les filles, fins al matrimoni, arranjat pels pares.

Activitat

Els toradja viuen bàsicament dels recursos del seu territori, cultivant arròs i, en menor proporció, blat de moro i espècies. A més dels conreus, crien búfals, porcs i aviram.

El fet més interessant dels arrossars de Sulawesi és que, malgrat formar uns embassaments d'aigua en una àrea equatorial, no hi ha paludisme a les Cèlebes.

Els toradja i els altres cultivadors de l'illa crien peixos carnívors a les aigües dels seus arrossars, aquests devoren les larves de mosquit i es trenca així la cadena de transmissió del paludisme.

Com a complement obtenen una bona quantitat de proteïnes animals.

Els toradja són molt bons artesans i es construeixen ells mateixos la majoria d'estris, dedicant-se a la metal·lúrgia del ferro, gràcies a l'abundància d'un mineral que es pot extreure i treballar sense grans tecnologies.

El lleure dels toradja es veu aprofitat per lluites: de joves, a puntades de peu, de búfals, en algunes ocasions importants, com un funeral, i de galls, oficialment prohibides, però molt esteses i freqüents a tot Indonèsia.

Religió

Si bé hi ha força cristians entre ells, els toradja són majoritàriament animistes. Són seguidors de l'Aluk Todolo, o tradició i ritual dels avantpassats, que, malgrat algunes recopilacions, es conserva per transmissió oral, de mestres reconeguts a iniciats.

L'animisme porta a un gran respecte per la naturalesa, divinitzant un seguit d'elements i manifestacions, des dels astres als animals i els conreus, passant per fenòmens me-

teorològics i accidents geogràfics.

L'Aluk Todolo és una llarga preparació per a la Vida i la Mort.

Malgrat una aparent multiplicitat de divinitats, admeten un Déu superior, creador i ordenador de l'univers: és Puang Matua, resideix a migjorn, el nord en un territori de l'hemisferi sud.

Hi ha divinitats inferiors, emanades de Puang Matua, són: Deata-Deata, protector de la Vida, d'humans, animals i plantes, i To Memball Puang, un semidéu, intermediari, com els àngels.

Els humans som, també, emanats de Puang Matua, igual que els animals i les plantes, però assolim una jerarquia superior, que, tanmateix, no ens permet abusar dels recursos naturals.

Després de la mort retornem a Puang Matua.

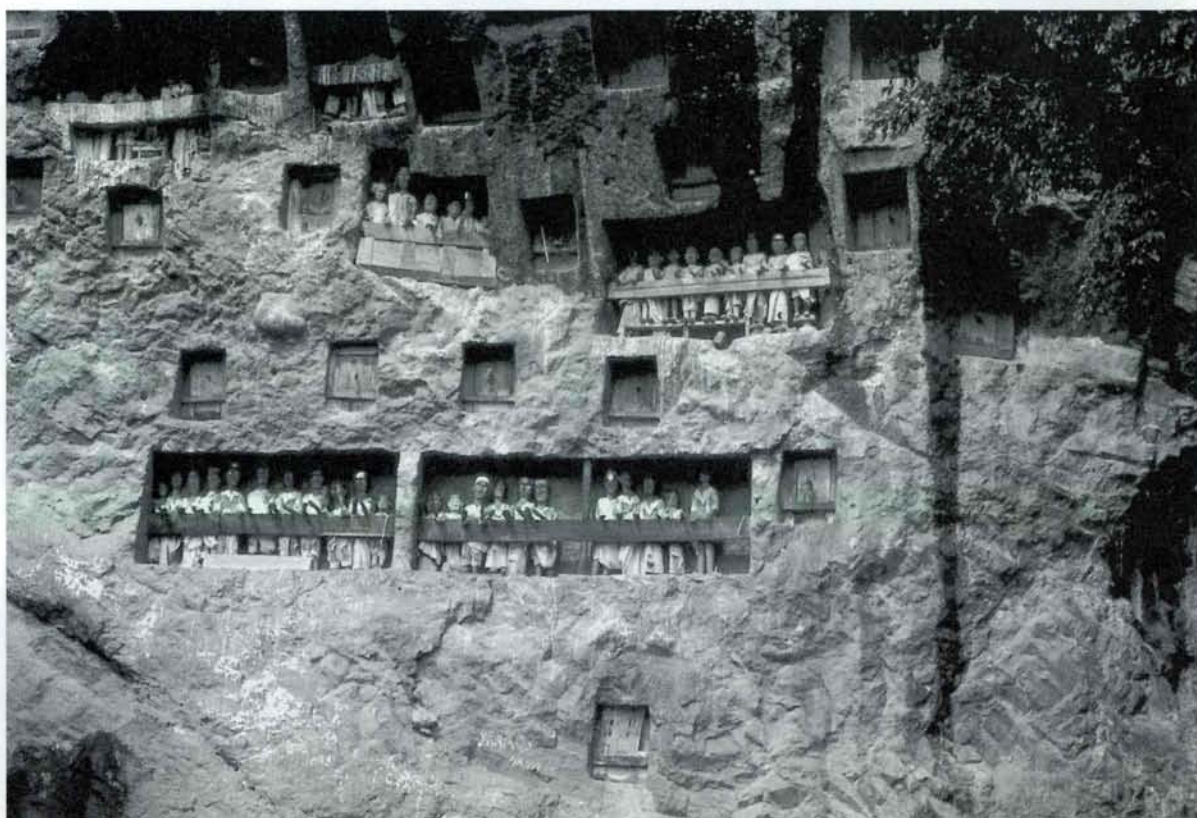
Culte als morts

El culte als morts és un dels trets principals de l'Aluk Todolo, o religió animista dels toradja.

Un funeral és un esdeveniment,

Un graner del tipus «casa canoa», orientat al sud.

Tangmerangu
o «casa sense
fum».
Es tracta de
tombes
excavades a la
roca, o *liang pa*.
A cada
obertura hi ha
els tau-tau, que
representen els
difunts
enterrats.

alhora trist i joiós, per a tot el poblat i comporta uns rituals que han de guiar l'ànima cap a Puang Matua. Per les despeses que comporta, pot arruïnar la família del difunt.

Un difunt es considera «adormit» fins que no s'hagin celebrat les cerimònies del funeral i s'hagi enterrat el cadàver en una tomba, *tangmerambu* o «casa sense fum», que pot ésser una *liang pa*, excavada a la pedra, una *liang gua erong*, cova natural, o una *liang patané* o panteó.

A l'entrada de cada tomba hi ha els *tau-tau*, que representen el o els difunts.

Els bebès, o «nens sense dents», són considerats purs i lliures de tot pecat, per tant, poden ésser enterrats sense funeral, en un *passilliran*, o tomba excavada en el tronc d'un arbre.

A causa del cost de les cerimònies, el funeral es retarda fins que la família hagi reunit els diners necessaris.

Mentrestant, el difunt es queda al *tongkonan*, tancat en una de les cambres-dormitori.

El funeral s'inicia amb el *ma'badong*, un cant coral de lamentació i lloança del difunt.

Segueixen lluites de búfals i de joves.

A continuació es fa el *rombogan*, la processó on participen els parents, els invitats i els animals que s'hauran de sacrificar, per a acompanyar l'ànima del difunt, i és el ritual més espectacular.

Segons el nivell social del difunt, s'ha de sacrificar un nombre determinat de búfals, *anoa*, i porcs, variant d'un mínim de deu, per no quedar en una categoria ínfima, fins a un centenar.

Els familiars aporten el bestiar necessari o diners per a comprar-ne.

El sacrifici d'animals xoca per la seva aparent crueltat; tanmateix, els toradja consideren que els búfals i els porcs tenen una ànima que guiarà cap a Puang Matua l'ànima del difunt.

Un funeral pot durar setmanes i se celebren copiosos banquets.

Consideracions

Amb el seu politeisme i la proliferació de feticxes o amulets protectors, junt amb rituals aparentment bàrbars, l'Aluk Todolo ens pot semblar un fetixisme propi de pobles primitius.

Com moltes altres formes d'animisme, té una divinitat suprema, que ha creat i regeix tot l'univers, de la qual emanen altres divinitats i tots els éssers vivents.

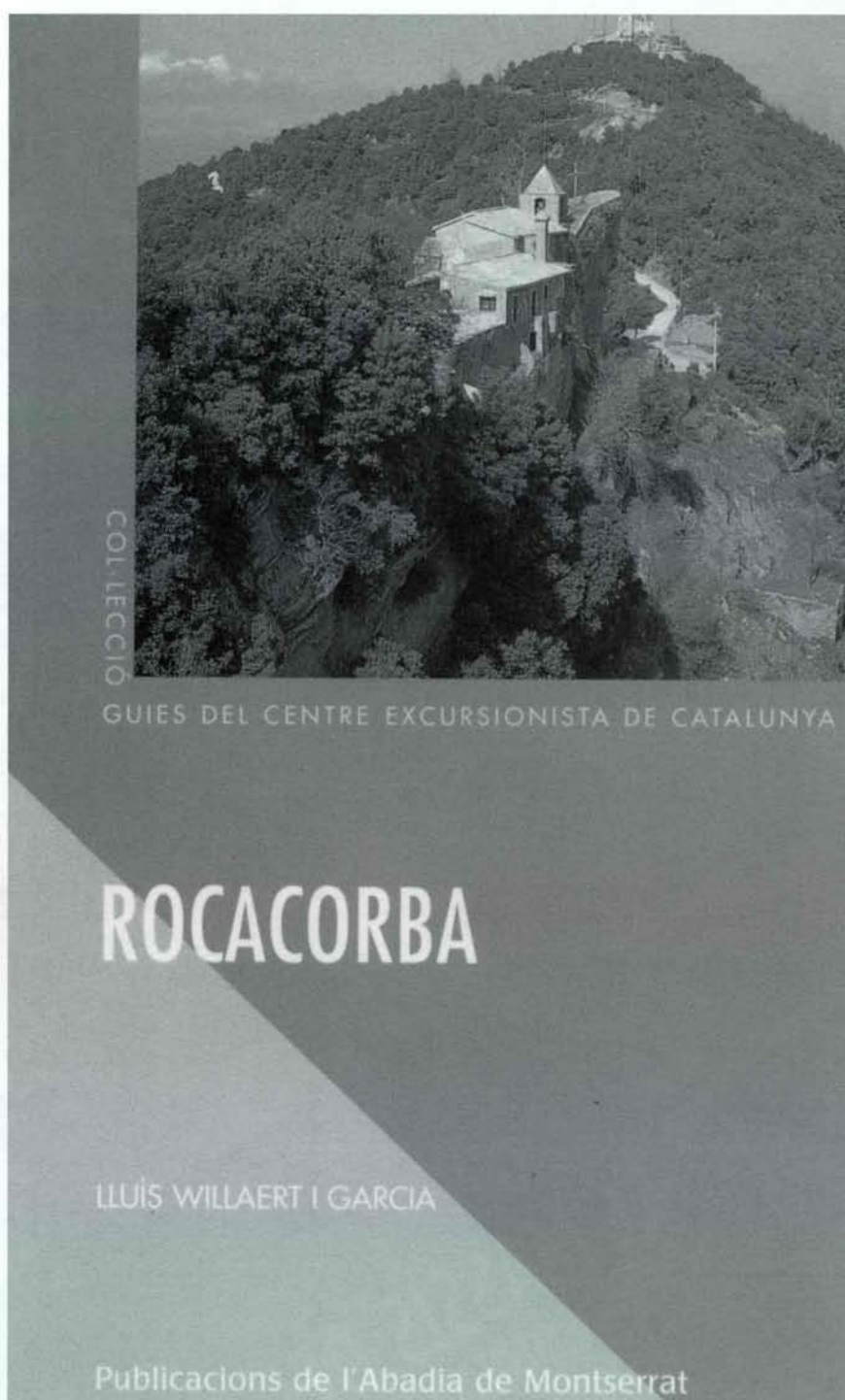
Podem comparar l'Aluk Todolo dels toradja a altres formes de panteisme, un panteisme que, malgrat algunes condemnes per part de les tres religions monoteistes, alimenta i guia la majoria de místics d'aquestes religions, de la càbala jueva al sufisme islàmic, passant pels místics cristians.

Actualment molts astrofísics consideren que la Terra, Gea segons Lynn Margulis, i fins i tot l'univers com a totalitat, són immensos éssers vivents, ja que neixen, creixen i fins i tot tenen un «metabolisme», evolucionen i, finalment, moren.

Els humans, animals i plantes, en el cas de Gea, o els planetes habitats, en el cas de l'univers, serien simples «components» assimilables a les cèl·lules del nostre organisme.

Es tracta d'una autèntica creença, que ens fa ésser «un amb l'univers», segons el concepte oriental.

Aquesta creença rebutja la deformació consumista de les religions monoteistes per la qual un Déu tot-poderós i llunyà ha creat l'home a imatge seva per donar-li l'usdefruit de la terra i l'univers, il·limitat i sense necessitar respondre dels nostres errors per abusos sobre una naturalesa que no ens pertany, ja que nosaltres en formem part d'ella mateixa.

Volum 13 de la col·lecció de guies del Centre Excursionista de Catalunya

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Ausiàs Marc, 92-98 08013 Barcelona
Tel. 93 245 03 03
Web: pamsa.com

Aquestes dues guies enriqueixen el coneixement que es té d'uns territoris amb una llarga tradició excursionista. La vall de Núria i el massís del Canigó esdevenen a l'hivern paratges curulls de neus verges que faran fruir tot muntanyenc desitjós d'aventurar-se a recorre'ls amb esquís. De la mà de dos bons coneixedors del terreny, anireu descobrint, mentre obriu traça, un món de possibilitats: els refugis, alguns força nous; recorreguts inèdits; travessies que no oblidareu; amanit tot amb unes bones dosis d'informació sobre l'anàlisi de la neu i el risc d'allaus. Tot plegat forma una eina valuosa que permetrà planificar amb antelació les vostres sortides d'una manera més segura i eficaç.

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

LA VALL DE NÚRIA BALANDRAU-TAGA-PUIGLLANÇADA (EXCURSIONS AMB ESQUÍS)

MANEL BROCH I GUIMERÀ
FRANCESC XAVIER GREGORI I PONS

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSEERAT

MIDA NATURAL

COL·LECCIÓ
GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

EL MASSÍS DEL CANIGÓ CARANÇÀ-MENTET-COSTABONA (EXCURSIONS AMB ESQUÍS)

MANEL BROCH I GUIMERÀ
FRANCESC XAVIER GREGORI I PONS

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSEERAT

NOVETAT

**Les
trobareu
a les
llibries
del ram.**

El pic de Besiberri Nord, per l'estany de Besiberri

Josep de Tera

Crònica directa i espontània, amb un al·legat en favor de l'excursionisme de sempre, d'una ascensió llargament treballada.

Són tres quarts i cinc d'onze del dia 17 de setembre del 2000 i sóc dalt del Besiberri Nord, havent sortit de la tenda, plantada a l'estany de Besiberri.

Molts intents frustrats

Aquesta excursió era la meua signatura pendent a la vall de Besiberri. No voldria fer-me pesat de bon començament, però els intents de pujar al Besiberri Nord des de l'estany de Besiberri han estat constants i infructuosos des de l'ascensió al mateix cim i pel mateix itinerari, però des del vessant de l'estany de Mar (N), l'any 1985 (vegeu *Muntanya*, núm. 746, any 1986).

I per demostrar-ho heus ací la relació d'aquests intents:

Any 1990: Dies 29 i 30 de setembre; acampada a l'estany de Besiberri. Molt mal temps. Dia 21 d'octubre; molt de fred i neu. A mitja pujada decideixo deixar el Besiberri Nord per assegurar la pujada al Besiberri Sud.

Any 1995: Dia 7 de maig; torno a tenir mal temps, i enmig de la boira aconseguixo pujar al pic de la Canal de Rius.

Any 1996: Dia 2 de novembre; pujo a l'estany de Besiberri disposat a tornar-ho a intentar, però després d'estudiar-ho força estona, la canal em sembla massa vertical i acabo pujant al tuc de Comtessa.

Any 1998: Dia 6 de setembre. Començo a dubtar de la meua capacitat per a pujar a aquest cim o potser començo ja a perdre facultats; el cim sembla estar fora del meu abast, i amb tots els elements meteorològics al meu favor, acabo

pujant al Besiberri Central per la canal de la bretxa de Trescazes.

Any 1999: Dies 5 i 6 de juny; nova acampada a l'estany de Besiberri; torna a fer mal temps (va estar quinze hores plovent sense parar!).

Any 2000: Dia 23 de juliol: temps molt irregular. Estic disposat a pujar-hi amb el meu nebot Albert, però a l'estany Superior de Besiberri ja ens atrapa la primera tronada i el xàfec corresponent (tres quarts sota la pedra característica d'aquest estany).

Pujar al Besiberri Nord amb la pedra mullada és una imprudència i, per tant, acabem pujant al tossal de la Mola Gran.

Per fi!!!

Set intents són molts intents, però avui m'he tret l'espina que te-

nia clavada i ara aquests intents ja formen part del passat.

Aquesta vegada tot ha sortit a la perfecció, però la cresta que ja havia pujat l'any 1986, avui l'he trobada més difícil. Partint de la base que la cresta és la mateixa, sóc jo que catorze anys més m'han fet canviar! ¿Se m'està acabant, això de fer pessigolles a les crestes, buscant-hi el punt feble? Però deixem-nos estar de pensaments decadents... Avui és un gran dia!

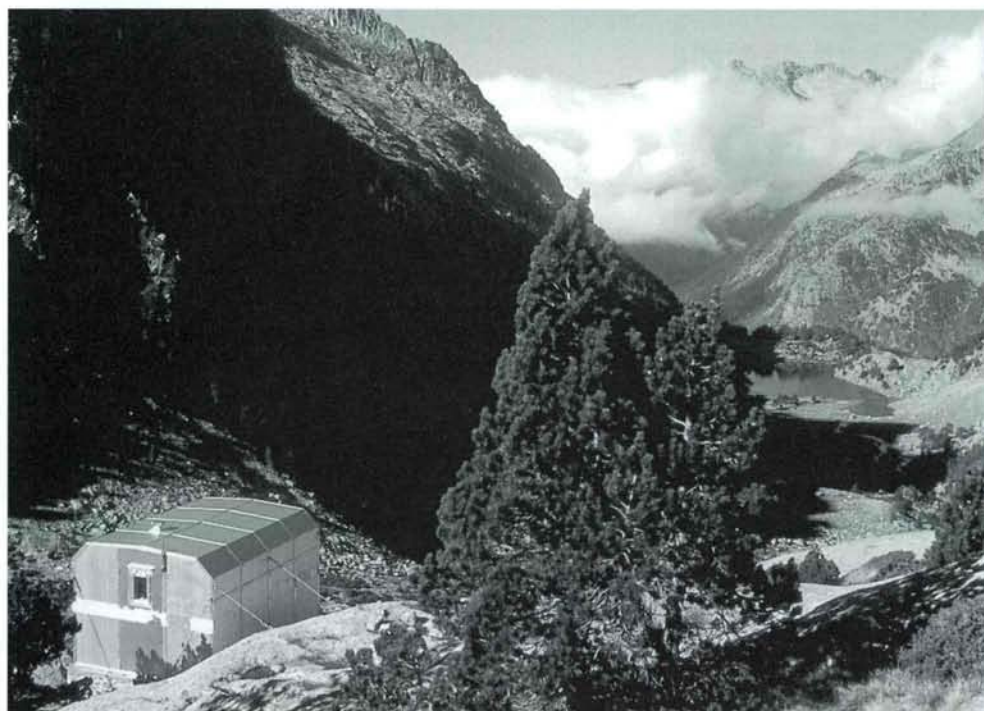
Tot el cap de setmana ha estat esplendorós.

Ahir, a dos quarts i cinc de cinc, deixava el cotxe al començament de la pista que puja per la vall de Besiberri, gairebé al costat de la Noguera Ribagorçana, després d'intentar trobar unes ulleres de sol que em van caure al mateix indret el passat mes de juliol. Lògicament, vaig estar perdent el temps perquè les ulleres no hi eren!

He seguit totes les dreceres que tallen i esquiven l'esmentada pista fins al punt on aquesta travessa el barranc de Besiberri, allí he tirat camí amunt fins al pont de ciment i, després de superar la forta pujada final, arribava a l'estany de Besiberri a un quart de set de la tarda. Estic una hora i quaranta minuts per a pujar; segueixo complint els horaris de sempre. Ara que he escrit «sempre», quantes vegades he fet aquest camí? Vuit vegades dedicades al Besiberri Nord, però en total potser he pujat per aquest camí quinze,

L'estany de Besiberri.

**A dalt,
el refugi
i l'estany
de Besiberri.**

**A baix,
l'estany de
Besiberri
i, al fons,
el tossal Pla
i els Besiberri
Nord i Central.**

vint vegades o més! L'estany de Besiberri és un dels indrets que més m'agraden del Pirineu.

Ara, als mesos d'estiu, haig de plantar la tenda amagada entre els arbres; el motiu d'aquest amagatall és que «estic incomplint la normativa», perquè l'estany de Besiberri és a dins d'un «preparc». Jo que des de fa trenta-vuit anys planto la tenda a tots els estanys del Pirineu, perquè la imatge d'estany i tenda va sempre associada a la meua manera d'entendre la muntanya, i de la meua estada només en queda l'herba aixafada durant una estona, ni el més petit dels possibles bocins del

paper de plata de la xocolata no queda a terra! I així ho fa l'excursionisme en general des de fa més de cent vint-i-cinc anys... Doncs bé, si ara volem «complir la normativa», hem d'anar a no sé quin indret de Viella, pagar cinc-centes pessetes, i llavors podrem «complir la normativa», és a dir, haurem perdut un grapat d'hores amb burocràcia i tindrem dret a deixar l'indret fet un femer!

Pobres «preparcs» i «parcs» els límits dels quals estan fets amb un metre de goma que s'estira i s'arronja, segons els interessos que bufin en cada moment; nous remuntadors,

noves pistes d'esquí, noves zones esquiables, petites rescloses per a poder agafar aigua per als canons de neu (canons de neu que intenten salvar una cosa insalvable, com és la cada vegada més evident manca de neu al Pirineu), nous «equipaments», algun «bloquet d'apartaments» (heu parat atenció a la imatge d'una estació d'esquí a l'estiu?, és com rebre una bufetada ecològica), tala massiva d'arbres al peu de les Agudes, al «parc» del Montseny... Això sí, no acampis a l'estany de Besiberri, que malmets l'ecosistema!

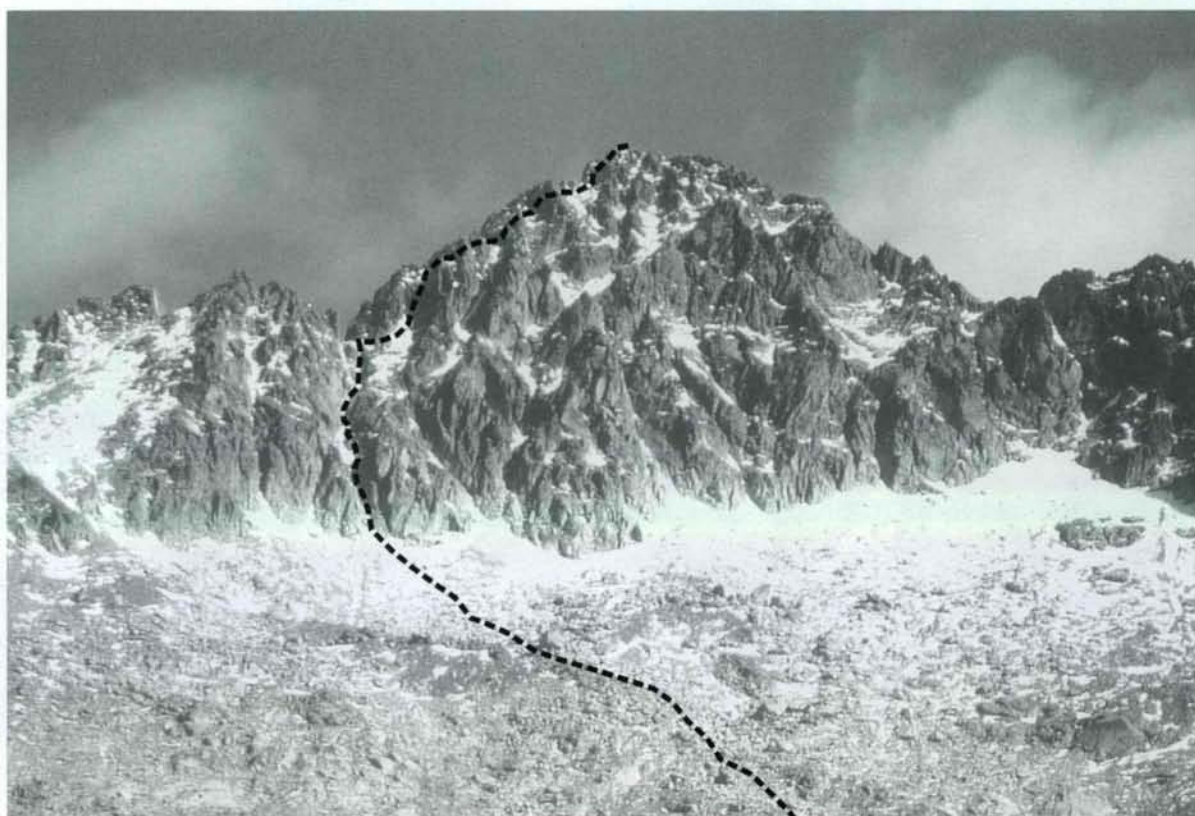
Tornem a l'excursió, des del meu amagatall de l'estany de Besiberri he pogut gaudir d'una tarda i un capvespre preciós amb llums ja de tardor.

A dos quarts i cinc de vuit del matí d'avui he sortit de la tenda. A les vuit trepitjava de nou la balma de l'estanyet Superior de Besiberri; ací he fet una paradeta de deu minuts per contemplar el joc de llums de l'alba del nou dia. Després, camí amunt en direcció al Besiberri S.

Durant la primera pujada, només sortir de la balma, he començat a sentir les veus d'un grup de francesos que també «incomplien la normativa»; més endavant, ja al llarg flanqueig en diagonal que mena sota del Besiberri Central, ja m'ha avançat un noi amb un gos. A la resta dels seus companys els he hagut de dir a crits que no em seguisin, perquè ja m'havia desviat del camí i començava a guanyar altura per situar-me al peu de la canal del Besiberri Nord.

La canal del Besiberri Nord

Parlem una mica d'aquesta canal! És una doble canal, perquè té dos peus que s'uneixen una mica abans d'arribar a la marcada primera bretxa que hi ha a l'esquerra del Besiberri N. Amb set intents havia tingut temps més que suficient per a estudiar-la. Però no n'havia tret mai l'aigua clara, ja que unes vegades em semblava més fàcil la de la dreta i d'altres la de l'esquerra. Per a sortir de dubtes, avui pensava passar primer pel peu de la situada més a la dreta (és a dir, més a sota la vertical del cim) i després d'inspec-

El Besiberri Nord, tot pujant a l'estany de l'Obaga de Besiberri.

cionar-la pensava anar fins a l'altra per comparar-les.

A mesura que m'hi anava apropant veia molt més factible deixar la de la dreta i anar directament a la de l'esquerra, perquè semblava que el que es veia a simple vista no era la canal pròpiament dita, sinó que aquesta quedava amagada darrere d'un estrep.

Travessant l'immens tarteram que cobreix tot el peu de la muralla que uneix el Besiberri Nord amb el Sud vaig arribar finalment a tres quarts de deu a l'esmentat indret, situat a uns 2.800 metres.

Quina sorpresa vaig tenir en veure que, realment, l'estrep amagava la canal, i que l'inici d'aquesta estava senyalitzat amb una gran fita, amb un bastó de fusta clavat entre les pedres.

Deu minutets de descans per a anar-ho paint, i cap amunt que fa pujada! Al començament la vaig trobar molt fàcil, després s'estrenyia i per superar un bloc encastat vaig grimpar per la meua esquerra per trobar una curta cornisa que va portar-me de nou dins la canal. D'aquesta manera, pujant pel fons de la canal o esquivant-la en alguns moments, però sempre amb una relativa facilitat, arribava a la bretxa NW del Besiberri Nord a les deu i

deu. Tant de temps tement aquesta canal, i ara l'havia superat en quinze minuts! Tot plegat per no haver-m'hi apropiat mai, sempre contemplada de lluny, el maleït estrep m'havia falsejat la perspectiva real de l'indret. Només el dia que vaig assolir el pic de la Canal de Rius hauria pogut veure realment la canal amb l'angle adequat, però aquell dia estava al bell mig d'una nevada i la boira ho cobria tot.

Una cresta coneguda... i desconeguda

Ara ja estava en terreny conegut; en aquesta mateixa bretxa hi vaig arribar l'any 1986 per l'altre vessant, aconsellat uns anys abans pel mateix doctor Pere Gabarró; així, doncs, res no podia impedir-me d'assolir el cim. Tal com vaig descriure en aquell moment, tot era fàcil. Així que, confiat, vaig aixecar els ulls per repassar mentalment l'inici de la cresta. Era realment al mateix indret? M'ho havien canviat? On era la facilitat? Un mur gairebé vertical semblava barrar-me el pas només sortir de la bretxa. Això sí que vagament ho recordava: que de la bretxa estant només es veia el començament de la cresta i prou.

Era, doncs, qüestió d'armar-se de valor i superar aquell primer impediment per treure el nas damunt d'aquell graó i poder estudiar un tros més d'aresta.

El neguit per assolir aquell graó va impedir-me descansar a la bretxa. Una vegada superat aquell primer sector, vaig anar recobrant la confiança. L'aresta no és fàcil, però «es deixa fer»; s'ha d'anar pujant, sempre pel costat de l'estany de Besiberri, o més aviat pujant i baixant, perquè tot consisteix a anar passant d'una canal a una altra per anar guanyant metres. Previsoriament, anava deixant fites als indrets més adequats per no equivocar-me en baixar.

Un gran gendarme situat al mateix fil de la cresta, que sortosament es pot voltar fàcilment, assenyala el començament de la pujada al con final del cim.

De nou al cim

A tres quarts i cinc d'onze, i després de quaranta minuts de ferma grimpada, arribava dalt del Besiberri Nord, donant un gran ensurt a una parella que estava asseguda d'esquena i que no esperava veure sortir ningú per aquell indret.

Tercera vegada que assoleixo

**Els Besiberri
Sud, Central
i Nord,
des del pic de
Comaloorno.**

aquest cim, i m'esgarrija pensar de quina manera passa el temps. La primera vegada fou l'any 1971 i la segona el 1985. Si es continua complint aquesta mitjana d'una vegada cada quinze anys, difícilment hi haurà quarta vegada!

Sincerament, el Besiberri Nord no és un cim per a poder-hi fer grans fotografies; té una gran panoràmica, però tot queda massa lluny, i a l'aresta vers el Comaloorno uns cims tapen els altres; potser l'estany de Mar és l'indret més fotografiable, fins i tot el bonic estany de Besiberri queda també massa lluny. Per aquesta raó les estades a dalt del cim no acostumen a ser gaire llargues i a les onze i deu començo la davallada; però ara vaig acompanyat de quatre joves de Sabadell, que, havent deixat el cotxe a la boca sud del túnel de Viella i havent pujat al cim des del refugi de la bretxa de Peita, volien baixar per l'estany de Besiberri com a solució més curta per a tornar al cotxe, i no sabien com es podia baixar del cim.

Desgrimpant amb molta cura pels possibles rocs que el jovent em pogués frotre per barret i seguint les providencials fites de la pujada, arribàvem en trenta-cinc minuts a la bretxa i en vint minuts més al peu de la canal (cinc minuts més per a

baixar que per a pujar!). En aquest indret vaig separar-me dels nois de Sabadell, perquè ells es van asseure a esperar l'últim, que anava una mica més endarrerit; el jovent, baixant, vola i ja m'atraparien.

Afortunadament, la parada d'aquests nois va ser providencial per al grup de francesos que baixaven del Besiberri Sud amb un company que s'havia obert el cap en una mala caiguda, ja que ells, amb el seu telèfon mòbil, avisaren l'helicòpter, que en només quinze minuts va presentar-se i evacuà el ferit, just abans que la boira comencés a tancar les muntanyes. Jo vaig presenciar tota l'operació des de l'estany de Besiberri, en principi estranyat per la tardança dels quatre joves i encara més per les evolucions que feia l'helicòpter.

Una vegada passat tot l'enrenou, em vaig posar a dinar mentre desmuntava la tenda i preparava la motxilla.

Finalment i, després d'una hora i quart d'aturada a l'estany, em poso novament en moviment, deixant enrere aquest bonic indret.

Costa, marxar de llocs tan bonics, però no hi ha més remei, i cinc minuts abans de les quatre de la tarda arribo de nou al costat del cotxe.

Novetats

Entre aquesta excursió i la seva publicació hi ha hagut dos canvis importants en aquesta vall: un és la instal·lació per part de la FEEC, l'agost del 2001, del nou refugi dels Besiberri a l'estanyet Superior.

Aquest fet modifica, en part, la necessitat d'acampar a l'estany o de dormir a la balma que hi ha molt a prop; però no soluciona de cap manera el problema de malmetre l'entorn, per la senzilla raó que les necessitats fisiològiques dels campistes són les mateixes que les dels que dormen al refugi. També cal dir que qui és capaç de deixar una bossa de plàstic al costat de l'estany, també la deixarà tirada al voltant del refugi.

Un refugi en aquest indret és molt d'agrair, però cada estiu la seva capacitat quedarà desbordada i la gent haurà de seguir dormint on pugui!

De totes maneres, no caldrà preocupar-se gaire per l'entorn de l'estany on no deixen acampar, perquè el segon canvi que s'ha produït és el projecte de construir-hi una resclosa.

Aquest fet salvarà per sempre més l'entorn de les maleïdes tendes dels excursionistes que ho destrossen tot!!

Voltant ets Parets de Pineta (i 2)

Jaume Canet Capeta
Jordi Matias Riu

Aquí presentem la segona part d'un itinerari inèdit que recorre la gran carena que separa la vall de Pineta de la veïna d'Escuaín, que es caracteritza per la seva abruptesa, els grans desnivells i el contrast entre la pedra molt clara i els grans boscos de color verd intens.

Continuem l'itinerari que ens ha dut al refugi de Foratarruego.

Segona etapa

0.00 h. (1.950 m). Sortim del refugi de Foratarruego cap al N reculant en pujada pel darrer tram que havíem fet el dia anterior. Primer trobarem un graó on queden restes de troncs d'arbres cremats. Una vegada superat un segon graó, ens allunyem del circ de Gurrundué en direcció NE. Anirem pujant en diagonal per zones herboses suaus.

Al N veiem la carena de les Parets de Pineta. Nosaltres hem de tenir com a objectiu un coll poc marcat que queda a la dreta de la primera de les Puntas Verdes. El terreny, molt obert, és força agradable, i la pujada s'ha de fer intuïtivament, ja que el coll mencionat no es distingeix des de lluny. Aquesta és la zona anomenada **Puerto de Revilla** i era el lloc de pastura dels antics habitants del ja abandonat poble de Revilla. El millor és anar ascendent tan suaument com es pugui; de vegades s'ha de fer per uns

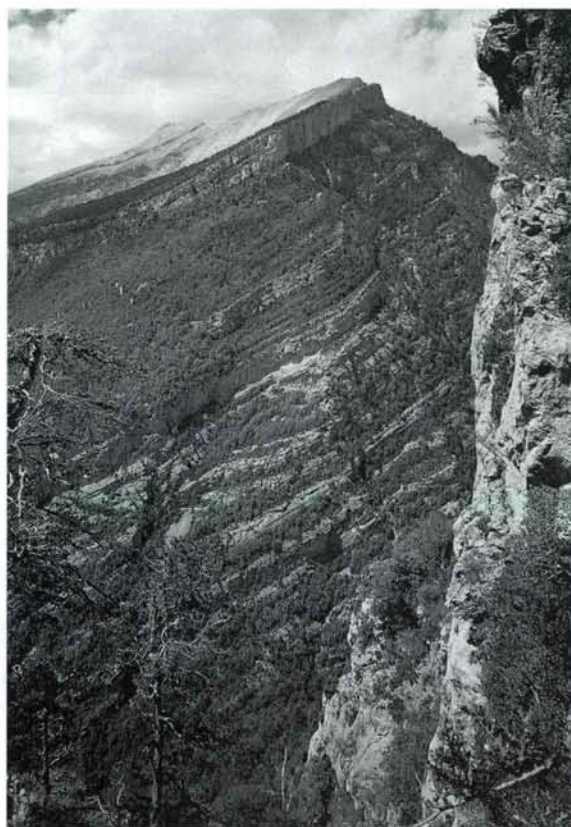
terrenys pràcticament planers. Aquesta és una zona molt coneguda pels espeleòlegs. Concretament, hi ha l'entrada de l'avenc Badalona (B-19). Aquesta cavitat, amb un recorregut espectacular d'uns quants quilòmetres, és la de més desnivell d'Europa, i finalitza a les surgències del Yaga, que afluïxen a les gorgues d'Escuaín, més de mil metres avall.

Passarem per damunt de les capçaleres de petits circs; un d'ells forma el barranc de la Garganta. En la darrera part, hem d'avançar ja totalment encarats al N per a atacar frontalment l'ascensió cap aquest coll per un terreny més pedregós i dret.

1.30 h. (2.510 m). De cop ens trobem en un coll suau just a la carena de les Parets de Pineta, marcat per un senyal del parc nacional, des d'on veiem d'una manera espectacular part de la vall de Pineta. A dreta i esquerra hi ha pendents suaus que ressegueixen la carena en direcció a les Puntas Verdes. Des d'aquí un pot adonar-se de la profunditat i la irregular geometria que tenen les Parets de Pineta, quan vistes des de baix sembla que conformin un únic pla. Cap al

12. Visió de la part alta del circ de la Sarra, just a la carena de les Parets. A la dreta es distingeix la punta de Revilla i la pala de Montinier.

14. Vista de la punta de Montinier a l'altura del pas de la Estiviella. Aquest pas facilita l'accés a la faixa de la Mascarina, que queda per sota de la barrera rocallosa que es desprèn de Montinier.

13. Visió del circ de la Sarra cap a l'W, amb l'extrem del Mallo Gran. Per darrere es veu el pic de Pineta i el coll del mateix nom. A la dreta del tot, el pic de la Múnia.

vessant de Pineta hi ha un circ flanquejat a la dreta per un llarg promontori que s'endinsa cap al N al mig de la vall de Pineta i que forma el Mallo Gran. També es pot veure just sota nostre el pas obligat que permet franquejar la base del Mallo Gran i per on passarem demà.

Flanquegem pel S la Punta Verde de la nostra dreta i aviat ens trobarem per sobre de l'impressionant embut que forma el circ de la Sarra, lloc de naixement del barranc d'Angonés.

2.00 h. (2.380 m). Hem de baixar suaument per un terreny molt pedregós pel llavi superior del circ, on trobarem un primer coll. Tornem a veure el fons de Pineta. El llarg promontori del Mallo Gran queda ara a l'esquerra, conformant un nou circ, per on també passarem demà. Cap al S veiem molt àmpliament tot el circ de la Sarra, amb les impressionants parets laterals que cauen verticalment uns centenars de metres, amb el Castillo Mayor com a rerefons. Ens trobem al regne del voltor i el trençalòs. Ara seguirem el llavi superior en direcció E per on ens sembli millor, vorejant pel sud un petit bony que corona el circ de la Sarra (foto 12).

2.45 h. (2.340 m). Arribem a un segon coll que conforma un nou circ cap al vessant de Pineta. De nou l'espectacle és màxim, ja que els desnivells dels dos vessants són molt importants. Estem a cavall d'una carena ampla (foto 13). Ara hem de continuar encarats al S allunyant-nos de la carena i vorejant el llavi oriental del circ de la Sarra. El descens és suau per un terreny pedregós. Seguim tenint davant mateix el Castillo Mayor, i el vol de voltors i trençalòs és continu. En baixar uns dos-cents metres, ja hem d'anar girant a l'E, on el terreny és més herbós. Es pot veure ja com s'insinua la capçalera del circ de Consusa.

3.30 h. (2.075 m). Arribem a la part alta del circ de Consusa. No té res a veure en magnificència amb el de Gurrundué i el de la Sarra,

però és més amable. Hi ha extenses zones herboses de pastura en un terreny molt acollidor.

Fins fa pocs anys, el darrer pastor de Revilla encara hi pasturava un ramat d'ovelles en solitari durant l'estiu, vivint en unes cavitats que hi ha al marge esquerre del barranc de Consusa, uns metres més avall d'on som i que podeu veure perfectament. Finalment, un bon dia del començament de tardor, amb les primeres nevades, va relliscar i es va trencar una cama; restà tres dies aïllat en una de les coves fins que un habitant de la zona va notar que les ovelles campaven disperses. Va haver de ser evacuat en helicòpter.

És un bon lloc on recollir aigua, ja que hi ha petits rierols que baixen de les parts altes de les Parets. La vista panoràmica cap al S és molt més oberta: no tenim

15. Entrada del pas de la Estiviella per a superar la paret de Montinier. Es veu la primera canal, seguida d'un replà en lleugera pujada i, al fons, a la dreta, l'entrada de la segona canal. Al fons de tot, emboirada, la punta Suelza.

el Castillo Mayor i es pot veure molt bé el Cotiella, la Peña Montañesa i la vall del Cinca.

Hem de continuar encarats a l'E, seguint la graonada superior del circ i procurant no baixar de nivell. A la nostra esquerra ens ha de quedar la pala de Montinier. Ara el terreny canvia: és molt obert i irregular perquè s'alterna el pas per zones tarteroses que baixen de la pala de Montinier i per zones d'herba. Hem d'orientar-nos per a passar prop d'un abeurador.

4.00 h. (2.000 m). Passem per un abeurador, als voltants del qual trobarem ramats de tota mena: cabres, ovelles, cavalls o vaques. Recentment han fet una pista tancada al trànsit de vehicles que arriba en aquest punt.

Mantenint al màxim el mateix nivell, anirem girant més cap al N, ja que veurem de seguida el Portillo de Tella. Seguint per un terreny molt obert, passarem per allà on creguem més convenient. La insolació ara és forta perquè el terreny, molt més pedregós i calcari, reflecteix molt el sol. Hem de continuar cap al Portillo de Tella però sense arribar-hi, i passar uns metres més avall per un altre abeurador.

4.25 h. (1.915 m). Arribem a aquest segon abeurador uns cent metres per sota del Portillo de Tella, per on trobarem senyals del GR-19. Aquí sí que cal omplir bé la cantimplora i beure tot el que es pugui perquè fins al final d'aquesta segona etapa ja no trobarem més aigua. Ara hem d'avançar cap a l'E deixant a la nostra esquerra la Peña de Montinier. Uns metres més avall distingirem un refugi de pastors en no gaire bon estat. Mantenint-nos a una altitud d'uns 2.000 m ens trobarem sobre una graonada que baixa de la carena.

4.45 h. (2.050 m). Hem de franquejar aquest graonada que en el punt més practicable té uns vint-i-cinc metres d'altura. Hi ha un pas, que podem anomenar **pas del Bachaco**, que nosaltres hem senyalitzat amb fites. Aquest pas dóna a un petit clot on haurem d'utilitzar les mans per a baixar, però sense cap dificultat més que l'exposició de l'altura. Cal inspeccionar-lo, ja que es pot baixar per la dreta per una curta xemeneia o per l'esquerra. Nosaltres recomanem fer-ho per l'esquerra, per uns graons estrets i una paret final d'uns dos metres. Una vegada salvat aquest graó, hem de

pujar seguint inicialment la base de la paret que conforma la graonada que acabem de baixar per un terreny totalment herbós. A la mateixa paret hi ha uns aixoplucs molt bons que segur que han estat utilitzats per pastors.

Ara ens enfrontem a una de les parts més dures de tota la travessa, perquè, encara que no s'han de salvar grans desnivells, el terreny és extremament irregular i s'han de creuar zones tarteroses i de lapiaz. És el que s'anomena el **bosc del Bachaco**: una enorme clotada on a la part més baixa hi ha prats i per sobre s'estén un enorme bosc d'avets.

El que no heu de fer mai és endinsar-vos al bosc, ja que és una trampa que us exigirà uns esforços increïbles per a sortir-ne, per raó d'aquest terreny tan irregular i sec que és el lapiaz. Per tant, heu de seguir sempre el llinar superior del bosc per a anar a buscar la paret que baixa directament de la punta de Montinier i forma una espectacular barrera on finalitza la paret de Pineta en el seu extrem oriental just per sobre del curs del Cinca que baixa des del poble de Bielsa.

5.00 h. (2.040 m). Ara ens trobarem una segona graonada per a

16. Zona típica de progressió per la faixa de la Mascarina, amb la paret de Montinier a la dreta, just a la part final abans de tornar a la punta, enfilant ja la vall de Pineta. Al fons es veu el collado d'Aibón.

salvar un barranc sec. Podem creuar-lo per on millor ens sembli. En alguns punts hem col·locat alguna fita, però l'objectiu és sempre anar a buscar la part alta del llinard del bosc, encara que això suposarà haver de pujar bastant. El terreny, tot i no ser el que hi ha a l'interior del bosc, és dur, molt pedregós i s'han de travessar zones de tartera. Sense voler, tendirem a entrar al bosc, però sempre hem d'anar a buscar la part alta, on els arbres estan més dispersos i el terreny és més fàcil.

5.30 h. (2.150 m). Arribem al punt més alt del bosc. Per sobre nostre ja només queden les roques nues fins a la punta de Montinier. Aquí abunden els avets clivellats per efecte dels llamps. Seguirem en direcció E a buscar el fil de la cresta que baixa directament de la punta de Montinier sense pràcticament baixar de nivell.

5.40 h. (2.140 m). Arribem ja a la cresta i ens trobem a la part alta d'una paret vertical d'uns cent metres. Més al fons veurem el curs del Cinca i, per sobre, el poble de Bielsa. Just al peu d'aquesta paret transcorre el corriol que seguirem d'aquí a una estona, però en direcció inversa. Ara hem de baixar vers el SE, sempre seguint la part més propera al fil de la cresta, on el terreny és més fàcil. Malgrat tot, es fa difi-

cil la progressió per la irregularitat del terreny, la insolació, la sequedat i, sobretot, la vegetació. En alguns punts estem obligats a allunyar-nos del fil i fins i tot a entrar al bosc. Buscarem l'itinerari més fàcil, però sense allunyar-nos de la cresta (foto 14).

6.00 h. (1.960 m). Aproximadament a aquesta altitud ens veiem obligats a entrar al bosc. De vegades sembla que hi hagi alguna traça. L'objectiu és anar a buscar el pas de la Estiviella. És l'únic punt on es pot franquejar aquesta immensa paret que sembla impossible de superar. Mantinent-nos tan a prop del fil de la cresta com puguem, tornem a sortir del bosc i ara se'ns farà molt més difícil la progressió per culpa del lapiaz i la vegetació molt espinosa, però hem de seguir cap avall com puguem.

6.20 h. (1.765 m). En aquesta altitud trobarem l'entrada del **pas de la Estiviella** (foto 15). Ens la trobarem sense esperar-la, quan ja estiguem desesperats del terreny que trepitgem. Aquest pas, no fàcilment localitzable, s'identifica per la presència d'un monòlit de pedra, que, baixant, quedarà a la nostra esquerra, just al fil de la cinglera que es troba a la part alta d'un replà. Nosaltres hi hem col·locat diverses fites. Uns metres més avall s'inicia el bosc amb

un pi de tronc molt robust. Fins aquí arriba un petit corriol que ascendeix des de la pista del Bachaco en uns tres quarts.

Aquest pas consta de dues petites canals de molt fàcil descens sense cap mena d'ajuda, d'uns quinze metres cadascuna. Entre canal i canal hi ha un replà en lleugera pujada d'uns cinquanta metres de longitud. Aquest replà està molt vestit de vegetació, però si us hi fixeu des de la part alta de la primera canal, veureu l'entrada de la segona, amb fites, més baixa, cap on us haureu de dirigir. Abans de baixar aquest pas atureu-vos a contemplar les muntanyes de l'altra banda de la vall i que baixen directament del pic de Peguera i Maristás, on hi ha dos barrancs amb salts de consideració: la Foz de la Canal i el de Pegueras.

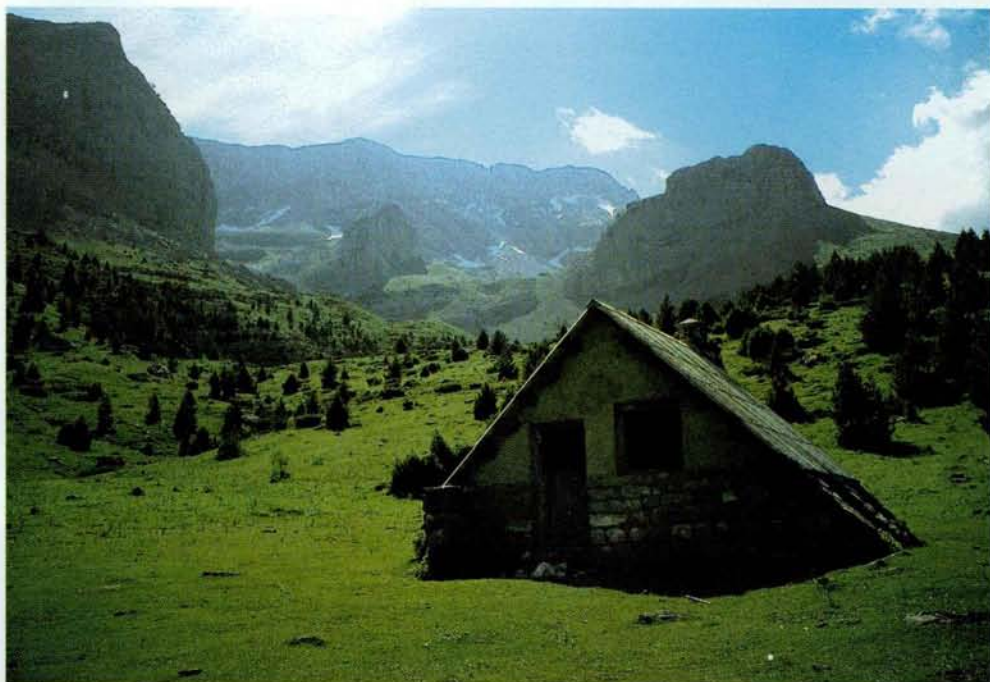
6.30 h. (1.700 m). Una vegada franquejat el pas, heu d'iniciar una pujada al NW que de vegades es fa feixuga, especialment al començament, sempre seguint a tocar de la paret vertical per sobre la qual heu passat poca estona abans. Mantingueu-vos ben a prop de la paret perquè si baixeu pel bosc us trobareu amb força problemes. En aquesta hora el sol ja no hi tocarà, però això quedarà compensat per l'espectacularitat increïble que té el camí i, sobretot, per la sensació d'estar en un lloc remot, tot i que uns quants centenars de metres més avall hi passa la carretera que va cap al túnel de Bielsa.

És un camí de faixa: **Faja de la Mascarina**. La traça en molts punts és molt ben marcada, perquè probablement havia estat un camí de pas de ramats entre els pobles de Tella i Bielsa quan l'accés per la part baixa de la vall era difícil. Les vistes són magnífiques i, sobretot, us cridarà l'atenció la gran concentració de flors de neu (*Leontopodium alpinum*), potser una de les més altes dels Pirineus. Això es deu a l'orientació poc asolellada i al fet de ser un terreny poc freqüentat. També veureu amb molta facilitat ramats d'isards i cabirols.

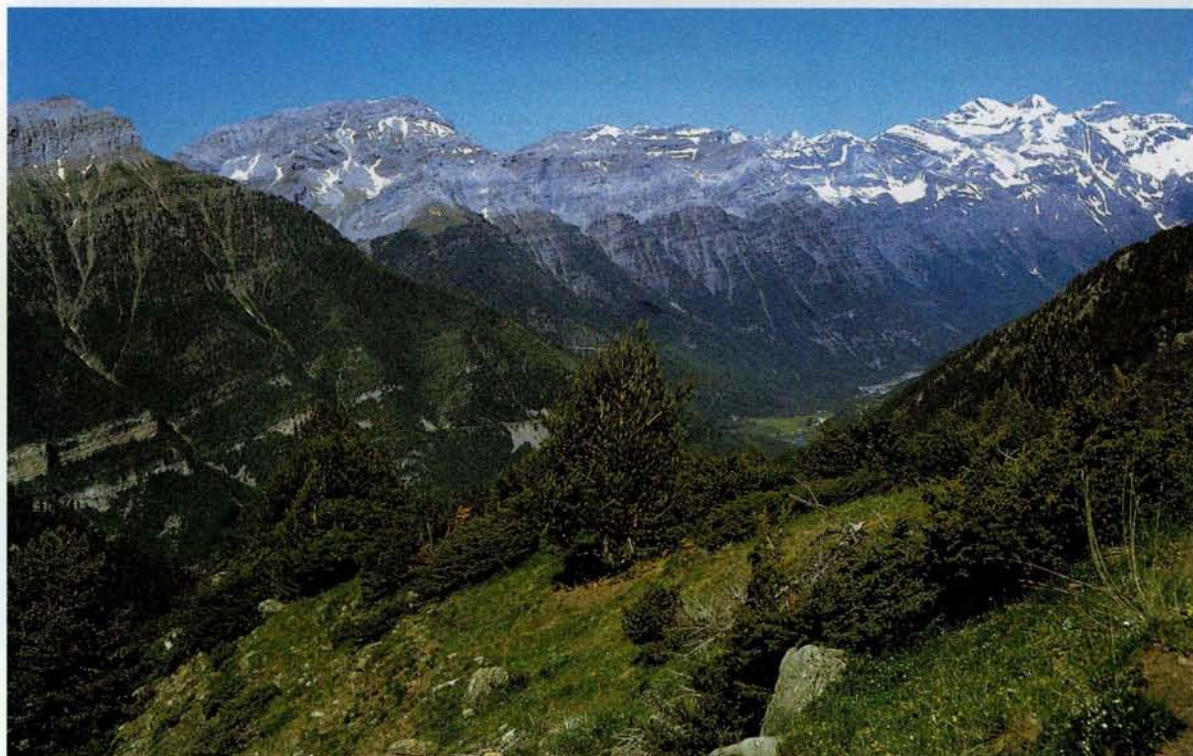
Heu d'anar pujant petites collades, però sempre seguint molt de prop

la paret, de vegades tocant-la amb la mà. Al principi hi ha bosc, però poc després desapareix i l'itinerari, molt penjat, segueix per zones més nues. De vegades tenim sensació d'engany, ja que sembla que ja hem arribat al punt més alt. Davant nostre tenim la presència continuada de les puntes Suelza i Fulsa (foto 16).

7.40 h. (2.100 m). Hem arribat al punt més alt; de cop i volta hem de canviar sobtadament de direcció, cap a l'W, i la visió és impressionant per ser tan àmplia i inesperada com se'ns descobreix. Veiem tota la vall de Pineta, més de dotze quilòmetres, amb el magnífic circ i tot el massís del Mont Perdut, a més del de la Múnia, a la dreta. A aquella hora el sol ja començarà a estar baix i

17. Caseta de Montinier. Punt de pas del GR-19 per a travessar el Portillo de Tella.

18. Part final de pujada a buscar la part superior del bosc per a seguir les faixes altes de les Parets de Pineta. Al fons, la punta de Montinier, amb la faixa per on es davalla cap a la caseta de Montinier.

els contrastos de llum són esplèndids. També podreu veure a baix, al fons, la caseta de Montinier, on passarem la nit, envoltada de prats molt acollidors. Per a arribar-hi només hem d'anar baixant per una faixa molt ampla de terreny bastant regular.

Ens anem allunyant de la paret de la punta de Montinier i el descens és bastant ràpid, però cansat, per la llargada de l'etapa que hem fet. Mentre baixem podem trobar petits rierols amb aigua. Quan arribem a l'altura de la ca-

seta trobarem els senyals del GR-19.1 provinent del Portillo de Tella, i baixarem una graonada cap a una zona de prats al fons de la qual es troba el refugi. Cinc minuts abans d'arribar-hi hi ha un abeurador, que és el lloc on podrem proveir-nos d'aigua.

8.30 h. (1.680 m). Arribem a la caseta de Montinier. Es troba en un lloc força bucòlic. El refugi és més gran que el de Gurrundué, amb llar de foc, però està en més mal estat i, a més, no té finestres (foto 17).

Tercera etapa

Aquesta tercera etapa té dues parts: la primera des de Montinier fins a l'encreuament del camí que puja al coll d'Añisclo, i la segona baixant uns tres-cents metres a buscar el camí molt ben traçat de la Faja de la Tormosa.

La primera part és la que no té cap ressenya prèvia. L'itinerari el que fa és seguir la zona que hi ha entre la part alta dels boscos i les bases de les parets rocoses que culminen les Parets de Pineta. En molts llocs

19. Visió de les parets de Pineta cap a l'W, de la punta de Montinier al pic de Marboré, des de prop del coll de Cruz de Guardia.

s'han de seguir faixes, encara que no es tracta d'una única faixa, perquè quasi sempre hi ha alternatives més amunt o més avall. Per tant, cal guiar-se per la intuïció. Com que hem d'anar creuant petits circs i colls, en arribar-hi podem buscar amb perspectiva el millor lloc per on passar.

A la vegada, aquest tram té dues parts ben diferenciades. La primera va fins a la base del Mallo Gran, aproximadament a la meitat de la vall, en què el recorregut es caracteritza per anar travessant petits circs i seguir faixes. El terreny és molt penjat i inclinat, motiu pel qual els peus pateixen. La segona part arriba fins al camí d'Añisclo i recorre la base de les Puntas Verdes i les Tres Marías. És un terreny molt més agradable, molt ample, encara que l'itinerari ha d'anar superant petits colls. En conjunt és un recorregut que transmet sensacions especials per la impressió de llunyania, ambient d'alta muntanya i de terreny inexplorat, tot i que permanentment veiem i sentim la carretera de la vall de Pineta al fons (foto 18). Les vistes són magnífiques des de qualsevol punt, amb un bon grapat de cims importants a tocar: Posets, puntes Suelza i Fulca, Bachimala, Culfreda, massís de la Múnia, Robiñera, i tots els cims que encerclen el circ de Pineta amb la imatge omnipresent del Mont Perdut.

0.00 h. (1.680 m). Sortim de la **caseta de Montinier** pujant fins a l'abeurador en direcció W. Cal omplir bé les cantimplors perquè trobarem aigua a pocs llocs. Hem de deixar els senyals del GR-19 i, en una petita pujada obliqua, hem d'anar a creuar un barranc que baixa d'un petit circ que queda a la dreta de la pala per on s'ascendeix al Portillo de Tella. El terreny és herbós. En travessar-lo trobarem una mànega que pot portar aigua. Ràpidament ens enfilem encarats al NW, cap a uns grans blocs de pedra, on es poden trobar fites, i llavors girarem a la dreta pujant vers el N per un bosc. Cal seguir per la part més alta del bosc, tot i que per dins hi podeu trobar traces fetes pel bestiar.

0.45 h. (1.935 m). Una vegada superat el bosc, arribareu a un primer bony, on la panoràmica de tota la vall s'obre espectacularment (foto 19). A partir d'ara seguirem sempre endavant per sobre el bosc, més o menys a la mateixa altitud.

1.00 h. (1.935 m). Arribem a un segon bony i podem veure tota una àmplia clotada que haurem de travessar. Al fons de la vall veurem el camp de futbol. Aquesta clotada té diferents estrats o faixes. El millor és seguir

per sobre de la graonada més alta, on de vegades sembla que hi hagi un corriol. El terreny és molt inclinat, però se supera fàcilment.

1.35 h. (1.925 m). Mantenint-nos pràcticament a la mateixa altura, arribem a un tercer ressalt. Ara s'obre un ampli circ, que és el darrer que la vigília havíem vist seguint el llavi superior del circ de la Sarra. Des d'aquí podrem veure a l'altre costat del circ les diferents faixes que podrem prendre per a sortir-hi. Per això ara haurem de baixar uns metres per a anar a passar pel punt de desgües d'aquest circ, encara que a l'estiu no en baixa, d'aigua. Es poden trobar algunes congestes, però en parts més altes del circ. En travessar el circ anirem a buscar una faixa que es caracteritza per ser un terreny pendent de lloses, que es localitza a una altitud de 1.875 m, i que sembla inaccessible. Per passos obligats el superareu fàcilment i només us caldrà seguir la faixa que ressegueix aquest pas, envoltats per la part alta del bosc (foto 20).

2.00 h. (1.920 m). Ara arribeu a un quart bony, on haureu de canviar de direcció. Queda a l'altura del poble d'Espierba, a l'altre costat de la vall. Heu de creuar un petit circ per a anar a buscar un altre bony des d'on entrem en un circ més gran, que correspon al primer que delimita el circ de la Sarra per la carena. La pujada fins a la carena és factible.

2.40 h. (1.950 m). Dins d'aquest gran circ haurem de baixar per entre terreny herbós i tartera fins a l'encreuament de les aigües (normalment sec), per a ascendir per l'altre costat. Aquí podem trobar algun aixopluc entre els grans blocs de pedra.

3.00 h. (1.945 m). Entrem en el segon circ, des d'on veiem ja la gran prominència del Mallo Gran, que entra com una gran proa mirant al N al mig de la vall de Pineta, en la seva part més estreta. Des d'aquí no és difícil pujar fins a la carena. Ara haurem d'anar a buscar la base de la paret del Mallo per a envoltar-lo.

3.20 h. (2.015 m). Hem arribat a la base del Mallo i l'anem resseguint

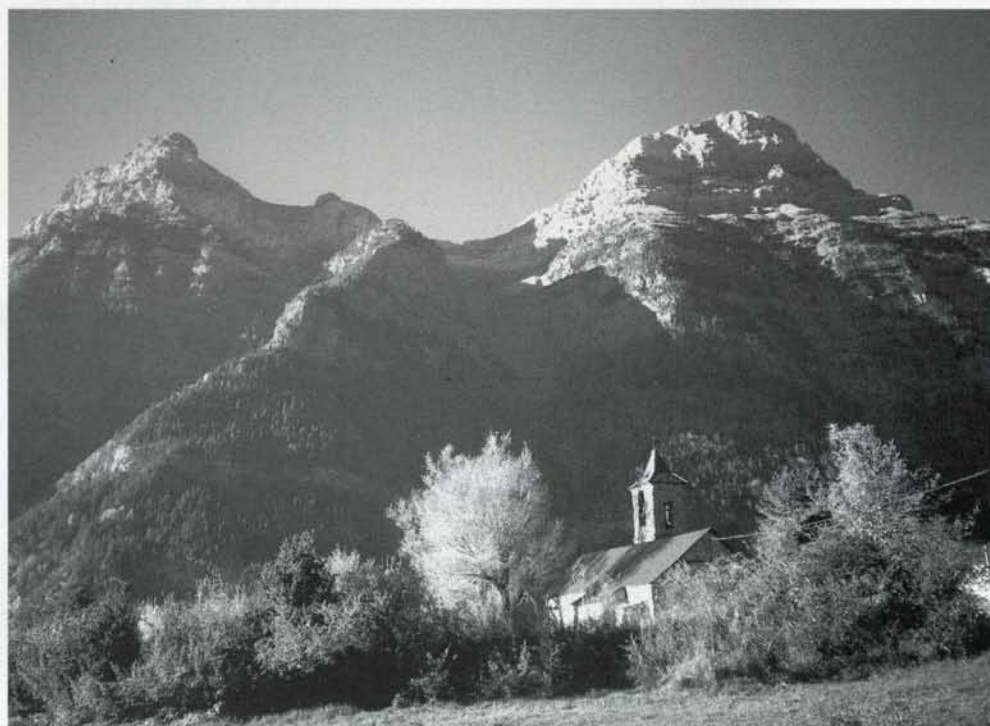

20. Zona típica de les faixes que s'han d'anar seguint fins a arribar a la base del Mallo Gran. Sempre se segueix entre la part alta del bosc i la base rocallosa. A l'esquerra s'insinua un dels diversos circs que es conformen i que s'han d'anar travessant.

tot cercant el millor pas entre la paret i el bosc. Des d'aquí veiem perfectament als nostres peus el càmping que hi ha a la vall (foto 21).

3.40 h. (2.040 m). Ara arribem a un nou mirador on s'amplia la visió de la vall i on ja veiem com el terreny per on haurem de seguir canvia totalment. Primer haurem de travessar per una faixa obligada que queda a l'W del Mallo Gran i llavors haurem de baixar per un caos de pedra per a anar a buscar la base d'un ampli circ que correspon a la part alta de les Puntas Verdes. Podem veure la gran profunditat d'aquests circs, que, vistos des del fons de la vall, semblen totalment plans. El terreny ara es fa més suau, amb àmplies zones herboses que inviten a aturar-se. Hem d'anar a buscar un collet que queda ja a la base de la Monesma i la primera de les Marías (Zuca Roncha).

4.40 h. (2.035 m). Arribem al primer dels collets. A la dreta es pot veure una fita sobre un petit turó (tozal de Mañaneto). En baixar, a uns cinquanta metres podem trobar una font, probablement l'única de tota aquesta part del recorregut. Haurem de continu-

ar per un ressalt que ens oculta la resta de l'itinerari entre blocs de pedra.

5.00 h. (1.990 m). Ara ja veiem el proper collet i tornem al terreny més pla i herbós. La tendència és anar pujant, ja que aquest proper collet queda uns cent metres més alt que el primer. En alguns punts es noten marques de traces que ens faciliten la progressió (**Las Blancas**). També podeu

trobar grans blocs de pedra que poden servir d'aixopluc (foto 22).

5.35 h. (2.115 m). Segon collet (**Castiecho**). Som a l'altura de la segona María (Zuca Plana). Des d'aquí veiem el tercer collet al peu de la tercera de les Marías (Zuca Punchuda), per a arribar al qual encara haurem de pujar una mica més. És possible trobar-nos algunes congestes (foto 23).

6.10 h. (2.160 m). Tercer collet

21. Visió del Mallo Gran amb l'església d'Espierba al bell mig de la vall de Pineta.

(Tozal de la Pala). Ara ja som prop del camí que puja al coll d'Añisclo. La visió del circ de Pineta és molt espectacular. Hem de veure molt clares les referències. Hem de baixar per una tartera en diagonal i anar a buscar la base d'un ressalt, que es desprèn en corba de la Suca, i que es troba a 2.130 m. En rodejar aquest ressalt haurérem de seguir-lo força enganxats, per un terreny herbós, en pujada fins a 2.190 m, i des d'aquí anar a buscar el camí del coll d'Añisclo, que ja podrem distingir, buscant la manera més adequada.

7.10 h. (2.120 m). Arribem al camí del GR-11 que puja al coll d'Añisclo, entrant una altra vegada dins els límits del parc nacional. Veiem, al fons de la vall, el Parador i, al davant, tot el circ. Per a acabar el nostre trajecte ja només ens queda continuar cap al circ: un descens d'uns tres-cents metres pel camí ben fressat del GR.

7.30 h. (1.875 m). Trobem la cruïlla a l'esquerra, senyalitzada, del camí que segueix la Faja de la Tormosa, fet pel Parc amb l'objectiu que si algú baixa directament des del coll d'Añisclo

tingui una escapatòria abans de trobar-se les formidables parets que hi ha més avall. Aquest camí, que transcorre per sobre de la zona boscosa, està molt fressat i va a buscar la part alta de la cascada de la Cua de Cavall que hi ha al circ de Pineta. El camí va creuant petits barrancs. Inicialment va en pujada, però després les pujades i baixades s'alternen.

8.20 h. (1.930 m). Arribem al punt més alt de la **Faja de la Tormosa**, des d'on veurem als peus la cascada i la immensitat del circ, d'on es desprenen les caigudes d'aigua del riu Cinca des del Balcó de Pineta. Hi ha un descens d'uns 150 m, on fins i tot hi ha una instal·lació d'una cadena per a ajudar-nos a salvar unes graonades. La cascada la travessem a 1.700 m i ja seguim el camí ben fressat que entronca amb el camí de pujada al Balcó de Pineta, per on vam passar el primer dia (foto 24).

9.30 h. (1.400 m). Arribem a la pista que baixa cap on vam deixar el cotxe al límit del Parc Nacional.

10.00 h. (1.300 m). Fi de la travessada.

Alternatives

Vies d'accés a l'itinerari (els horaris es refereixen en pujada fins a l'encreuament de l'itinerari):

1. Camí des del fons de la vall de Pineta fins al Balcó (ruta d'ascensió proposada) (2.30 h).
2. Des de la base de la xemeneia del pas del Maquis és possible baixar directament pel circ al fons de la vall de Pineta per un terreny molt inestable, per on només s'ha de salvar una graonada d'uns vint-i-cinc metres que hi ha per damunt de la gran cascada del circ de Pineta. Es tracta d'una via que només emprarem en cas d'emergència i exclusivament en el sentit de baixada. Nosaltres la vam utilitzar la primera vegada en trobar-nos amb mal temps i dificultats per a remuntar el pas del Maquis (unes dues hores fins al fons de la vall).
3. Camí (GR-11) que enllaça pel coll d'Añisclo. Pot seguir-se en ambdues direccions, des de Pineta (3.00 h) o Añisclo (5.30 h des de San Urbez). També és possible seguir la variant del GR-11 que, seguint la part baixa dels contraforts de la Punta de las Olas, va directament al coll de Góriz (2.30 h des del refugi de Góriz).

22. Foto des de la segona Maria cap al fons de la vall de Pineta amb el Parador de Turisme. També es distingeix un dels collets que s'han de franquejar després del Mallo Gran.

4. Itinerari que puja des del coll de Vicieto, pel vessant d'Escuaín, fins al petit circ que hi ha entre la Suca i la primera Marfa (Zuca Punchuda). S'hi pot accedir des del coll de Plana Canal i San Vicenda (2.30 h) o des del poble d'Escuaín (3.30 h).
5. Camí que des de Revilla arriba fins al refugi de Forataarruego per dins del Parc Nacional, creuant els diferents barrancs (Consusa, Angonés i Garganta) (3.00 h).
6. Des de la carena que encapçala el barranc d'Angonés és possible traspasar d'un vessant a l'altre pels diferents circs que el conformen.
7. Camí que des de Revilla ascendeix en direcció N per sobre el poble cap a la capçalera del Consusa (2.00 h). Aquest camí l'utilitzen els barranquistes quan volen fer el descens del Consusa superior.
8. Camí (GR-19.1) que creua el Portillo de Tella venint de Pineta (1.30 h des del final de la pista que ve de l'embassament de Pineta) o del Bachaco (1.30 h des del final de la pista que ve de

Tella). Recentment, aquesta pista s'ha prolongat fins a l'altura dels abeuradors que hi ha sota el Portillo de Tella. L'accés amb vehicle està totalment restringit.

9. Corriol que des del final de la pista del Bachaco i travessant una sèrie de camps ressegueix la cresta oriental que baixa de Montinier fins a arribar al pas de la Estiviella (0.45 h).

Vies d'accés a cims

1. Des del balcó de Pineta tenim totes les possibilitats per a accedir a tots els cims que encapçalen el circ de Pineta: pics de Pineta (2.861 m), Tucarroia (2.819 m) i els dos Astazús (3.071 i 3.015 m). Ascendint per l'itinerari que creua la glacera del Mont Perdut i arribant al coll del Cilindre, es pot ascendir al Mont Perdut (3.355 m) i al Cilindre (3.325 m).
2. Del camí que flanqueja des del Balcó de Pineta fins al coll d'Añisclo, a l'altura de la terrassa de Bellevue, es pot pujar (hi ha fites) passant entre els dos pics de Baudrimont (3.045 i 3.026 m;

també anomenats pics de Rabadà i de Navarro) i ascendir a la punta d'Esparrets (3.077 m) i el Soum de Ramond (3.259).

3. Des del coll d'Añisclo es pot pujar cap al SW, resseguint una paret que puja en corba, directament a la Punta de las Olas (3.002 m).
4. Des de la Suca o pic inferior d'Añisclo (2.802 m), es pot pujar a la primera de les Marías (2.780 m) (Zuca Punchuda) per la carena, i des d'aquesta, seguint també la carena, fins a les altres dues (2.753 i 2.697 m).
5. Des de la part alta del circ de Gurrundú es pot pujar a les diferents puntes existents (Monesma, 2.671 m, i Puntas Verdes, 2.662 i 2.617 m).
6. Des del llavi superior del circ de la Sarra es pot anar fins a l'extrem del Mallo Gran (2.550 m), (0.30 h), la punta de Revilla (2.457 m) i la pala de Montinier (2.556 m).
7. Des del Portillo de Tella i des de la part superior del bosc del Bachaco es pot pujar a la punta de Montinier (2.317 m).

23. Darrer collet abans d'arribar al camí (GR-11) que puja cap al coll d'Añisclo. Es distingeix el contrafort que baixa de la Suca i, al fons, les Tres Sorores, la punta d'Esparrets i els pics de Navarro i Rabadà.

24. Gran cascada del circ de Pineta i punt final de l'itinerari just a la baixada de la Faja de la Tormosa.

Recomanacions i advertiments

Nosaltres proposem aquest sentit antihorari en la circumval·lació de les Parets, però, evidentment, aquest itinerari pot invertir-se de sentit. Creiem, de totes maneres, que la direcció proposada té l'al·licient de la progressió per la vall de Pineta cap a l'W, és a dir, cap al fons del circ, que és molt més espectacular per la visió que té, en lloc de no portar-la a l'esquena. Aquest sentit antihorari pel vessant meridional també permet vistes del massís de Cotiella i la Peña Montañesa, situats enfront nostre. També es justifica aquest sentit de l'itinerari perquè la xemeneia del Pas del Maquis és més fàcil de baixada, mitjançant l'ajut d'una corda, que no pas pujada.

També és possible fer la travessa per parts o fins i tot escurçar-la

aprofitant els camins que travessen el massís o que pugen prop de la carena (el GR-11 fins al coll d'Añisclo i el GR-19.1 fins al Portillo de Tella), i els altres que pugen pel vessant meridional (vegeu l'apartat d'alternatives). També és important conèixer aquestes vies d'accés en el cas de qualsevol incident. S'ha de tenir en compte la climatologia canviant que hi pot haver en aquesta zona, que pot ser perillosa. En les moltes incursions totals o parcials a l'itinerari que hem efectuat, i que hem realitzat entre els mesos de maig i octubre, hem trobat unes condicions climatològiques molt variades.

S'ha de considerar també la innivació que hi pot haver i que pot variar d'un any a un altre en el camí que va del Balcó de Pineta al coll d'Añisclo, al nostre entendre, la zona més perillosa. També s'ha de

considerar que la possibilitat d'obtenir aigua varia extraordinàriament segons els anys i també dins d'un mateix any. Pot passar-se d'una gran disponibilitat d'aigua a una falta pràcticament total. Per tant, creiem recomanable portar-ne una reserva mínima de dos litres.

També s'ha de recordar que una gran part de l'itinerari transcorre per dins dels límits del parc nacional d'Ordesa i Mont Perdut i que, per tant, s'ha de respectar tota la normativa vigent.

No podem assegurar que les fites que hem anat col·locant en les nostres visites, especialment en els punts claus, es mantinguin senceres. Per això, és imprescindible portar els mapes de la zona (vegeu la cartografia) i altímetre, que us ajudaran a seguir l'itinerari. Un baròmetre també pot ser útil per a conèixer i preveure canvis bruscos del temps.

La toponímia que hem utilitzat pot diferir segons els mapes que utilitzeu, ja que no hi ha un acord entre ells.

Cartografia

- Parque Nacional de Ordesa*, Editorial Alpina, 1:40.000
- Monte Perdido, Vignemale, La Munia*, Editorial Alpina, 1:30.000.
- Sobrarbe (4)*, Editorial Prames SA, 1:40.000.
- Ordesa-Monte Perdido*, Editorial Pirineo, 1:40.000.
- Bielsa, Cotiella*, Sua edizioak, 1:35.000.
- Cañón de Añisclo y gargantas de Escuaín*, Editorial Piolet, Barcelona, 1:25.000.

Bibliografia

- Fernando BIARGE, *Senderos del Parque Nacional de Ordesa y Monte Perdido*.
- Carlos TARAZONA, *Guía del Sobrarbe*. Editorial Pirineo.
- Ramón LASAOSA, Miguel ORTEGA, *Miradas desde Tella. La Val de Onsera*.
- Senderos del Sobrarbe GR-19*. Editorial Prames.
- Recuerdos de un montañero*. Henry Russell, Editorial Barrabés, pàgs. 325-333.

Botànica a Barcelona, 8: la bellaombra

M. dels Àngels Sagrera i Marigó

Un nou capítol d'un treball dedicat a conèixer les espècies botàniques exòtiques que es troben a la ciutat.

Descripció botànica

Nom científic: *Phytolacca dioica* L.
Família de les fitolacàcies.

Etimologia del nom científic: el nom del gènere deriva del grec *phyton* (planta) i de la llatinització del nom indi *laek*, *lacca* (laca), amb relació al poder tintori dels seus fruits, i el de l'espècie, *dioica*, perquè té les flors masculines i les femenines en individus diferents.

Noms populars: bellaombra (català), ombú, bella sombra (castellà), ederarbora (èuscar), belasombra (gallec).

Espècie originària d'Amèrica del Sud (Argentina, Uruguai, Brasil, Perú), de poca alçada; no acostuma a passar gaire de deu metres. La capçada és ampla i molt densa, amb branques elàstiques, els extrems de les quals pengen fins a tocar a terra. A l'Argentina, però, aconsegueix més envergadura. El tronc és dret, de fusta tova i escorça gruixuda, poc rugosa i grisenc, molt irregular i cavernós en els exemplars vells; de la rabassa, sovint molt eixamplada, al peu de la soca, potent i nuosa, tabular, en sobresurten voluminoses arrels. Fulles de 6 a 12 cm de llargària, enteres, ovatoel·líptiques i acuminades, glabres i coriàcies, de textura brillant a l'anvers, simples i en disposició alterna amb llargs pecíols; es marceixen sense desprendre's de la planta fins al cap de molt de temps (marcescents). Les flors, de color blanc verdós, reunides en raïms pènduls quasi tan llargs com les fulles, són formades per cinc sèpals no soldats entre ells ni amb altres de contigus (lliures), les dels

peus masculins tenen 20-30 estams més llargs que els sèpals, amb el calze blanquinós, i les dels peus femenins, un pistil format per 7-12 fulles carpel·lars unides a la base. A la maduresa, d'aquí sorgeix el desenvolupament dels fruits: baies subgloboses i carneses d'un color verd groc que passa pel marró clar fins a aconseguir el negre porpra, amb tantes llavors com fulles carpel·lars.

Usos i propietats

Dels fruits, a l'Amèrica, n'elaboren melmelades, i amb les fulles i brots tendres feien bullir el tupí; l'aigua de cuinar-les s'ha de llençar perquè són una mica tòxiques. Moltes arrels de les espècies d'aquest gènere contenen un glucòsid que té la propietat de formar sabonera, amb prou eficàcia tant per a rentar

la roba com per a aplicar-lo en medicina popular, i és el responsable de la condició tòxica d'aquest element botànic (saponina).

El tronc d'una bellaombra als jardins de Piscines i Esports.

D'altres fitolacàcies

Aquest gènere comprèn 35 espècies nadiues de zones càlides i temperades.

La *Phytolacca americana* (nom popular: raïm de moro), és una her-

Un rengle de bellaombres a Miramar.

A la dreta, un detall del raïm de fruits, al jardí de la Universitat.

A baix, un aspecte de les inflorescències pèndules, a la plaça de Francesc Macià, i una branca amb flors i fruits, al passeig de Miramar.

ba glabra de fins a dos metres d'alçada, amb grans fulles enteres i tiges rogenques, que s'ha naturalitzat a moltes comarques mediterrànies, genera un raïm simple i erecte, de petites baies gairebé negres. El suc d'aquest fruit afegit al vi negre i a les lllaminadures n'accentua el color. En petites dosis, aquesta planta ha estat emprada com a purgant i vomitiva. Pels components químics que conté, va despertar molta atenció científica. En la medicina moderna s'utilitza amb moltes finalitats, per exemple, immunològiques. També s'aplica en homeopatia, sistema curatiu que consisteix a tractar les malalties per mitjà de medicaments en dosis míf-

nimes, els quals, administrats en dosis més grans, produïrien en l'ésser humà uns símptomes iguals que els de la malaltia que es tracta de combatre.

Com que és una planta tòxica, cal tenir en compte els problemes que pot originar si els infants, atrets per l'aspecte dels fruits, se'ls mengen. I també rebutjar l'aplicació del colorant d'aquest fruit en cap producte alimentari.

On podem admirar bellaombres?

Rubió i Tudurí en va sembrar en abundància a Barcelona. En podem contemplar una formació davant de

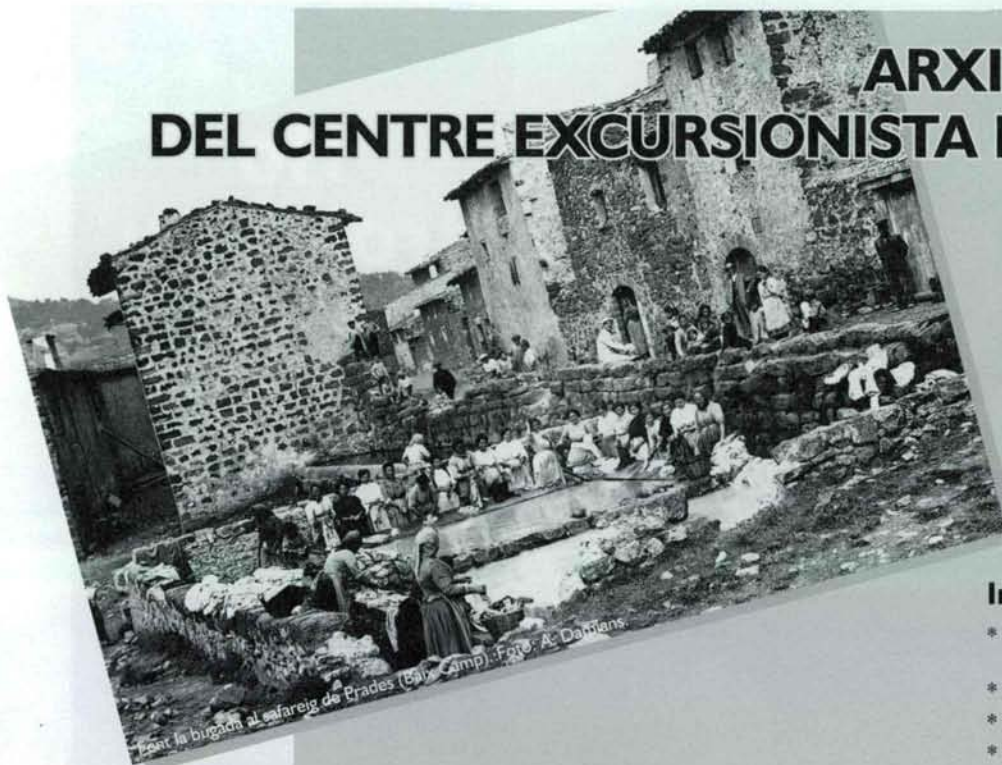
Miramar (Montjuïc); a la plaça de Francesc Macià en tenim una de solitària, força bonica; a la plaça de la Pau, a l'acabament de la Rambla, també en trobarem; als antics jardins de les instal·lacions de Piscines i Esports podem apreciar-ne unes quantes de concentrades en el mateix lloc, gairebé sempre monopolitzades com a seients. Ens informaren que les de la plaça de Prim, al Poblenou, eren particularment boniques; fou, però, una sorpresa desagradable comprovar com les havien mutilat.

Podem arrenglar la bellaombra entre els arbres que més gentilmente ens ofereixen una valuosa ombra, per a revifar-nos en èpoques calores. Si observem la textura, el color de la fusta i les formes originals de l'espectacular tronc d'aquest arbre, sobretot a la base, des d'on avança la potència de les arrels, que creixen buscant la humitat i que poden rebentar parets i voreres, no ens costarà gaire d'imaginar la presència d'un noble i poderós elefant.

Bibliografia

- Oriol DE BOLÒS, Josep VIGO, Ramon M. MASALLES i Josep M. NINOT, *Flora manual dels Països Catalans*, «Col·lecció Conèixer la natura», 9. Editorial Pòrtic, 2a edició, Barcelona, 1993.
Història natural dels Països Catalans, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1988.

ARXIU FOTOGRÀFIC DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

L'arxiu fotogràfic del Centre conté col·leccions de fotografies des de 1886 d'una gran diversitat de temes, com ara aeronàutica, arqueologia, arquitectura, carrers de Barcelona d'abans de la Reforma, esports, fauna, folklore, geografia física i econòmica, pobles i indrets de Catalunya, del Pirineu aragonès, d'Espanya i d'altres països del món. A més de fotografies estereoscòpiques i autocrom.

Instal·lacions i serveis:

- * Sala de treball per a ordenació i classificació de material.
- * Sala de conservació i arxius d'originals.
- * Laboratori.
- * Equip de tractament digital de les imatges: digitalització, retoc fotogràfic, gravació de CD ROM.
- * Servei de còpia i ampliació.
- * Reproducció de positius paper.
- * Reproducció de transparències positives blanc i negre.
- * Còpia i reproducció de negatius.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA/Arxiu fotogràfic

Carrer del Paradís, 12. 08002 Barcelona

Tel. 93-315 23 11, fax 93-315 14 08

adreça electrònica: cec@cec-centre.org

Horari d'atenció al públic:

de dilluns a divendres de 10 a 14 h i dimarts i dijous de 18,30 a 21 h

La revista inclou:

- * Itineraris d'excursions a peu, en bicicleta tot terreny, en esquís.
- * Articles sobre alpinisme.
- * Reportatges sobre muntanyes i països llunyans.
- * Articles sobre història i fets de l'excursionisme.
- * Dossiers i treballs sobre medi ambient i defensa de la natura.
- * Informació sobre llibres, guies i mapes que surten al mercat.
- * Vies d'escalada.

MUNTANYA publica sis números de cinquanta-dues pàgines (Din A4), impreses sobre paper ecològic de qualitat, en color i en blanc i negre.

La primera revista excursionista catalana

MUNTANYA

OT ALLÒ QUE US INTERESSA

Més de 70 revistes d'abast nacional estan associades a l'APPEC.

Per a més informació: APPEC Rambla de Catalunya, 10, 1 er.

08007 Barcelona Tel. 412 76 28 Fax: 317 83 86

Ho trobareu a les revistes en català

A.P.P.E.C
ASSOCIACIÓ
DE PUBLICACIONS
PERIÒDIQUES
EN CATALÀ

INFORMACIÓ GENERAL
INFANTIL I JUVENIL
CULTURA
RELIGIÓ
POLÍTICA
PEDAGOGIA
AGRICULTURA I RAMADERIA
ESPORTS
MÚSICA
ARTS PLÀSTIQUES
TEATRE I CINEMA
CIÈNCIA I TECNOLOGIA
ENTRETENIMENTS
HISTÒRIA
FOLKLORE
SATÍRIQUES
ARTS DECORATIVES

Retalleu aquesta butlleta
i envieu-la a MUNTANYA
Centre Excursionista
de Catalunya,
Carrer del Paradís, 10 pral.
08002 Barcelona,
o al fax 93 315 14 08.

Cognoms

Nom

Adreça

Població

Codi postal

Se subscriu a la revista MUNTANYA (sis números l'any), a partir de l'any _____,
amb la quota anual de _____ € (IVA inclòs).

Signatura

Barcelona, de de

Pagament per banc o caixa

Senyors del Centre Excursionista de Catalunya

Els prego que, d'ara endavant, el rebut anual de subscripció de la revista MUNTANYA
sigui presentat a:

Banc / Caixa

Agència

núm.

Adreça

Població

Codi postal

Número de compte corrent

Número de llibreta d'estalvi

Nom del titular del compte o llibreta

Signatura

Barcelona, de de

Plantes noves per a la flora de Vilanova del Camí

Carolina Riba i Gabarró

La notícia de la troballa de tres espècies, les característiques de la vegetació de l'entorn i la descripció dels trets físics d'aquesta localitat de la comarca de l'Anoia, són el tema d'aquest article.

En els treballs de recerca florística per la comarca de l'Anoia, es poden trobar espècies que no han estat mai consignades en aquestes contrades. Tot i que hi ha estudis publicats sobre la flora d'alguns indrets concrets de l'Anoia,¹ la comarca en general no ha estat objecte d'estudis amplis, i encara menys una zona de terra baixa, aparentment sense cap interès destacat.

D'aquesta manera, en el treball que s'està realitzant sobre la flora del Parc Forestal de Vilanova del Camí, s'hi podrà incloure com a novetat destacada la troballa de dues espècies pròpies d'ambients centreeuropeus, que no es coneixien aquí, o en tot cas no hi havien estat mai consignades, i d'una altra d'origen nord-americà, herboritzades per primera vegada a l'Anoia.²

La comarca de l'Anoia

L'Anoia es troba dintre els territoris de les depressions Central i Prelitoral i de la serralada Prelitoral, envoltada per les comarques del Solsonès, al nord; del Bages i el Baix Llobregat, a l'est, l'Alt Penedès i l'Alt Camp al sud, i la Conca de Barberà i la Segarra, a l'oest. Per la seva situació, es considera una comarca d'interior sense gaire definició. Aquesta indefinició i el poc coneixement que se'n té es nota, o es pateix, en tots els aspectes i també en el botànic.

S'ha considerat l'Anoia com una comarca de pas, i és veritat. Això hauria de ser positiu, i de fet ho és. També pel que fa a les plantes, perquè la comarca es troba dins una lí-

nia de dispersió de les espècies. Així, doncs, entrant en els detalls, el potencial a descobrir-hi és d'allò més interessant.

El centre de la comarca de l'Anoia és ocupada per la conca d'Òdena, formada a partir de l'acció erosiva sobre els sediments tous (margues, gresos i argiles) dipositats en un mar eocènic que, una vegada assecat, el riu Anoia i els torrents afluents excavaren al llarg dels segles. Al centre de la conca hi ha Igualada, la capital comarcal.

Vilanova del Camí

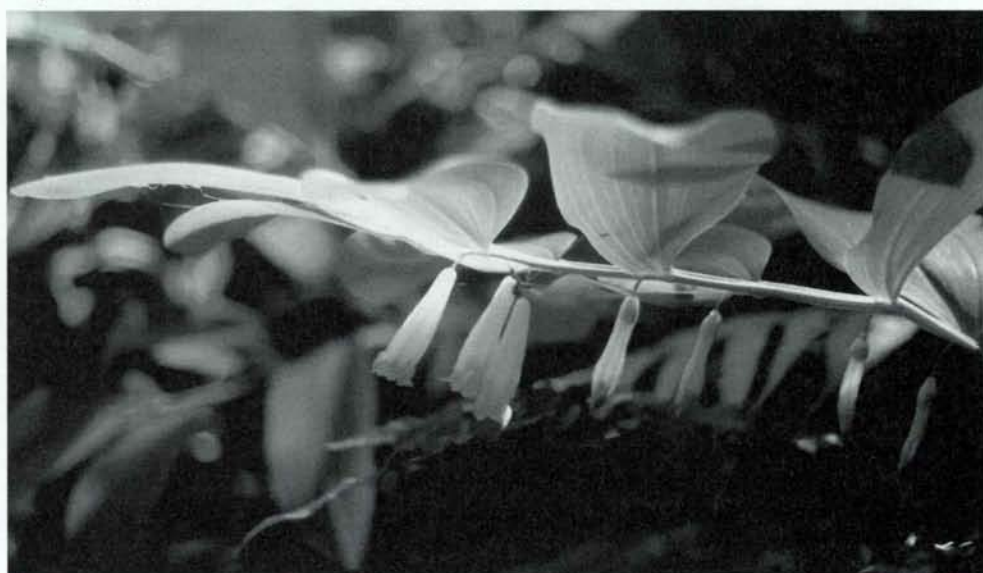
A la banda sud-oest de la conca s'alcen les carenes de la serra de Collbàs fins a la serra de la Guàrdia. Aquestes serres interiors són una perllongació de les serres de Queralt i de Miralles, que, abans d'arribar al coll de la Portella, es bifurca en dos braços, un cap a la tossa de Montbui

i l'altre cap a Collbàs i el puig de la Guàrdia, per acabar al castell de la Poble de Claramunt³, que a la vegada tanquen la conca pel sud.

A la part baixa de la conca d'Òdena, entre les serres interiors i en contacte amb la ciutat d'Igualada, hi ha el municipi de Vilanova del Camí, de 10,54 km², dels quals la meitat aproximadament és forestal. La part central i nord-est del terme és un terreny planer, apte per als conreus i on s'ha assentat el nucli urbà. Els vessants obacs de les serres de Collbàs i de la Guàrdia constitueixen la zona boscosa del Parc Forestal de Vilanova. Té forma allargada, seguint la direcció de les serres, de sud-oest a nord-est. En sobresurten en altitud els 533,12 m de la carena de Can Titó, a la part central, i els 489,55 m del puig de la Guàrdia, el límit més oriental. La part més baixa està a 350 m, a tocar dels conreus del pla.

El substrat, segons els estudis geològics que han definit la formació de tota aquesta àrea d'Igualada, és molt interessant. Els materials que formen les roques de tota la serra de Vilanova, des de Collbàs fins al castell de Claramunt, pertanyen a la *Formació de Collbàs* i són constituïts per una alternança de nivells de limonites, margues grises i blavoses, conglomerats, gresos grisos groguencs i argilosos; en la part superior, calcàries noduloses organògenes riques en fòssils d'origen marí dipositades en ambients litorals.⁴ En destaquen els nummulits, coneguts popularment com a lleties per la seva semblança amb aquest llegum, dels quals hi ha una mostra ben

El segell de Salomó (*Polygonatum odoratum*) fotografiada a la zona dels Esgavellats de Vilanova del Camí.

Fotografia, a contrallum, d'una branca de xuclamel xilosti (*Lonicera xilostei*) a la zona dels Esgavellats de Vilanova del Camí.

visible en un punt de la carena anomenat coll de la Llentia.

El clima i el tipus de sòl són els dos factors primordials que condicionen la vegetació. Per la naturalesa de les roques riques en closques fòssils, el resultat és un sòl calcari, compost de margues grises i en els punts més humits per argiles. També hi ha trams de sòls de gresos groguencs i en alguns indrets amb una mínima presència de guix. En alguns punts s'observen fenòmens de descarbonatció, que permeten la instal·lació d'unes poques plantes calcífugues que d'altra manera no hi viurien.

Pel que fa al clima, Vilanova del Camí s'ha de considerar dins el conjunt de la comarca i de la conca d'Òdena. El clima de la comarca de l'Anoia és de transició entre el continental de la Segarra i el més suau del Mediterrani, amb marcats contrastos estacionals i diaris. Hiverns freds i secs, estius calorosos i eixuts, i primavera i tardor curtes. A l'hivern, els vents del nord són suavitzats per la protecció dels altiplans de la serra de Rubió i Argencola. A l'estiu es beneficia una mica de la influència marítima que penetra per l'estret de Capellades, que refresca l'ambient calorós causat per l'aire calent de l'interior peninsular.

El règim de pluges presenta una mitjana d'uns 500 mm anuals, amb pluges més abundoses a la tardor i més escasses a la primavera, gairebé inexistent a l'estiu i molt minses a l'hivern. La manca de pluges es deu al fet que la serralada Prelitoral impedeix el pas dels corrents de llevant, que són els que porten la pluja, i d'altra banda, les pertorbacions de l'Atlàntic hi arriben ja debilitades, després de travessar la Península. La temperatura mitjana anual és de 14°, amb màximes per sobre de 30° i amb tendència a l'alça en els darrers anys. Les mínimes poques vegades baixen molt per sota de 0°.

Els Esgavellats

En el tram central del Parc Forestal de Vilanova hi ha una zona anomenada els Esgavellats, que reuneix unes condicions particulars quant al clima i, en conseqüència, a la flora que s'hi ha instal·lat. La denominació popular d'Esgavellats és del tot encertada perquè la seva orografia té un relleu especial. En aquest punt la formació rocosa de la serra es manifesta d'una manera adrupta i trencada, o sigui, esgavellada. L'acció erosiva de l'aigua hi ha fet la resta, deixant al descobert un paisatge de roques encavalcades, blocs caiguts i cavitats i canals que la vegetació ha anat embolcallant.

Tot i que el clima d'aquesta zona és d'obaga perquè la serra s'orienta bàsicament al nord, s'hi han format perpendicularment fondalades amb vessants d'exposició intermèdia, que donen lloc a microclimes molt localitzats i més humits que la resta. D'altra banda, hi ha el fenomen de la boira d'inversió tèrmica que s'estén per la cubeta de la conca i penetra per aquests fondals, proporcionant-hi més humitat. Això beneficia la distribució de les espècies eurosiberianes i submediterrànies, les quals troben aquí els ambients frescals propicis, com és el cas dels nous tàxons i d'altres.

El paisatge vegetal

El paisatge de les serres de Vilanova, mirat en el seu conjunt i a distància, és una massa boscosa, sem-

pre verda, suaument ondulada, sense cap rellevància —ni tan sols s'hi endevinen els trets dels Esgavellats—, composta majoritàriament de brolles seques i pinedes secundàries, molt comunes arreu del país.

La vegetació natural o espontània ha sofert la pressió humana des de sempre. L'home del paleolític va ser el primer i les generacions següents també s'han servit dels recursos del bosc. El conreu de la vinya ha estat la darrera explotació. S'aprofità fins al màxim el territori, a base de petites feixes per a plantar-hi dues o tres fileres de ceps. Les restes dels marges i barraques de pedra seca en són el testimoni. Quan el bosc deixà de tenir interès energètic i més tard les terres poc aptes per al conreu mecanitzat no rendiren econòmicament, s'abandonaren. La vegetació espontània ha tornat a recuperar el seu espai.

Actualment les comunitats vegetals es troben alterades, barrejades i empobrides. Les brolles de romaní i bruc d'hivern són les més abundants; joncedes, fenassars i bardisses, també abundants, i algun matollar de savina i boix. L'estrat arbore de pi blanc (*Pinus halepensis*) és dominant, però hi és present també el pi pinyer (*Pinus pinea*), sobre una faixa de sòl descarbonatat, i la pinassa (*Pinus nigra*), ambdós raríssims.

L'alzinar, que hauria ocupat tot el pla, només es manté a la zona dels Esgavellats, per bé que tots els peus són rebrots de la rabassa. El sotabosc de l'alzinar és dens d'arbustos i lianes, amb el marfull (*Viburnum tinus*), el galzeran (*Ruscus aculeatus*), el lligabosc mediterrani (*Lonicera implexa*), l'arçol (*Smilax aspera*), la viola boscana (*Viola alba*), l'heura (*Hedera helix*), etc. Tampoc no hi trobem cap roureda pròpiament dita, tot i que s'intueix que n'hi havia hagut pels exemplars esparsos pel bosc, torrenteres i vores de conreu, tots de rebrot. S'hi fa el roure valencià (*Quercus faginea*), el roure cerrioide (*Q. ×cerrioides*), i el roure martinenc (*Q. humilis*), aquest més rar. En canvi, les plantes de l'estrat arbustiu i herbaci propi de la roureda sí que s'hi fan: el boix (*Buxus sempervirens*), l'olivereta (*Ligustrum vulgare*), el tortellatge (*Viburnum lantana*), l'herba fetgera (*Anemona hepatica*), la ma-

duixera (*Fragaria vesca*), etc.

La flora de Vilanova és clarament mediterrània, amb plantes de fulla dura adaptades a la sequera. La majoria de plantes que s'hi troben són les esperades, pròpies d'aquest territori, comunes en totes les contrades veïnes. Es pot destacar el nombre elevat d'algunes famílies com les compostes, les labiades i les lleguminoses. Dintre del predomini general de sòl calcari s'observen petites clapes de guix, cosa que aprofiten les plantes gipsícoles, com el ruac (*Ononis tridentata*).

A la flora de Vilanova també s'hi troben plantes de l'element corològic eurosiberià, no en quantitat numèrica, a vegades uns pocs exemplars, però interessants per la diversitat, les quals representen una quarta part del percentatge total d'espècies. A més dels roures, el boix, la fetgera i la pinassa, ja esmentats, s'hi troba l'auró negre (*Acer monspessulanus*), la ginesta sessilifolia (*Cytisophyllum sessilifolium*), el corner (*Amelanchier ovalis*), la moixera de pastor (*Sorbus torminalis*), la viola vinosa (*Viola wilkommii*), etc.

Les espècies noves

Segell de Salomó (*Polygonatum odoratum*)

El segell de Salomó és una planta coneguda des de molt antic, de la família de les liliàcies. Destaquen les seves fulles grans, ovals i les flors tubulars blanques amb la punta verdosa. El fruit és d'un blau negrós, metzinós. Viu al sotabosc humit de sòl pedregós i ric en humus, 450 m, exp. N.

Localitzada per primera vegada la primavera del 2003. És una autèntica troballa. Espècie eurosiberiana, només les condicions d'un hàbitat molt adequat a les necessitats d'aquesta planta han fet possible la seva pervivència en un territori de terra baixa.

Planta singular per a la flora de Vilanova del Camí. És la primera localització documentada d'aquesta planta en tota l'àrea central de l'Anoia. El segell de Salomó es fa a Montserrat, a 935-1.180 m, exp. N. (NUET i PANAREDA, 1992). En l'obra

Flora Aqualatensis (BAUSILI i SALVANYÀ, 1885), és consignada com a *Convallaria polygonatum*, segons classificació de l'època, però no indica localitat geogràfica.

Xuclamel xilosti (*Lonicera xylosteum*)

El xuclamel xilosti és un arbust d'un a dos metres d'alçària, de fulles blanques i caduques. Espècie pròpia de latituds centreeuropees i clima plujós. Trobada la tardor del 2003, en una fondalada molt ombrosa i de sòl profund, 375-400 m, exp. N.

Localitzada per primera vegada per a la flora de Vilanova del Camí i, alhora, primera localització documentada a la conca d'Òdena. Les localitzacions més properes a Vilanova del xuclamel xilosti són al puig Castellar, 850 m (O. BOLÒS i J. VIGO, 1979; O. BOLÒS i M. MASCLANS, 1990), a Montserrat (NUET i PANAREDA, 1992), i al coll del Bruc, 600 m (PRAT, 1995).

Ambròsia (*Ambrosia coronopifolia*)

L'ambròsia és una composta, de dos a tres pams d'alçària, lleugerament aromàtica, de flors monoiques, molt discretes. Localitzada l'estiu del 2003, en una rasa calcigada, argilosa, a la part baixa del bosc, 350 m, exp. N. Planta originària d'Amèrica del Nord, dispersada per l'home, naturalitzada a Europa.

Espècie nova per a la flora de Vilanova del Camí i també la primera localització documentada a l'Anoia. Hi ha referència de l'ambròsia al Vallès Oriental, al Maresme, al Barcelonès, al Garraf, al Baix Ebre, al Ripollès i a la Safor (O. BOLÒS i J. VIGO, 1995).⁵ La referència de l'Anoia la situa al mig d'aquesta expansió vers l'interior.

Notes

1. O. DE BOLÒS, M. MASCLANS, 1990, «Plantes vasculars de la Llacuna», a ORCA: *Catàlegs florístics locals*, 3. IEC, Barcelona. J. M. NINOT, R. QUADRADA, E. CARRILLO, 1999, «Flora del massís de la Fembra Morta», a *Miscel·lànea Aqualatensis*/9: 9-82,

Una fotografia de detall de l'ambrosia (*Ambrosia coronopifolia*) de la zona dels Esgavellats de Vilanova del Camí.

- Ajuntament d'Igualada-CECI. J. NUET, 1978, *Flòrula vascular de la muntanya dels Mollons*, Dalmau, Barcelona.
2. La troballa d'aquestes espècies ha esperonat un estudi de la flora del Parc Forestal de Vilanova, que està en procés de publicació.
3. C. RIBA GABARRÓ, 1987, «El castell de Claramunt (Anoia). Descripció de la muntanya i guia florística de rupícoles», a *Muntanya*, 757, vol. 92: 105-110, CEC, Barcelona, 1988.
4. P. ANADÓN, 1992, «La conca d'Igualada», a *Història Natural dels Països Catalans. Geologia II*, vol. 2: 174-178, Enciclopèdia Catalana, Barcelona. X. BADIA, 1982, «El relleu», a *Gran Geografia Comarcal de Catalunya. El Penedès i l'Anoia*, vol. 5, Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona. X. BADIA, 1983, «El relleu i la xarxa hidrogràfica», a *Anoia. Dossiers Rosa Sensat*, Barcelona. F. GALLART i GALLEGO, 1991, «Estudi geomorfològic de la Conca d'Òdena», a *Estrat*, núm. 3. CECI, Igualada.
5. O. DE BOLÒS, J. VIGO, 1995. *Flora dels Països Catalans*, vol. III, Barcino, Barcelona.

El ferrocarril de la Vall Fosca i de Boí, 3¹

Un rosari de recursos turístics ignorats o mal entesos a la vall de Boí

Carles Udina

Aquesta proposta de ferrocarril a la vall Fosca i la vall de Boí vol conjuminar la preservació de l'alta muntanya amb la seva explotació a partir d'una planificació a llarg termini i la realització d'unes infraestructures adequades.

8. «Boí Taüll Resort»

El ferrocarril també podria racionalitzar l'accés, el disseny i l'explotació de l'estació d'esquí alpí dita de «Boí Taüll Resort», situada a la vall de Mulleres.²

En una primera fase, ruïnosa, l'estació estava al serrat del Sello, arrancant en una solana a 1.750 m.

Els serrats i carenes impedeixen

la convergència: l'esquiador té una tendència natural a separar-se'n. A l'inrevés, les comes afavoreixen la convergència, en conseqüència, la seguretat, i la protecció del vent. El vent s'enduu la neu de les carenes i serrats, i la diposita al fons de les comes. Les comes són els fòssils de la darrera glaciació.

El terme *grenouillère* vol expressar la convergència de les pistes

d'esquí al voltant de l'inici de la xarxa de remuntadors. Les potes de la granota, en ziga-zaga, són les pistes per les quals es descendeix, que es reuneixen en el cos de la granota. Aquí, tendenciosament, se'ns va traduir com una urbanització des de la qual divergien els diferents remuntadors.

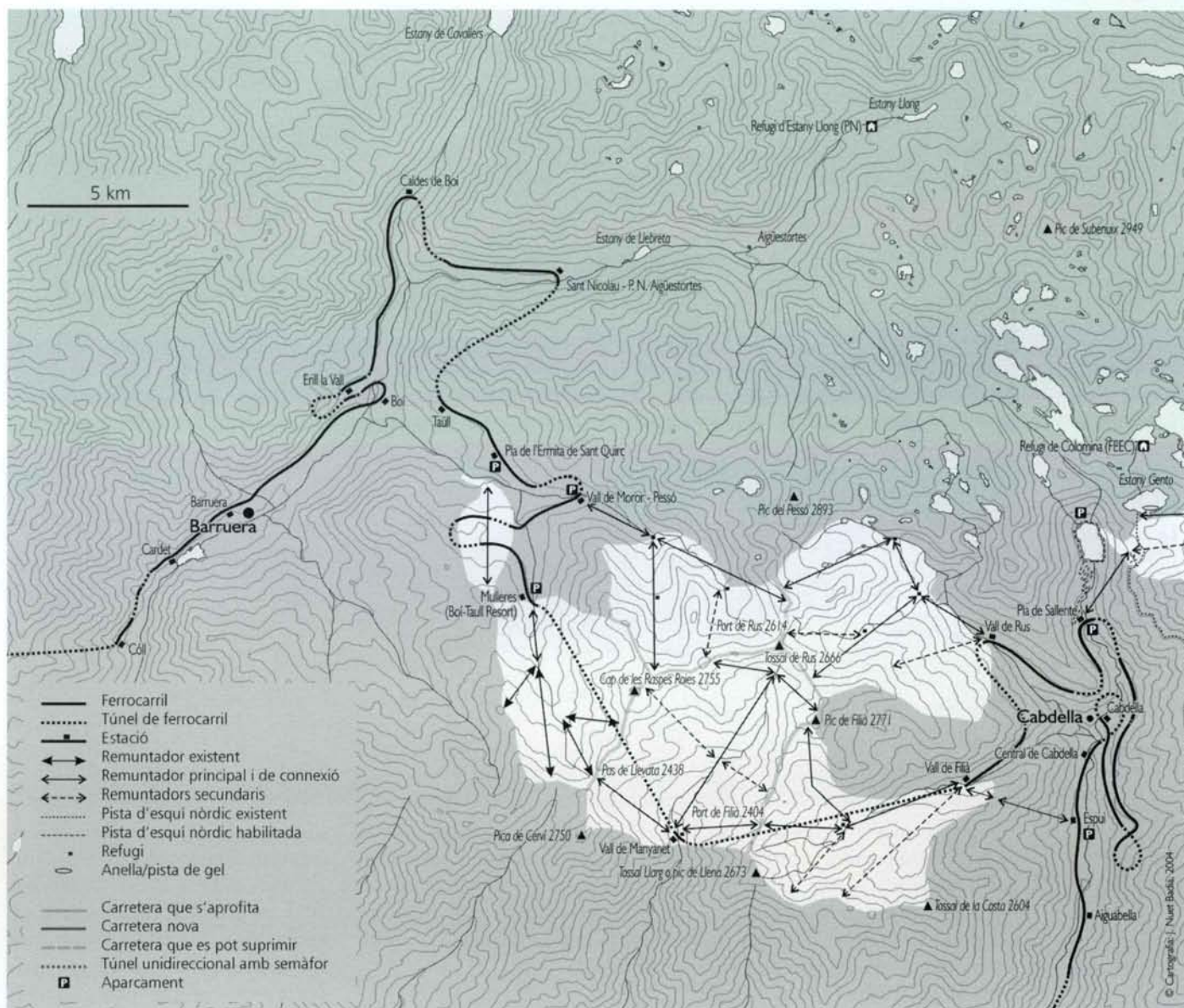
Entre traduccions equívokes i el desconeixement de l'esquí i de la meteorologia de neu, quasi totes les estacions catalanes s'han iniciat en carenes, i un cop fetes, les han desplaçat buscant les concavitats de les comes d'origen glacial. És el cas de la Molina, seguida anys després per l'enclotada Masella; el funicular i l'alberg de Núria, error encara per corregir; els dos primers telecadires careners de Vaqueira; Llessui i la Tuca (aquestes dues darreres estacions, avui abandonades); i fins i tot el darrer telecadira de «Boí Taüll Resort», del puig Falcó (2.750 m), que rep el vent de totes bandes.

Limitació de l'àrea actual i de l'accés per carretera

En la segona fase, volent-se curar en salut, els nous explotadors

Des dels cims de la vall del Pessó es pot veure com el Castellet de Moror (2.664 m) divideix la vall de Moror en dos. A l'esquerra, la coma del Port de Rus, que connecta amb la vall de Rus; a la dreta, tancada al fons per la Passada de Moror (2.730 m) i el puig Falcó (2.757 m) que dona accés a la vall de Manyanet i a la coma de Mulleres (Boí Taüll Resort).

van buscar una coma i una cota ben alta (2.040 m), quan amb neu artificial i per l'orientació totalment obaga i tancada es podria garantir la innivació des de l'inici de la coma, a la cota 1.810. Es van perdre d'entrada 230 metres de desnivell, de 940 m possibles a només 710 m (2.750 - 2.040 m), quan el desnivell és la principal característica de qualitat d'una àrea d'esquí alpí. I la superfície esquiable, de 7,0 km², va resultar reduïda a només 4,5 km². Aquestes pèrdues es podrien recuperar amb un curt remuntador (1.810 - 2.040 m, 1.300 metres de llarg), i pistes fàcils (pendents del 15 al 20%).

Tot i ser una estació força moderna (té quinze anys) la xarxa de remuntadors és caòtica. Excloent els d'aprenentatge, n'hi ha onze per als només 4,5 km² (un remuntador

cada 0,4 km²). Per a fer els 710 m de desnivell màxim cal agafar-ne tres, i com que són lents, trigarem vint-i-sis minuts a pujar, que baixarem esquiant en només sis minuts. El més ràpid, «Resort express», triga deu minuts, que es baixen en quatre.

Potser algú s'ha preguntat per què és tan llarg l'accés a aquesta estació. Amb la base en la cota 1.810, l'accés s'escurçaria tres quilòmetres, els darrers i més durs. En haver-se aprofitat l'accés de la primera fase del Sello, al mig hi ha un absurd descens que suposa un increment de la longitud de més d'un quilòmetre.

Són 4 km innecessaris. El seu cost, manteniment, neteja, despesa de viatge i incomoditat, amortitzaria un telecadira entre les cotes 1.810 i 2.040 i la corresponent

instal·lació de neu artificial. I l'estació seria de molta més qualitat. Un criteri bàsic de la planificació és no fer fases parcials que comprometin fases posteriors.

Carretera i aparcaments tallen i retallen les amples pistes que baixen del Ginebrell (2.310 - 1.810 m, 500 m de desnivell), que podrien recuperar-se.

La base en la cota 1.810 ampliaria la superfície de pistes que davallen del puig Falcó (2.750 m).

Connexió esquiable amb el pla de l'Ermita i Taüll

L'inconvenient més gran de l'accés i l'aparcament actual és impedir l'accés directe als esquiadors des de la urbanització del pla de l'Ermita, evitant l'incòmode ús de l'automòbil.

La part alta de l'ampla coma del Port de Rus, a la vall de Moror, amb el vessant E del Castellet de Moror (2.664 m). La coma de Moror queda darrere del Castellet.

Com? Doncs a través de l'obac de Taüll i el seu cim en la cota 2.050, des d'on es pot baixar esquiant a l'estació per l'est i a la urbanització pel nord. Per a això caldrien dos remuntadors en angle recte, i neu artificial per a garantir la innivació.

La cota 1.600 de l'obac de Taüll té millors condicions per a la innivació artificial, per temperatura i orientació, que la cota 1.700 de la Molina (la pista Llarga), instal·lació que a mitja dècada dels vuitanta va salvar la Molina de la desaparició (d'això en parlarem en un futur article sobre Núria i la vall de Ribes).

Fins i tot es podria fer descendir una pista de només 400 metres fins a la cota 1.500, a les rodalies de Taüll. Aquesta cota 1.500 es pot innivar artificialment prop de tres mesos, i/o baixar la neu del tossal de Pedreny (1.800 m), 300 m més amunt i 2°C més fred. La cota 1.500 és la cota mínima de Vaqueira innivada artificialment, que per raó de la major humitat d'aquesta vall atlàntica, té pitjors condicions d'innivació artificial que les de la vall de Boí.

El remuntador «1.600 – 2.050» de l'obac de Taüll podria ser polivalent i no estacional, si donés accés a les pistes d'esquí nòrdic (passeig i fons) de la plana Noquil i/o per als turistes a l'estiu.

Els aparcaments

Els tres aparcaments van ser fets com a cul-de-sac, i de manera que per a sortir, cal pujar. Si un dia de molt fred el cotxe no se'n engega, no es pot arrencar cara avall. I si hi neva molt potser caldrà posar cadenes només per a sortir de l'aparcament.

Tot al contrari, l'esmentada connexió pla de l'Ermida «1.600 - 2.050 – 1.810» permetria un aparcament pla i tan gran com es volgués al pla de l'Ermida, evitant els darrers 8 km de l'accés als que optessin pel cotxe en lloc del ferrocarril.

Resum

El ferrocarril evitaria el molest accés actual, que es podria tancar des de la cota 1.810, on conviuri en el baixador del ferrocarril i un

aparcament òbviament molt més limitat i a la solana. Es recuperaria l'àrea d'esquí del Ginebrell. S'ampliaria l'actual superfície esquiable en un 60% i el desnivell fins a més de mil metres, i s'arribaria esquiant a la urbanització i/o a Taüll. Seria viable la connexió de «Boí Taüll Resort» amb Manyanet, però també amb Moror, Filià i Rus. Un creixement il·limitat i de qualitat.

9. L'estètica, el romànic i el planejament urbanístic

La urbanització del pla de l'Ermida va iniciar-se amb un llarguíssim i antiestètic edifici, com moltes habituals casernes de l'exèrcit o de la guàrdia civil, visible des de tota l'estació d'esquí en un paratge arquitectònic d'interès mundial.

A la primera dels anys vuitanta el planejament urbanístic de la vall de Boí va ser encarregat a un equip d'arquitectes llavors desconeguts. Es caracteritzava per:

- la supressió de les lluernes (les típiques finestres sortints de les teu-

La part baixa de la coma de Moror, tancada pel vessant W del Castellet de Moror (2.664 m) i més al fons la Passada de Moror (2.730 m). La coma del Port de Rus està darrere del Castellet.

lades de moltíssims edificis de la vall);

- la construcció d'un enorme bloc d'apartaments en arc, mig voltant l'església de Sant Climent de Taüll, a l'entrada del poble, amb l'argument que «des dels apartaments permetria admirar immillorablement aquesta joia arquitectònica»;

- l'esmentat edifici «caserna» del pla de l'Ermita.

Per una sèrie de caramboles fortuïtes i no com s'haurien de resoldre els problemes, els dos primers es van poder esmenar a través del mestre d'aquells arquitectes, un catedràtic llavors ja reconegut, amb uns arguments tan simples com «el raonament és brillant, però, com es veurà l'edifici d'apartaments des de l'església romànica?», o «a ells no els coneix ningú, però a tu tothom, i tothom sap que tu ets qui els ha proposat i recomanat». Avui el mestre s'ha jubilat, i els aprenents són els reconeguts mestres.

Els apartaments de l'església es van redimensionar, allunyar, i fins i tot s'hi van incorporar lluernies! Però l'edifici «caserna» es mantingué, i posteriorment augmentà. Els

turistes, anem a Suïssa a fer fotos dels blocs de pisos de Ginebra o Zuric?, o més aviat a les tradicionals cases de fusta amb flors?

El ferrocarril seria un element inercial immillorable per a evitar aventures urbanístiques i estilístiques extemporànies, ajustant tot el desenvolupament urbanístic a l'entorn dels cinquanta hàbitats ja esmentats, respectant l'arquitectura tradicional o, encara més, reconstruint invalorables hàbitats avui mig arruïnats. Tot això en una zona irrepetible de l'art romànic.

10. Moror - Pessó

Oposada a la de Rus per l'oest, també es compon com aquesta de dues comes de notable superfície. La coma del port de Rus i/o de Pessó, que confronta amb Rus, i la coma de Moror, que termeneja amb Mulleres («Boí Taüll Resort»). Les dues comes, a la vegada, fan partió amb Manyanet.

L'accés podria fer-se fàcilment, des d'un baixador del ferrocarril a la cota 1.690, mitjançant un remuntador de 1.700 m de longitud i 250 m de des-

nivell fins a la cota 1.940 (15% de pendent, per a debutants), on es bifurquen àmpliament les dues comes esmentades. Aquí podria iniciar-se, estrictament, la zona esquiable. Els equipaments serien similars als esmentats per a Rus.

Aquest baixador està en la carretera d'accés a «Boí Taüll Resort», però 2 km més amunt del pla de l'Ermita, així que també admetria un limitat aparcament d'automòbils i/o autocars.

11. El domini de les «cinc valls»

S'entén per domini la part de l'espai on hi ha un fenomen o procés. Així, el domini de l'esquí són les pistes d'esquí, o millor, tota l'àrea d'esquí perquè també es fa esquí fora de pistes. Però és freqüent en l'esquí reservar el terme «domini» a un conjunt d'àrees d'esquí interconnectades i de dimensions notables.

Aquí tenim cinc grans àrees, algunes que es poden considerar «dobles». El quadre resum de valoracions objectives ho constata. Però, a

més a més, tenen una característica poc comuna: la circumval·lació. Podem començar per qualsevol d'elles i retornar a la primera recorrent totes les altres sense haver de recular. I hi ha múltiples interconnexions entre elles, com s'ha vist.

Com que totes tenen baixador del ferrocarril, les combinacions possibles són tantes com vulguem. I en turisme se sap que ajuntar dos recursos dobla el valor de cadascun d'ells. Aquí en tenim una quintuple diversificació i de majors desnivells, amb només tres o quatre de les quals s'omple tot un dia d'esquí.

Comparacions amb dades objectives

En resum, podríem tenir **cinc àrees connexes** entre elles (Rus, Filià, Manyanet, Boí, Moror), d'**alta qualitat** (desnivells d'entre 800 i 1.000 m, innivació perllongada d'entre 140 i 160 dies...), a les quals se n'afegeix una altra no directament connexa (Gento - Espòs), que:

- **Diàriament**, les cinc àrees d'esquí alpí connexes, les «cinc valls», admeten cadascuna entre tres i quatre mil esquiadors alpins (amb la norma d'alta qualitat de 24 e/ha), quasi 18.000 per al conjunt de les valls. I, a més a més, la de l'estany Gento; de manera que el total de les sis àrees supera els **vint mil** esquiadors diaris.

- **Anualment** permetrien un màxim aproximat de 500.000 *forfaits* cada any per a cadascuna d'elles (amb la norma de 24 esquiadors/ha). En total, 2.500.000 esquiadors cada any per al domini de les «cinc valls»; 3.000.000 d'esquiadors teòrics si hi afegim la sisena de l'estany Gento (la superfície més limitada d'aquesta darrera és compensada per la seva superior innivació).

Prentem com a referència l'actual estació de «Boí Taüll Resort», el conjunt de les «cinc valls» amb el suport del ferrocarril podria multiplicar per set (increment del 600%) la capacitat de l'actual estació d'esquí alpí, i tot això amb una

sostenibilitat real, i uns impactes negatius menyspreables, com veurem. A més a més, cal afegir-hi la de l'estany Gento - coma d'Espòs.

Qualsevol de les «cinc valls» (Rus, Filià, Manyanet, Boí, Moror) dobla en extensió, aproximadament, tota l'àrea esquiabile de «Port-Ainé», per la qual cosa el conjunt de les «cinc valls» és deu vegades més gran que «Port-Ainé». Respecte a la de l'estany Gento - coma d'Espòs, no dobla «Port-Ainé» en extensió, però per les seves condicions d'innivació quasi la dobla en capacitat anual teòrica.

Si s'equipés el conjunt de les «cinc valls» (excloem l'estany Gento - Espòs), es duplicaria el conjunt de Vaqueira - Beret - Arcoïls, i amb desnivells superiors.

12. El parc nacional d'Aigüestortes

La gestió del Parc nacional ha estat una sorpresa per als col·lectius excursionistes, una important trama social que durant molts anys va

Taula comparativa de les estacions d'esquí

Municipi	Torre de Cabdella			Sarroca de Bellera		Barruera	
Àrea d'esquí alpí	Gento-Espòs	Rus	Filià	Manyanet	Boí (actual)	Boí (potencial)	Moror-Pessó
Cota superior (m)	2.860	2.780	2.660	2.760	2.750	2.750	2.780
Cota inferior (m)	1.750	1.730	1.800	1.970	2.040	1.500	1.860
Desnivell màxim (m)	1.110	1.050	860	790	710	1.250	920
Superfície bruta (km ²)	4,0	7,5	8,0	9,0	4,5	9,0	6,0
% útil de pistes	25	18	20	18	24	18	20
Superfície útil de pistes (km ²)	1,00	1,35	1,60	1,62	1,08	1,64	1,20
Capacitat diària màxima a 48 e/ hm ² (<i>forfaits</i> diaris)	4.800	6.480	7.680	7.776	5.184	7.872	5.760
Cota hemi superfície (m)	2.400	2.300	2.200	2.300	2.250	2.170/1.800	2.350
Cota per al càlcul de la innivació mitjana (m)	2.200 NW	2.100 NE	2.000 N	2.100 E-W	2.100 N	2.030 N/1.680 N	2.150 NE
Duració mitjana de la neu, amb innivació artificial, en dies (mesos)	168 (5,6)	150 (5,0)	135 (4,5)	135 (4,5)	150 (5,0)	132 (4,4)	159 (5,3)
Valor anual màxim (<i>forfaits</i>) amb les normes de 48 e/ hm ² i 3000 m/ dia	806.400	972.000	1.036.800	1.049.760	777.600	1.041.408	915.840
Valor anual màxim total de les «5 valls connexes» (sense Gento - Espòs)					5.015.808		
Valor anual màxim total de les 6 valls servides pel ferrocarril					5.822.208		
Valor anual màxim de Portainé					449.280		
Valor anual màxim de Beret					906.048		
Valor anual màxim de Vaqueira					695.520		
Valor anual màxim d'Arcoïls					304.128		
Valor anual màxim de Beret -Vaqueira - Arcoïls					1.905.696		

No hi ha espai, aquí, per a comentar les unitats emprades, bé que per ser comparatives seran prou indicadores per al lector. Els valors estan donats en serveis d'esquí diaris i unipersonals, és a dir, en *forfaits*. Tot això serà motiu d'un tractament futur dins la problemàtica global de la baixa qualitat dels serveis d'esquí a Catalunya.

L'inqüestionable escalfament del planeta també és constatat per la innivació: a partir del 1980 les mitjanes i previsions calculades han sofert progressives variacions, que han fet revisar a la baixa els valors absoluts (no els relatius): avui calen 200 metres més d'altitud per a trobar les mateixes condicions d'innivació que fa vint-i-cinc o cinquanta anys.

integrar bona part del sentiment nacional català, i que va intentar defensar el territori davant l'especulació franquista.

Aquests col·lectius no han pogut entendre, no tant el fet de ser marginats per l'administració autonòmica, que òbviamment s'ha hagut de professionalitzar, sinó l'arbitrarietat dels criteris de la gestió dels que han acabat essent uns buròcrates ignorants de la realitat de l'alta muntanya. Al Parc no es pot tocar ni un roc, però a la muntanya del costat es pot fer qualsevol barrabassada. Dues posicions extremes, totes dues insostenibles.

Per a més incoherència, el Parc ha concentrat el turisme de muntanya, com si no hi hagués més valls al Pirineu català dignes de gaudir-ne. A més a més, la gestió ha afavorit la nefasta estacionalitat, de manera que entre una cosa i l'altra, a l'estiu, moltes parts del Parc semblen la Rambla de Barcelona.

A tots els parcs del món, si a l'hivern hi neva, l'esquí nòrdic és el reclam inexcusable que encara fa més atractiu el parc, i li esmorteïx l'estacionalitat. A tot arreu menys al nostre. El ferrocarril la Pobla – el Pont permetria resoldre també aquest problema.

El baixador del ferrocarril del Parc nacional estaria a la cota 1.510 (entremig dels baixadors de Caldes de Boí, 1.440 m, i de Taüll, 1.580 m), a tocar de l'estany de la Llebre (1.620 m).

Amb el ferrocarril, el Parc ja no seria només d'Aigüestortes i de Sant Maurici, sinó que s'hi afegiria tota la vall Fosca, que es conservaria «verge» (amb els coneguts estanys de Cabdella, la vall de Rus, Filià...), i Manyanet..., fet que en doblaria la superfície, i permetria múltiples recorreguts encreuats, sempre possibles amb el suport del ferrocarril, com, per exemple, de Sallente (o l'estany Gento) a Aigüestortes. Tot això ampliaria l'oferta del Parc i,

sobretot, descongestionaria els seus dos accessos actuals.

L'estiu, tothom pot imaginar-se amb facilitat els avantatges de situar el Parc a tres quarts d'hora del Pont de Suert i a una hora i mitja de la Pobla de Segur, asseguts, llegint o mirant l'exuberant paisatge natural i artístic, evitant agafar el cotxe, i sobretot evitant els conflictes i l'impacte de la circulació rodada per a accedir-hi. Per això, parlaré de l'hivern.

Els serveis d'hivern

Seguirem parlat de l'esquí nòrdic a remolc de l'estany Gento i la possible travessia fins a Superespot.

Prop del baixador del Parc, a l'estany de la Llebre, l'obac garanteix neu quasi tot l'hivern per a iniciar un circuit d'esquí nòrdic, passeig o fons segons la mentalitat menys o més esportiva del turista. Recorriera Aigüestortes (1.820 m), i pot arribar fins a l'estany Llong

La urbanització del pla de l'Ermida va iniciar-se amb un llarguíssim i antiestètic edifici, com moltes habituals casernes de l'exèrcit o de la guàrdia civil, visible des de tota l'estació d'esquí en un paratge arquitectònic d'interès mundial.

(2.000 m), on el refugi permetria escalfar i refer els esquiadors, que podrien voltar l'estany, quasi sempre gelat, en un recorregut pla i fascinant de quilòmetre i mig. Com un estadi gegant on l'esquiador és el protagonista davant un públic format per imponents i gegantines muntanyes.

I d'aquí, encara hi hauria l'opció per als més esportistes, de reprendre la marxa per l'empinada pista forestal del Portarró d'Espot (2.425 m) i anar a dormir al refugi de Sant Maurici. I l'endemà fer el retorn, en un servei de cap de setmana inoblidable. Tanmateix, és igualment possible l'opció inversa des d'Espot. Com que la neu cobreix el terra, els turistes fins i tot ni tocarien un sol roc. I es podria atraure el turisme europeu dit «intel·lectual», d'alt nivell econòmic, d'alta despesa turística, i també el més respectuós amb l'entorn. Només caldria una passada diària de la màquina, que fressés la pista de tres o quatre metres d'ample i marqués la traça, cosa que és ben fàcil, però abans que res, una gestió adequada del Parc durant l'hivern.

Pel que fa a la vall d'Espot, cal remarcar que aquest trànsit d'esquiadors Aigüestortes – Sant Maurici seria una tercera connexió turística, perquè cal recordar les ja esmentades de l'esquí alpí i l'esquí nòrdic entre Superespot i l'estany Gento per la coma de la Mainera del Pallars Sobirà.

La circumval·lació de les tres comarques, amb esquí, a peu, o en bicicleta (però no amb vehicles a motor)

S'ha parlat de la necessitat del criteri de polivalència, i se'n parlarà a la part final de «L'impacte». Si hi ha una explotació industrial dins el Parc, ¿no seria igualment justificable, o més, que coexistís amb un recorregut turístic? Si apliquem la polivalència al canal de la central hidroelèctrica que des de l'estany de Sant Maurici porta l'aigua per la cota 1.910 fins a la canonada de pressió sobre Espot, tenim una pista de 6 km d'esquí nòrdic a l'hivern, i per a excursionistes i/o bicicletes a l'estiu.³ Però el recorregut no acaba aquí, perquè en aquest punt arriba el ca-

nal dels Lladres (cota 2.020), provinent de l'estany dels Lladres (a 2 km, més dos quilòmetres més per a guanyar el desnivell de 110 m entre ambdós canals).

Des de l'estany dels Lladres, serpentejant 2 km per la coma fins a baixar a la cota 1.940, en tres quilòmetres més, es podria arribar a Superespot (1.930 km) travessant planerament l'empinat bosc de Carbonero.⁴ Ja tenim 15 km des de Sant Maurici, i quasi 40 km des de la Llebreta.

Però el lector recordarà que Superespot podia connectar-se amb l'estany Gento a través del coll Triador, bordes de Llessui, i Escart – Baiasca. Connexió a l'hivern (esquí nòrdic de passeig travessia o fons) o a l'estiu (ciclisme i excursionisme).

Hem tancat el cercle! Tenim un recorregut excepcional, a l'estiu o a l'hivern (no estacional), a l'entorn de la cota 2.100, de 70 km de longitud, entre la vall Fosca (l'estany Gento) i Aigüestortes, per les tres comarques del Pallars Jussà, del Pallars Sobirà i de l'Alta Ribagorça. Recorregut que a la vegada podem tancar amb el ferrocarril entre els baixadors de Sallente i el Parc nacional (28,3 km, uns 35 minuts).

El positiu impacte del ferrocarril no tan sols es deixaria sentir en les zones que recorre, sinó també en altres d'adjacents com la d'Espot, Escart, Baiasca i Llessui, en el Pallars Sobirà.

13. Caldes de Boí i les esglésies romàniques de la vall.

En uns quants minuts el ferrocarril permetria accedir al Balneari a quasi tots els habitants de l'Alta Ribagorça i/o als turistes que hi pernoctin, per a gaudir d'aquests banys termals. Per exemple, després d'una freda esqujada. També podria pensar-se en una piscina de 50 m (polivalent per a entrenaments d'altura de la competició de natació), amb una façana transparent, obrible a l'estiu.

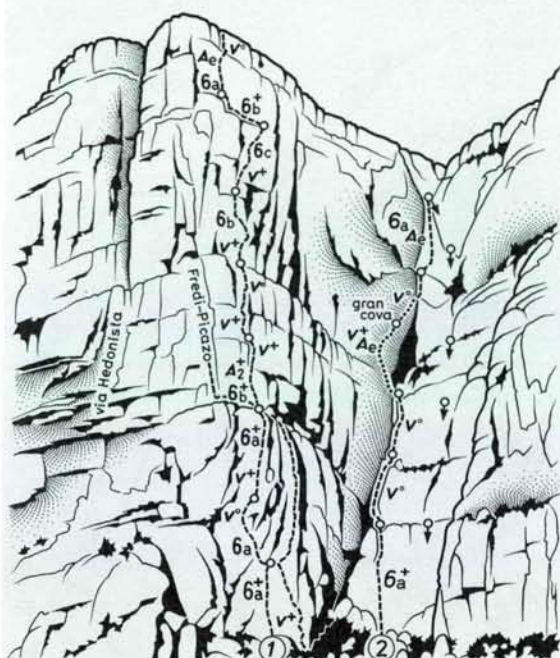
El baixador seria, tanmateix, un accés per a reconegudes excursions com els diversos pics de tres mil metres de la vall (Besiberris, Punta Alta...), Cavallers, el refugi Ventosa i Calvell, els estanys, el Montardo

d'Aran...

La majoria de les esglésies romàniques de la vall també serien imparablement accessibles tot l'any des dels baixadors del ferrocarril.

Notes

1. L'extensió d'aquest treball ha recomanat fer una quarta i darrera part amb l'«Impacte territorial», que figurarà en el proper número d'agost, tot i que en les dues parts anteriors es deia que figuraria a la tercera.
2. Tan fàcil, i autòcton, com és dir «Mulleres», i el lector haurà de llegir «Boí Taüll Resort», que, a més a més, no és el nom original d'aquest indret. No he entès mai el costum de les societats explotadores de canviar els noms, sense respectar la toponímia autòctona. Fa molts anys ja em vaig discutir amb Luis Arias perquè, en els plànols del recorregut de la marxa Beret, jo hi feia constar Vaqueira en lloc de Baqueira, i a la nit ell anava a les oficines (o hi feia anar algú, això no ho vaig arribar a saber), i d'amagat corregia la «V» per la «B», i feia fotocòpies de nou. Al matí de la cursa em trobava el canvi.
- «Port-Ainé» (que ha canviat dues vegades de nom, suposo que per raons legals i fiscals) està ubicada als Clots de Roní (el poble/municipi on està situada), dues comes on fa més de trenta anys els corredors d'esquí de fons del Centre Excursionista de Catalunya anàvem a entrenar-nos per a les «baixades»... Del cim que ara en diuen pic de l'Orri, que seria com dir «pic de la Fondalada», sempre se n'havia dit Torreta de Rubió. Si es volgués modernitzar el nom, llavors caldria dir-ne «pic dels dos repetidors de televisió», constatant aquesta absurtitat.
3. Només cal evitar un esperó rocós sota els Encantats, baixant i pujant 30 m de desnivell.
4. Caldria un petit túnel, que a la vegada serviria d'aixopluc, per a superar la carena del Carbonero. Uns tres-cents metres, que amb els mitjans d'avui no són res comparat amb els quilòmetres que van obrir pels voltants els presoners del franquisme.

**Peña Montañesa:
muralla S**

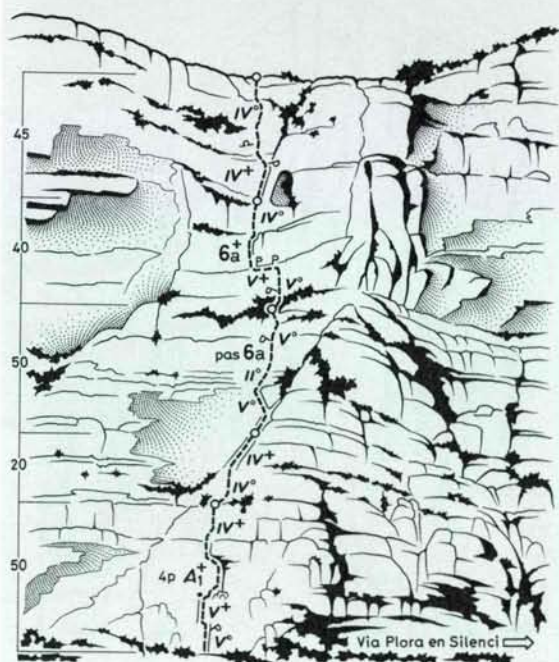
1. Via «Magnum Triple» (365 m, ED/A²⁺), 1a. asc. 15-V-2001, per B. Sourac, J. M. Andrés i A. Sepúlveda. Material: 13 pitons, tascons, friends, ganxos i aliens.

2. Via «Clásica de Verano» (235 m, MD⁺/A⁰), 1a. asc. 4-VIII-2003, per Sidarta Gallego i José L. del Val. Material: tascons, friends i aliens.

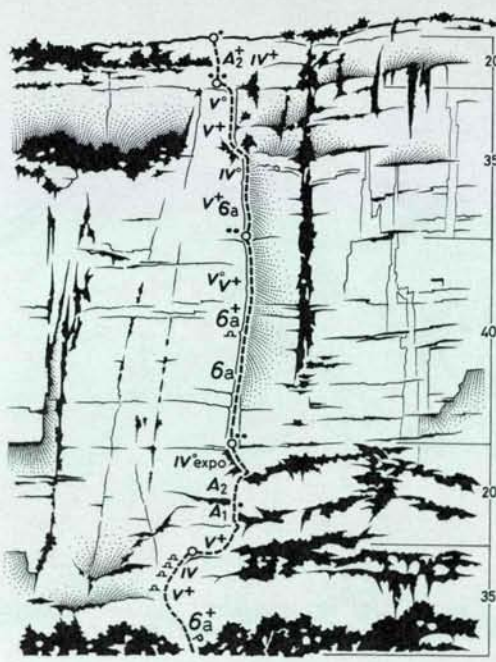
**Serra de Guara:
Peña Calma**

1. Via «José Medel Caballero» (220 m, MD⁺), 1a. asc. 12-X-2003, per P. Fina, J. Vidal i O. Medel. Material: 10 pitons, tascons i friends.

2. Via «Falsa Fachada» (265 m, ED⁺/A²⁺), 1a. asc. 3-XI-1992, per L. Ortiz i J. Jarrin. Material: 12 pitons, ganxos, tascons, friends i aliens.

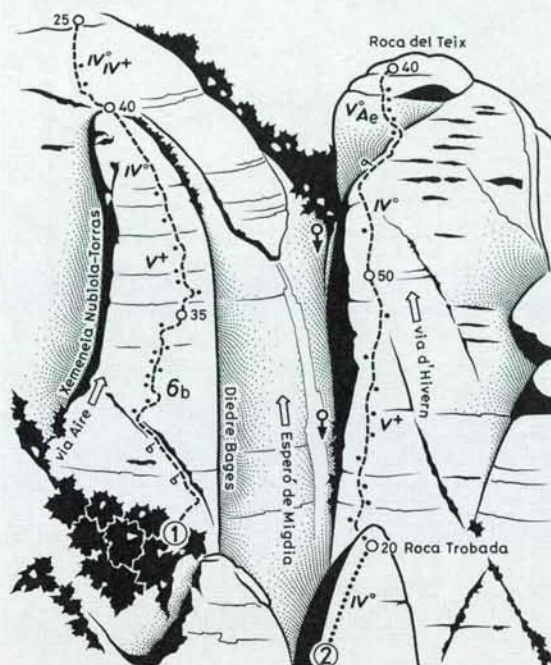
**Montsec d'Estall:
paret d'Aragó**

Via «Tàpia - Jover» (205 m, MD/A¹⁺), 1a. asc. 18-I-2004, per Jordi Tàpia i Bernat Jover. Material: 5 pitons, tascons i camalots (0-4).

**La Noguera - la Clua:
cingle de l'Obaga**

Via «Diedre Central» (150 m, ED/A²), 1a. asc. 21-VI-2003, per Guillem Ullastre i Ferran Ullastre. Material: 12 pitons, ganxo, tascons i friends mitjans repetits.

Montserrat:
paret NW de Sant Jeroni

1. Via «Sakrilegi» (100 m, ED), 1a. asc. 25-III-2004, per David Hita (sol).
2. Via «Sínuhé» (110 m, MD*), 1a. asc. 13-IV-2004, per David Hita (sol). Material: 12 cintes (vies equipades).

Roca de la Palleta

VI⁺
VI⁺
V⁻
II° III⁺
II° III°
VI'
V°
V°
II°
V°
A₁
V⁺
IV°
V⁺
A₁

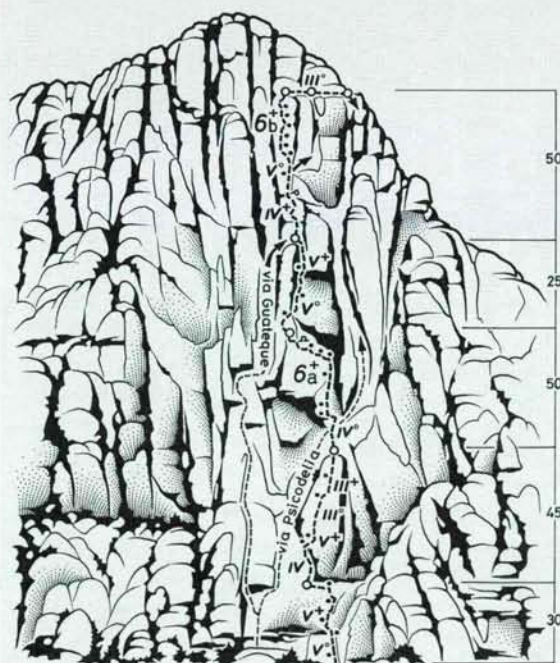
via Kon Tiki ↑

IV°
III°
I°
IV°
V°
A_e
IV°
IV°
V°
V°
A_e
IV°
IV°
V°
V°
A_e

①

②

Montserrat: serrat dels Monjos

MUNTANYA
Núm. 853
Juny 2004

NOTICIARI

XVII Concurs de Fotografia de temes obligats

Resultat del concurs corresponent al tema «Rel·lotges de sol», segons decisió del jurat del format per Antoni Abel i Bonada, Joaquim Ferràndiz i Rovira, i Hilari Sanz i Gonet, el dia 1 d'abril.

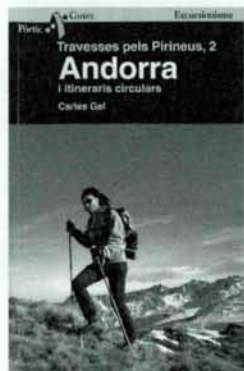
Apartat blanc i negre: foto «Artístic», d'Antoni Ollé, 6,3 punts, guanyadora de l'apartat; «L'Estany», de Josefina Garriga, 5,5; «Solius», de Roser Romaní, 5,5; «Filosòfic», d'Eduard Estrada, 5,1; i «Sense sol», de Maria Bonet, 3,6.

Apartat paper color: foto «Can Mariner», d'Estanislau Torres, 6,6 punts, guanyadora de l'apartat; «Artístic», d'Antoni Ollé, 6,5; «Cornudella», d'Eduard Estrada, 5,5; «Florejacs», de Roser Romaní, 5,5; «França», de Josefina Garriga, 4,8; «Can Rosés», de Neus Sánchez, 4,1; i «Sol rodó», de Maria Bonet, 4.

Apartat diapositives: foto «Moià», de Roser Romaní, 6 punts, guanyadora de l'apartat; «Florejacs», d'Eduard Estrada, 5,5; i «Binibeca», de Josefina Garriga, 4,6.

LLIBRES & MAPES

Travesses pels Pirineus, 2. Andorra

Carles Gel. *Pòrtic Guies. Barcelona*, 2004. 94 pàgs., il·l.

Tot i el gran nombre d'expedicions alpinistes en les quals ha

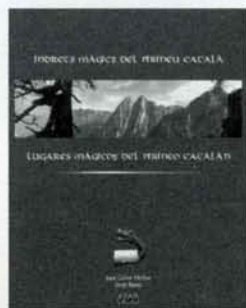
participat, Carles Gel ha sentit sempre una profunda atracció pels Pirineus, per on ha seguit tota mena

d'itineraris de dificultat i ha escrit diversos llibres sobre la serralada.

Aquestes travesses pels Pirineus publicades amb el número 2 i dedicades al Principat d'Andorra, contenen 24 itineraris de diversa dificultat i alguns d'ells amb recorregut circular. Cada itinerari va precedit de la corresponent fitxa tècnica, la descripció del recorregut, unes bones fotografies en blanc i negre i un petit croquis del recorregut. Al final del llibre hi trobarem també les informacions d'interès, serveis i la relació de refugis, tant guardats com lliures. Són uns llibres pràctics per a recórrer el territori amb garanties.

J. Bordons

Indrets màgics del Pirineu català

Juan Carlos Muñoz i Sergi Ramis. *SUA Edizioak. Bilbao*. 123 pàgs., il·l.

Ens ha arribat aquest luxós llibre

de SUA, bellament escrit en català per Sergi Ramis, acompanyat de la traducció al castellà feta pel mateix autor. Es tracta d'un llibre esplèndidament il·lustrat per Juan Carlos Muñoz i dividit en capítols temàtics sota les següents denominacions: «Les obres del dimoni», «Indrets de bruixes, fades i altres éssers mífics», «Indrets miraculosos», «Animals, plantes i objectes màgics», «Tresors», «Obres de gegants» i «Indrets llegendaris», que en total fan la descripció de 52 indrets màgics i llegendaris.

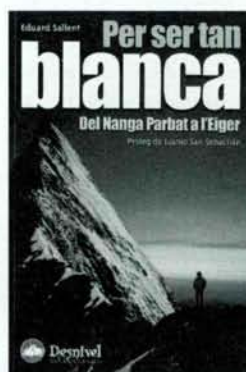
La seva presentació en gran format (30x25 cm), coberta dura i paper de gran qualitat el converteix en una obra adequada per a regal, que ofereix al mateix temps un autèntic interès per la manera com tracta el tema i el gaudi que proporcionen les abundants i magnífiques fotografies en color que l'acompanyen.

J. Bordons

Per ser tan blanca. Del Nanga Parbat a l'Eiger

Eduard Sallent. *Desnivel ediciones. Madrid*, 2004. 208 pàgs., il·l.

Després d'haver publicat el 2002 *Tragèdia en el Nanga Parbat* (1997), una expedició en la qual va desapa-

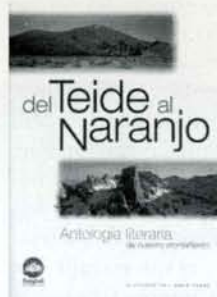

reix un dels components, Eduard Sallent acaba de presentar aquest nou llibre que narra els episodis d'altres escalades: a l'Ama Dablan (2001) i a l'Eiger per l'aresta Mittellegui (2002), durant les quals va recordant aquella tragèdia mentre escala i trepitja la neu de l'alta muntanya, que «per ser tan blanca», diu que li permet somiar després i reviure els antics records.

Aquesta vegada, Desnivel ha publicat el llibre en català i, a la vegada, amb una traducció castellana i un pròleg de Juanjo San Sebastián, i en les pàgines centrals el llibre ofereix un bon nombre d'espectaculars fotografies en color i paper brillant de grans cims i parets.

J. Bordons

Del Teide al Naranjo

Enric Faura. *Desnivel ediciones. Madrid* 2003. 767 pàgs.

Hem rebut aquest voluminós llibre de 767 pàgines, que, amb el subtítol d'Antologia literària

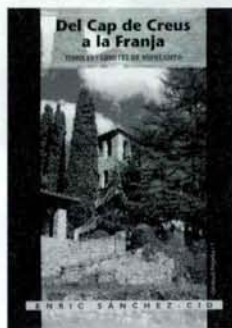
del nostre muntanyisme, recull més de cent narracions en les quals diferents personatges del col·lectiu muntanyenc de diferents èpoques, del segle XVIII fins a l'actualitat, presenta ascensions i escalades notables, efectuades a Espanya per diverses serralades: Pirineus, Picos de Europa, Zona Centre, Sierra Nevada, País Basc i Canàries, i també relats d'altres característiques plens de bellesa literària.

El llibre és fruit del treball d'un equip d'especialistes del país que ha reunit una representació de textos que estaven repartits en biblioteques, revistes o llibres. L'àmbit de l'obra comprèn únicament escrits realitzats en territori espanyol, no a l'estranger, i la coordinació de l'edició ha anat a càrrec d'Enric Faura, comptant amb l'ajuda del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport.

Els escrits s'han ordenat cronològicament i cada text va precedir d'una introducció amb les dades de l'autor i altres informacions d'interès, per situar-lo i comprendre'l millor.

J. Bordons

Del cap de Creus a la Franja. Temples i ermites de muntanya

Enric Sánchez-Cid. Cossetània edicions. Valls, 2003. 208 pàgs., il·l.

Amb la finalitat de veure néixer el primer sol del segle des

del cap de Creus, a l'autor d'aquest llibre se li va acudir, veient com naixia, perseguir-lo en el seu recorregut per Catalunya, visitant ermites i temples situats en indrets de muntanya, d'un extem a l'altre del Pirineu fins a la Franja de Ponent, tot parlant en català i sempre amb el sol al davant.

El llibre, d'interessant lectura, és el quadern de viatge del pas per pobles, per temples i ermites des del cap de Creus fins al congost d'Ovarra, a la Franja, trepitjant l'Empordà, la Garrotxa, el Ripollès, la Cerdanya, l'Alt Urgell, el Pallars Sobirà, la Vall d'Aran i la Franja, il·lustrat amb abundants fotografies en blanc i negre de bona qualitat i croquis dels recorreguts on figuren tots els temples i ermites que es van visitar. Tot el llibre és d'un interès i amenitat remarcables. A peu o en BTT, l'autor ens parla de prop d'un centenar d'edificis amb abundants detalls i curiositats, edificis mil·lenaris que sovint han sofert llargues èpoques d'abandó i destrucció, i molts dels quals s'han anat reconstruint.

J. Bordons

El Bisaura. Rutes a peu i en BTT

Montserrat Vilalta i Prat. Cossetània edicions. Valls, 2003. 180 pàgs., il·l.

La col·lecció «Azimut» va augmentant el nombre de títols amb la seva característica i atractiva presentació, abundants fotografies, mapes i completa descripció dels recorreguts.

En aquest volum ens descobrim un petit territori conegut amb el nom del Bisaura, format pels municipis de

nes habitades als llargs recorreguts en BTT, unes zones força desconegudes en general.

En el llibre hi trobarem els telèfons d'interès general, els de serveis de cada població i la bibliografia recomanada.

J. Bordons

Plantes noves per a la flora de Vilanova del Camí

Carolina Riba, Ajuntament de Vilanova del Camí, Regidoria de Medi Ambient. Vilanova del Camí, 2004. 54 pàgs.

Amb aquest títol Carolina Riba, una botànica de la Pobla de Claramunt, ens presenta una primera relació de plantes recol·lectades a la zona forestal del terme municipal de Vilanova del Camí, al bell mig de la comarca d'Anoia.

Linici del treball va ser una iniciativa de la Colla Excursionista de Vilanova del Camí per donar a conèixer un paratge vilanoví: els Esgavellats. A partir de la primera visita que va fer l'autora a aquest singular indret, acompanyada d'un grup de membres d'aquesta entitat es va gestar l'estudi. Un treball més continuat va permetre a l'autora recollir 216 espècies d'entre les quals n'hi ha tres que tenen un interès botànic superior: *Polygonatum odoratum*, *Lonicera xylosteum* i *Ambrosia coronopifolia*, i que són les que donen el títol al llibre.

A part de la notícia de la troballa d'aquestes tres espècies molt poc comunes a l'Anoia, el llibre conté una

explicació del medi físic, de la vegetació i de la flora, amb comentaris sobre les formes vitals i dels principals grups corològics. Després continua amb el catàleg de les plantes observades ordenades per famílies, de les quals indica el nom científic, amb l'autor, el nom popular, una breu descripció de l'ambient on s'ha trobada i l'àrea general on viu.

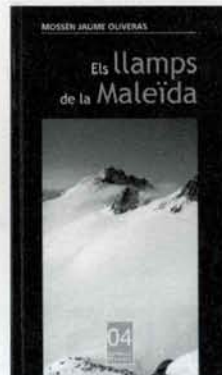
El volum es clou amb un índex de noms populars, un de noms de gèneres botànics i la bibliografia.

Aquesta obra està dignament editada per la Regidoria de Medi Ambient de l'Ajuntament de Vilanova del Camí, la qual ha comptat amb el suport econòmic de la Diputació de Barcelona, Àrea d'Espais Naturals, està il·lustrat amb gràfics i fotografies de color.

Esperem que en un futur poguem comptar amb el catàleg complet de la flora del Vilanova del Camí.

J. Nuet

Els llamps de la Maleïda

Mossèn Jaume Oliveras. Cossetània edicions. Valls, 2003. 93 pàgs.

Aquest quart volum de la col·lecció «Pioners» ens ofereix la descripció del tràgic accident ocor-

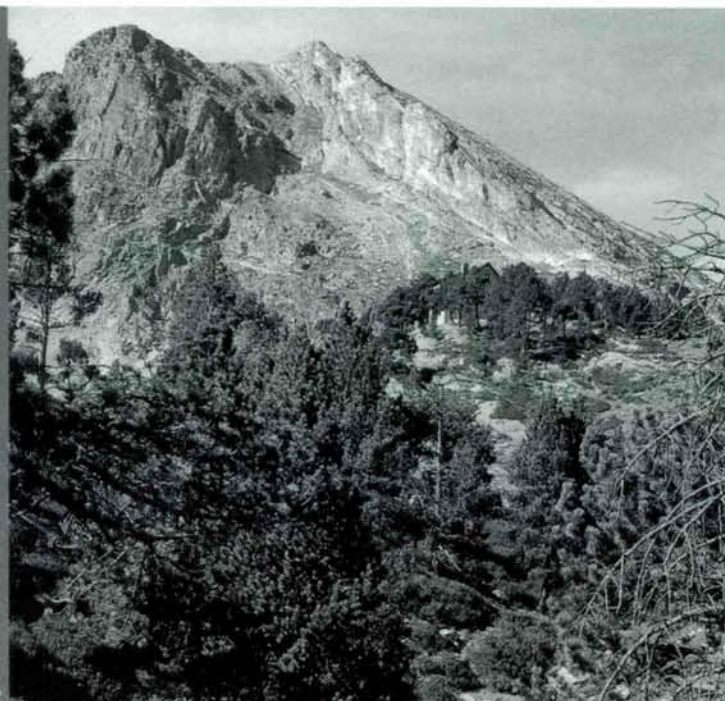
regut el dia 27 de juliol de 1916, durant el descens de l'Aneto i que ha esdevingut un clàssic de la literatura excursionista per la transcendència que els fets van tenir, amb dues morts a conseqüència del llamp.

Dividit en diversos capítols, el llibre descriu minuciosament l'ascensió, la tempesta, el dol a la Renclusa, les dificultats per l'aixecament dels cadàvers, el lloc del sinistre, etc., que l'autor va voler fer reviu amb la descripció exemplar d'una tempesta semblant a la que el comte Russell féu l'any 1881 en la seva cèlebre obra *Souvenirs d'un montagnard*.

Els llibres de la col·lecció «Pioners» són més aviat breus, però els seus autors han estat personatges de reconeguda vàlua i gran prestigi, escollits entre els més destacats del nostre excursionisme de principis del segle XX.

J. Bordons

COL·LECCIÓ

GUIES DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

ULLDETER

EXCURSIONS I TRAVESSIES DES DEL REFUGI

JOSEP NUET I BADIA

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

CATALUNYA

PAÍS DE TROBADA

EXPOSICIÓ: 14 MAIG - 3 OCTUBRE 2004. PALAU MOJA. RAMBLA / PORTAFERRISSA, BARCELONA

Una exposició que vol mostrar la personalitat plural de la societat catalana i incorpora diverses maneres d'entendre-la, d'explicar-la i de viure-la. Catalunya, que ha sabut recollir i sintetitzar influències molt variades, estima la tradició pròpia i el seu important llegat cultural, però, ahora, està molt atenta als corrents universals.

